

ЧИТАЛНИЦЕ

ГОДИНА III

Книжка 12.

1873

Септемврий 30

ГЪРЦИТЪ, ЛАТИНИТЪ И БЪЛГАРИТЪ.

ВЪ I-ТЪ ПОЛОВИНЪ НА XIII-ТО СТОЛѢТІЕ

ВЛАДѢНИЕТО НА ЛАТИНЪТЪ ВЪ ЦАРИГРАДЪ
1231-1261.

V.

Прѣзь Августа или Септемврія на 1231 новъ Императоръ Вріеній пристигна въ Цариградъ съ четиридесетъ военны корабы и съ хылякъ и двѣстѣ конницы и петстотинъ пѣши войны, и ся вѣнчалъ на царството въ черквѣтъ Св. Софіѣ съ всичкытъ обрядности при таковы случаи.

Но Вріеній неоправдалъ надеждытъ които имали на него неговитѣ подданици и съюзници; защото, вмѣсто да употреби войскѣтъ що бѣ събралъ въ Францѣ и Италиѣ за да въспридобые земитѣ отъ Византійскѣтъ имперіѣ, що бѣхъ му отнели Българитѣ и Гърцитѣ, оставя да ся минѣтъ двѣ години безъ да прѣдприеме нищо противу неприятели на държавѣтъ си. Едвамъ подиръ двѣ години той ся накая да излѣзе на походъ по море, противу владѣніята на Никейскыйтъ гръцкый императоръ Ватацы, и то безъ да свърши нѣкоѣ важны работы.

Въ това врѣме когато Латинската Византійска импе-

рія, при всичкитъ усилия на папѣ и на другитъ католическы владѣтели отъ Западъ за да ѣхъ поддържатъ, ся распадала поради нерадивостѣ и неспособностѣ на опѣзи които ѣхъ управлявали, Българската държава ся распростиранявала все повече и повече и разширила ся была отъ брѣговетъ на Черно море до брѣговетъ на Адриатското море, Архипелагъ и комахай до стѣнитъ на Цариградъ. Отъ другъ странъ и остъкитъ на грѣцкѣхъ имперіѣ, закрѣпены въ Малж Азіѣ, отъ день на день ся сгѣстявали и засилвали. Дѣятелността и юначеството на Ватацы были взели да въздигатъ паднжлыгъ духъ на Гърцитъ. Ватацы былъ завоевалъ вече повечето отъ островитъ на Архипелагъ, а наелъ ся былъ да завоевае и Критъ. И при всичко че не сполучилъ той въ повторителнытъ си противу Критъ нападенія, доста было и това, дѣто по онова врѣме, когато грѣцкыйгъ духъ былъ толкозъ униженъ и отпаднажлъ, да придобые името на юначенъ, дързновитъ и прѣдиримчивъ мажъ.

Ако да былъ привзелъ и Критъ Ватацы щѣлъ да стане господаръ на всичкый грѣцкый Архипелагъ; но като несполучилъ това обрѣнжлъ да воюва противу Френцитъ по сухо. И най-напрѣдъ ся отпрзвѣ до Българскыйгъ царъ Іоанна Асѣня II та му прѣдлага да направятъ съюзъ отбрънителенъ и нападателенъ. Асѣнь гнѣвенъ на Френцитъ за докаченіето що му направили, да го извадили отъ пѣстунството надъ Балдуина и развалили и оженваніето на дѣщеріѣ му съ него, като търсѣлъ причинѣ за да си отмъсти, пріелъ на радо сърдце прѣдложеніето на Никейскыйтъ императоръ и, за да стегнѣтъ еще по-добрѣ връскитъ помежду си, сгодяватъ и деветогодишнѣхъ му дѣщеріѣ Еленѣ, коѣхто ималъ отъ съпругѣхъ си Маріѣ, дѣщеріѣхъ на Маджарскыйгъ царъ, съ единадесетогодишныйтъ сынъ на Ватацы, Теодора Ласкаря.

Като станжла извѣстна въ Цариградъ тая спогодба, много смутила Вріенія, той распратилъ пратеницы на всякъждъ въ Европѣ, и особенно пакъ на Папѣ и на Венеціанскѣхъ республикѣ, та искалъ отъ тѣхъ колкото по-скоро новѣ помощъ. Папа, който сматрялъ Вріенія като покровителствуемъ отъ него, не ся забавилъ да покани френскытъ князове да ся притекѣтъ на помощъ на заплашванѣхъ

имперіѣ. При това писалъ еще на Тебата Наварскійтъ царь, който былъ взелъ кръстътъ да иде въ Палестинѣ, да промѣни намѣреніе и да побърза да иде въ Цариградъ който щѣлъ да падне въ рѣцѣтъ на схызматицыгъ гърцы, и го заклевалъ да покани и повдигне еще и другыгъ френскы голѣмцы и владѣтели да помогнѣтъ на Вріенія. Въ сѣщото врѣме примолилъ ся на Сенскый Архіепископъ да заповѣда общо войскосъбраніе и на Архіепископытъ Стригонійскый и Колоскый въ Унгаріѣ, да убѣдятъ кръстоносцытъ, които ся каняли да идѣтъ въ Сиріѣ, да отидѣтъ по-напрѣдъ въ Цариградъ. 1)

Щомъ ся заприлѣтява на 1235 Іоаннъ Ватаци събира многобройни войскѣ и запридваря та завзема Лампсакъ, отъто минува прѣзъ море та обсажда и прѣвзема Калиуполь отъ Венеціанцытъ. Тогазъ пристига и Іоаннъ Асѣнь съ съпругѣтъ си Маріѣ Унгаркѣтъ и съ дщерѣтъ си Еленѣ. Двамата владѣтели потвърдяватъ еще веднѣжъ лично сключеныйтъ помежду имъ договоръ, и тѣй Асѣнь остава въ Калиуполь, а Ватаци взема съпругѣтъ му Маріѣ и дщерѣтъ му Еленѣ и минува на срѣщѣ въ Лампсакъ, дѣто была императрицата Ирина и сынъ ѣ Теодоръ, и тамъ отпразднува бракътъ на дѣцата, като извършилъ свещеннодѣйствието самъ Патріархътъ Германъ. Тогазъ за хатарѣтъ на Асѣня, грѣцкыйтъ императоръ и Патріархътъ синодално, съ прѣдварителното съизволеніе и на другытъ Патріарсы, припознали и потвърдили независимостѣтъ на Българскѣтъ черквѣ и Патріаршескыйтъ санъ на Търновскыйтъ Архіепископъ.

Слѣдъ бракътъ, или по-добрѣ да кажемъ слѣдъ обрѣченіето, императрицата Ирина взема сына си и невестѣтъ си и ся враща въ Никее, а тѣй сѣщо и Българската царица ся враща въ Търново; а Ватаци и Асѣнь повеждатъ войскытъ си и налѣзватъ въ принадлежащытъ на Френцытъ земи та ги оплѣняватъ; и за да распространятъ по-скоро завоеваніята си, раздѣлватъ войскытъ си на двѣ отдѣленія, отъ които едного прѣдвождалъ Ватаци а другото Асѣнь. Ватаци захванѣлъ тогазъ да прѣвзема гра-

1) Акроп. Хр. Спис. — Gregor. IX. I. IX. ep 313. — Raynald 47. 53.

довеѣ по край Мраморното море и въ малко врѣме завладѣва всичкѣж странѣ отъ Каліуполь до Марицѣ, Мадитѣ, Систо, Кыесо (Кешанъ?) и всичкѣж тамо полуостровъ. Завзема еще и Ганосскѣж планинѣ и въздига тамо единъ твърдѣль, въ който поставя нѣкого си Никола Котерча, мѣжъ юначенъ и опытенъ, съ еднаж часть войскѣ, да пази завоеванѣтѣ мѣста и да досажда на Френцѣтъ въ Чорлѣ. Отъ другѣ странѣ Асѣнь взема посокѣжъ на сѣверъ, и подпомаганъ отъ Куманѣтъ, простира нашествіята си до Балкана, като причинявалъ голѣмы пагубы на Френцѣтъ. 2)

Слѣдъ толкозито сполукуы на двамата съюзници неоставало вече освѣнь завоеваніето на Цариградъ, до който и идвали тѣ; но види се да не сѣ го нападали или защото е было късно вече врѣмето за обсадѣ, или защото не сѣ были приготвени както трѣба за прѣвземаніето на единъ такѣвъ градъ, или може и да сѣ были отблѣснѣжы за прѣвъ пѣтъ въ малкы нѣкои опытанія. Византійскѣтъ историци и особено Акрополитъ, който е единственнѣжъ най-вѣренъ и най-точенъ расказователъ на събытіята по това врѣме, прѣмълчаватъ колкото за нападаніето на Цариградъ, и толкозъ само казуватъ: «та стигнѣжъ и двамата (Ватаци и Асѣнь) дори до стѣнѣтъ на Цариградъ, и ригѣтъ Іоаниъ (Вріеній) сѣдѣлъ на тѣхъ и гледалъ, и голѣмъ страхъ зададохъ на Латинѣтъ като ги утѣснихъ да не могѣтъ да излѣзватъ отъ градѣтъ. Но понеже истичаше есенното врѣме и зимата приближаваше наговарятъ се царь Іоаниъ (Ватаци) и Асѣнь, и единѣтъ налѣзва въ своѣжъ си земѣжъ българскѣж, а царѣтъ минува на истокъ.» Напротивъ пакъ западнѣтъ писатели, казватъ че двамата съюзници нападнѣли на Цариградъ но были отблѣснѣжы и че Латинѣтъ ся опрѣли ужъ много юначкы, и Вріеній ся показалъ достоинъ на пѣрвѣжъ си славѣ; но отъ самѣжъ имъ расказъ личи че не сѣ до толкозъ вѣрны свѣдѣніята имъ. 3)

Отъ всичкѣтъ помощи, (казватъ западнѣтъ писатели) що былъ поискалъ Вріеній отъ европейскѣтъ владѣтели, не

2) Акропол. Хр. Спис. 33.

3) Philip Mouskes apud Ducange III. 220 — Andr. Danduli Chron. 162 — Sabel Decaet I. IX. p.

была пристигнала еще ни единъ, и военнытъ му силы ся ограничавали само въ сто и шестдесетъ рицари, съ слугыгъ имъ, въ малцина конницы и еще по малко пѣшцы. Въ таквъзъ сѣстояніе като ся намѣрвалъ Вріеній новече отъ сто хыледы Гърцы и Българи, расподѣлены на чотырдесетъ и осемъ фалангы и многобройна флота подъ Льва Гавала нападнѣли столицѣтъ и по сухо и по море, и като поставили машиннытъ си, започенѣли да ѣмъ обсаждатъ. Вріеній обезорѣжилъ най-напрѣдъ Гърцыгъ въ градѣтъ, на които имѣмалъ никакъ довѣріе, и раздалъ оръжіето имъ на Френцыгъ, оставилъ малобройныгъ пѣшцы да вардятъ градѣтъ, а самъ взема рицаригъ и другыгъ конницы, отъ които е-двамъ можѣлъ да състави три ескадрона и излѣзва изъ градѣтъ. И тѣй съ тѣзи малобройнѣ войскѣ, които не можаха нищо съ тридесетѣтъ часть на противныгъ да ся изравни, толкозъ юнашкы отблѣснѣли нападеніето имъ, щото ги накаралъ да бѣгатъ съ голѣмъ срамъ. Отъ чотырдесетъ и осемъ тѣхъ имъ фалангы само три ся избавили (4), съ които Асѣнь и Ватаци ся оттеглили, като бѣсѣны.

Тази побѣда, прилагатъ западныгъ историци, ся дължи собственно на неустрашимого Вріенія, който съ при-мѣрътъ си вдѣхивалъ смѣлость и дерзость на войскаригъ си, и прѣсѣжалъ страхъ и ужасъ между Гърцы и Българи, отъ които избилъ безбройно мкожество; отличилъ ся пакъ между другыгъ и Іоаннъ Петуни, племянникъ на прочутаго Конона. 4)

А въ това врѣме когато Френцигъ печелѣли на сухо тѣзи голѣмѣ побѣдѣ, по море Венеціанигъ надвивали и тѣ такожде. По умоленіе Вріеніево Венеціанската республика была му пратила двадесетъ и петъ галери подъ зановѣдъ на пѣкои си Леонардо Куйрини и Марка Гусини, които като не зачели за нищо флотѣтъ на противныгъ отъ тридесетъ кораби, впуснѣли ся врѣзъ тѣхъ и ги съсипали, тѣй що твърдѣ малко отъ тѣзи кораби могли да убѣгнѣтъ въ лоше сѣстояніе на Лампсакъ. Ватаци и Іоаннъ (Асѣнь) послѣдовани отъ жалкыгъ остаткы на войскыгъ си, прѣминували онѣзи мѣста, въ които прѣди малко бы-ли прѣсѣжали страхъ. А за увеличеніе на злочестиягъ

4) Ducange III 221.

имъ жителитъ отъ градоветъ, като ся научили за побѣджаніето имъ, устрѣмляли ся връзъ тѣхъ и прибавали имъ новы пакости и новы язвы. (!) Така нѣкакъ излагать работытъ во врѣмето на тѣзи обсадѣ западнитъ историци; недоумително е обаче, какъ да прѣтърпятъ таквози поражение владѣтели до вчера побѣдоносни и юначни и съ толкозъ многобройни войска, отъ единъ шенъ ратници, до колкото и да си ги прѣдставимъ юнацы. а че да бѣдять еще пѣкъ и прѣслѣдуваны отъ своитъ си!

Тази несполука вмѣсто да отчае двамата царє (нынѣ слѣдваемы истытъ историци, като ся чудимъ на великодушіето на Ватацы и на Асѣня, които не ся отчаяли отъ таквозъ коренно съсипваніе) напротивъ распадила гнѣвътъ имъ повече да ржатъ за отмъщеніе. И тѣи събиратъ новѣ войска и прѣкарали зимѣтъ приготвени за да нападнѣтъ изново на Цариградъ; на грѣцкѣтъ флотѣ колкото была приложилъ и Асѣнь двадесетъ и петъ галери, и това забѣлѣзватъ историчитъ като първо появлено морско вторженіе на Българитъ въ Черно море.

Слуховеѣ на тѣзи приготвенія смутили не малко цариградскыи императоръ, защото разбира ся че колкото голѣма ако да ся прѣдположи пагубата на Българитъ и на Гърцытъ, все пакъ не е могла да ся изравни съ тѣзи що были истеглили Френцитъ, малкыйтъ брой на които ся намалилъ еще повече, и малкого доходы осѣтливо намалѣли. Туй като прѣсмѣталъ Вріеній отпразнилъ ся пакъ до владѣтелитъ до които былъ писалъ и по-напрѣдъ и ги умолявалъ да побързатъ съ испращаніето на помощь, коѣкото были му ся обѣщали, писалъ еще и на Папѣ, та му извѣстявалъ и по-напрѣжикѣтъ побѣдѣ и сегашникѣтъ си опасность.

Папа Григорій ся обривѣлъ къмъ Маджарскыйтъ царь Бела IV, който като най-ближенъ до Цариградъ, можалъ най-лесно да му ся притече на помощь, а за да убѣди и него и народѣтъ му да ся повдигнѣтъ връзъ Българитъ и да отклонятъ опасностьѣ отъ Цариградъ, отворилъ съкровищата на индулгенціитъ и давалъ съвършенно опрощеніе на грѣховеѣ на всички които бы взяли участіе въ кръстовыйтъ походъ противу Българитъ и Грѣцытъ. А въ сѣщото врѣме писалъ и на Архїєпископѣтъ Гранскый и

Голозский, съ умоленіе, да ускорятъ съ увѣщаніята си испращаніето на помощъ.

Между това Ватази и Асѣнь щомъ ся запролѣтило на 1236 повеждатъ многобройни войска и флотъ отъ 300 кораби и идватъ на Цариградъ та го обсаждатъ. Вріеній ся намѣрвалъ въ лоше състояніе, защото силитъ му не были достаточни нито да ся въспротивятъ на двамата съюзници а не да ги отблъснатъ. Навѣрно той бы ся принудилъ да напусни Цариградъ ако да не былъ му пристигналъ на помощъ Ахайскійтъ князь Годофредъ Биллардвинъ. На Гърцитъ и на Българитъ надеждата была, както ся вижда, повече на флотатъ имъ, но Биллардвинъ който познавалъ работитъ по добръ, и знаелъ че Българитъ по море сж новаци а Гърцитъ иматъ еще страхтъ на Френското оржіе, само съ шесть военны корабы, съ сто души рицари, триста лекоображени и петстотинъ стрѣлци наелъ ся да нападне съюзникъ флотъ. Отъ другъ странъ и Венеціанитъ съ единадесетъ кораба, подъ прѣдводителството на Іоанна Микели, излѣзли и тѣ срѣшу съюзникъ флотъ, а съсъ тѣхъ заедно и Пизанцитъ и Геневезцитъ, който до сега не ся мѣсели, но който сега отъ страхъ да ся незасили Българската флота въ Черно море и хване да имъ прѣче на търговикъ имъ, съединили ся съ Венеціанитъ и взели и тѣ да прѣсѣдватъ Българо-гръцкитъ флотъ, тѣй що отъ всички тѣзи моряци народы обеспокоявани и нападани гръцкитъ и българскы кораби едни были разбити и потопени а други ударили на бѣгъ, тѣй що увѣкли подиръ си и гръцкитъ войска що была на сухо; а като ся развалила така обсадата принудилъ ся и Асѣнь да тегли войска си отъ Цариградъ и да ся обърне възъ другъ странъ.

Така горѣ долу расправитъ и за тѣзи обсадъ на Цариградъ, както и за първѣтъ, западнитъ историци; но работитъ като че показватъ нѣщо по друго, и несполуката на Гърцитъ и Българитъ противу Цариградъ ще да има други причини вътрѣшни между съюзницитъ а не е юначеството на Френцитъ което е отървало Цариградъ и тозъ нѣтъ.

Състояніето въ което ся намѣрвалъ Вріеній и подиръ отстраненіето на тѣзи опасность не е таквозъ което да

свидѣтельствува че той е силомъ отблъснѣлъ съюзнытъ войски и спаслъ Цариградъ. Ный виждамы че и слѣдъ снеманіето на обсадѣтъ, Вріеній ся намѣрвалъ въ таквоя жалостно положеніе, щото несмѣялъ да излѣзе извън стѣнытъ на Цариградъ и нито ималъ кого да прати за хранѣ да внесѣтъ, но страдали отъ лютъ гладъ всички въ Цариградъ, заради което мнозина отъ рицаритъ и началници Френцы бѣгали скривомъ въ отечеството си. Виждамы пакъ отъ другѣ странѣ и скорошнытъ разрывъ между Гърцитъ и Българитъ, което ни дава да мыслимъ че той е произлѣзълъ еще подъ стѣнытъ на Цариградъ та така ся е отгървалъ той отъ рѣцѣтъ нмъ, и че този разрывъ не е произлѣзълъ отъ друго по отъ разногласіето и несногодѣнстваніето нмъ за раздѣлѣтъ на завоеваното.

Гърцитъ като говорятъ за това разногласіе ясно казывать че причина на разрывътъ между Гърцы и Българи былъ Асѣнь, който былъ ся раскаялъ защо да свърже съюзъ съ Ватацы, да не бы той, като испѣди Френцитъ, да обърне оръжіето си и противъ Българитъ, които были отъ край си подчинены на Византійцитъ, и търсѣлъ причинѣ да развали този съюзъ. А това освѣнъ лѣто ни показва истиннытъ причины на несполукѣтъ на Гърцитъ и Българитъ противу Цариградъ, подбѣща ни еще да мыслимъ че Асѣнь е ималъ свои си частны прѣсмѣтнованія колкото за Цариградъ, които не ся спосрѣщали съ сполукѣтъ на Гърцитъ подпомаганы отъ него.

Но каквыто и да сѣ были тѣзи несполуки, Исторіята ясно свидѣтельствува че положеніето на Френцитъ въ Цариградъ было по това врѣме твърдѣ незавидно. Вріеній, както рѣкохмы, не можалъ ни да замирише извънъ Цариградъ, вжтрѣ въ градътъ владѣялъ отъ единѣ странѣ гладъ, отъ другѣ таквазъ сиромашія, щото Латинскыйтъ Цариградскый Патріархъ, като былъ жертвувалъ всичкиятъ си приходы за поддържаніе на държавѣтъ, достигналъ до таквазѣ бѣдность, щото писалъ на Папѣ, та го молялъ да му прати колкото му е потрѣбно за прѣхранѣ само, и Папа писалъ на Ахайскыйтъ князь и на Епископытъ въ Морейѣ та ги увѣщавалъ да помогатъ на Патріарха. А императорътъ Вріеній, въ страхъ отъ ново нападеніе, писалъ и пакъ та нѣй-убѣдително умолявалъ христіанскытъ

владѣтели на Западъ да му помогнатъ; но защото въззваніята му до сега не възимали никаквы слѣдствия, той сторилъ да испрати лично до тѣхъ и самыйтъ прайтъ наслѣдникъ на прѣстола и императоръ Балдуина, съ когото испратилъ Конопа Петуни и тримата си сынове.

Като трѣснѣлъ отъ Цариградъ Балдуинъ отишелъ въ Римъ, дѣто Папа го пріелъ твърдѣ пригодно, и като не ся задоволилъ съ това само дѣто да поднови въззваніята си до френскыѣ, англійскыѣ и маджарскыѣ владыцы, издалъ уложеніе, че оуби вонтели, които бы отишли въ Цариградъ да помогнатъ на императора съ равны въ получаніето на духовныѣ дарованія съ оуби които бы отишли въ Палестинѣ да ся бѣжатъ противу невѣрныѣ за Светѣтъ Земиѣ. Между това той писалъ и на Маджарскыйтъ краљ да гледа да отвърни Българскыйтъ царъ отъ стюза съ Гърцытъ. Писалъ ли е до Асѣня направо иѣщо незнаемъ, но грѣцкыѣ историцы споменувать че той писалъ на Ватцы и го увѣщавалъ да прѣстани отъ да ратува противу Френцытъ, а да съедини силытъ си съ тѣхъ и да земе участіе за освобожденіето на Светѣтъ Земиѣ.

Отъ Римъ Балдуинъ отишелъ въ Парижъ при царя Людовика Светаго по расправѣ на башиното си наслѣдіе въ Францѣ. А додѣто той ся занимавалъ съ това повдигнатыѣ отъ папѣ френскы началници и графове ся приготвляли да идѣтъ въ Цариградъ, и щѣли да трѣгвуть прѣзъ Мартъ 1237, когато имъ дошло извѣстіе че императоръ І. Вріеній ся скончалъ.

Іоаннъ Вріеній носилъ императорскый титулъ осемъ години, той наистинѣ не былъ толкозь честитъ въ царуваніето си; но можѣлъ поне да спази стѣкнатыѣ на френскѣтъ властѣ на Истоку, та заради това извѣстіето за умираніето му всѣяло твърдѣ голѣмо смущеніе въ духоветѣ, защото подлежащитѣ опасности были много. Въ Цариградъ нѣмало ни войскѣ, ни пары, ни хранѣ, очакваната отдавна помощь не пристигала, Балдуина го нѣмало, неприятелиѣ были прѣдъ вратыѣ на града, и най-послѣ всичко было въ твърдѣ лоше сѣстоианіе. За туй баронитѣ въ Цариградъ, щомъ извѣстили на Западъ Балдуина и Папѣ за смъртыѣ на Вріеніа, побѣрзали да избѣржѣтъ за намѣстникъ на императора Анзо де Кехае, който былъ о-

статѣтъ отъ първѣтъ завоеватели на Цариградъ и былъ на голѣмъ почетъ у Френцытъ за възрастъ и опытно-стѣтъ си, а че и Гърцытъ го имали на честь защото былъ ожениъ за геркынѣж, за Ердокынѣж Ласкаревѣтъ дъщерѣж.

Смъртъта на Вріенія види ся задала други надежды на Асѣня въ неговѣтъ за Цариградъ планове, които ся виждали неудобноиспълними чрѣвъ съюзтъ съ Гърцытъ и неговата политика зела друго направленіе. За туй когато слѣдъ умираието на Вріенія и въ отсъствието на Балдуина было най-сгодното врѣме да нанесѣтъ съ Ватацы послѣднійтъ ударъ на Латинскѣтъ власть и да огнѣмѣтъ огъ тѣхъ Цариградъ, той остава равнодушенъ въ задълженіята си къмъ Ватацы и най-послѣ съвършено охладѣлъ къмъ Гърцытъ и показвалъ ся повече благонаклоненъ къмъ Френцытъ.

Гръцкѣтъ историци, както вече поменѣхмы, отдаватъ на Асѣня причинѣтъ на туй охлаждане и прѣдполагатъ че на това е съдѣйствувалъ косвенно Маѣжарскійтъ кралъ Бела, като що былъ пріятель на Френцытъ а тѣтъ на Асѣня, но ний не можемъ да приеѣмѣтъ само това за причинѣ на този разрывъ между Гърцытъ и Българитѣ. Какъ и да е обаче истината е че Асѣнь прѣвъ поискалъ да развали този съюзъ, като промышлил по-напрѣдъ да отнѣме дъщерѣж си Еленѣж огъ рѣцѣтъ на императрицѣж Иринѣж, при койѣто живѣла тѣя и ся учала, додѣто да стигне на законенъ възрастъ и да ѣж дадѣтъ на мѣжа ѣ.

Асѣнь пратилъ нарочно пратеницы до Ватацы да му кажѣтъ, че понеже много пожелалъ и той и съпругата му да видѣтъ дъщерѣж си, умолявалъ го да имѣ ѣж допрати, и щомъ ѣ ся порадвалъ и помилвалъ ще да ѣж испратѣтъ пакъ на свекървѣж ѣ. Ватацы, казватъ гръцкѣтъ историци, влѣзълъ въ сумнѣніе за нѣкакво невѣрство отъ странѣ на Асѣня, но като не желаялъ да даде поводъ за *неудоволствие*, пратилъ момичето до Асѣня, придружено съ пратеницы и отъ своѣж странѣ, като зарѣчалъ да му кажѣтъ, че ако бы да задържи момичето и да го лиши отъ законныйтъ му съпругъ, има Богъ, койѣто всичко надзирава и строго наказва онѣзи които прѣстъпватъ клетвѣтъ и договорѣтъ. Но противу всичко това Асѣнь взема дъщерѣж си и трѣгва за къмъ Търново, като отпратѣлъ назадъ о-

нѣзи що были дошли съ неѣ да ѣ придружавать. 1) Елена плачала горко, и рыдаяла за отлѣчаніето ѣ отъ Иринѣ и отъ съпруга си; но Асѣн ѣ зашлевиъ и ѣ накараъ да млѣкне и да не плаче. 2)

Като развалиъ така съюзътъ съ Ватацы, Асѣн пристѣпилъ да направи съюзъ съ Френцытъ, което искали и тѣ поради голѣмѣтъ нуждѣ въ коѣто были достигнали; но за да не покаже че го правяъ това престолено, прѣдложиъ ужъ да изпусъи источното вѣроисповѣданіе и да приеме католицизмътъ. За това и писаъ на папѣ Григоріа IX та го молиъ да испрати единъ Екзархъ въ царството му за да възпостави въ него истиннѣтъ вѣрѣ и съ който да ся споразумѣе за държавѣтъ и за Цариградъ. 3) Папата приелъ съ голѣмѣ радостъ прѣтенѣтъ до него отъ Асѣна комисіѣ, защото му ся прѣдставлялъ случай сгоденъ да прикара въ черквѣтъ си народъ многоброинъ, до вчера непримиримъ врагъ на Френцытъ. И тѣй праша му като Екзархъ Перугийскійтъ Епископъ, който ималъ за помощникъ Босненскійтъ Епископъ, и въ писмото което му писаъ, молиъ го да спомогне съсъ всичкѣтъ си силы на императора за да може да смири и да покори

1) Отъ думытъ на историка разбира ся че Асѣн съ царидѣтъ си сѣ были близу и нарочно дошли по приморскѣтъ страны да искатъ ужъ да видятъ дѣщерѣ си и тѣй да ѣ зематъ безъ да дадѣтъ сумнѣіе; но тѣзи отъ неговѣ страны послѣпки, както и изказаното усумняваніе на Ватацы и думытъ му за прѣстапеніе на догоровѣ, споменѣты отъ историка, явно сочатъ на по-напрѣжне нѣкое *неудоволствие* и че Асѣн го въспирало отъ явенъ разрывъ това дѣто дѣщери му ся намѣрвала въ рѣцѣтъ на Ватацы.

2) *Акропол. Хрон. Спис. 34. —*

3) Тѣзи думы пооткривать малко че намѣреніето Асѣнево е было както и да е да ся докона до Ц-градъ. Явно е че той мъркаъ чрѣзъ приеманіето на Латинскѣтъ вѣрѣ съ помощѣ на Папѣ да наслѣдува възходящѣтъ власть на Латинѣтъ на Истокъ, да ся провъзгласи императоръ въ Цариградъ и да го направи столицѣ на широкѣтъ си държавѣ, като былъ позналъ на опытъ че безъ този градъ владѣніѣта му по всичкото пространство на Балканскій полуостровъ не можали да бѣдѣтъ сигурни. По това, разумева ся, не идило на сметка на Западнѣтъ.

Гърцитъ. Въ сѣщото врѣме писалъ и на Маджарскыйтъ царь и на Колозскыйтъ Архіепископъ да съдѣйствувать да ся дигне кръстовый походъ въ полжъ на Цариградскъ-тъ имперіѣ и до Българскытъ епископы писалъ да гледать да засилать царя си въ боголюбивото му намѣрѣніе. 4) Но друго блязняло Асѣня а друго кроиятъ Папа.

Нѣкои историци мыслятъ че писмото на Григорія до Асѣня, писано на 21 Маія 1237, ще да е писано прѣди да стигне въ Римъ извѣстіето за смъртътъ на Вріенія, щѣщото въ него Папа умолявалъ Асѣня да спомогне на Цариградскый императоръ; но ний разбирамы че той е говорилъ за Балдуина II, който е былъ такожде императоръ Цариградскый ако и да не былъ въ Ц-градъ тогызъ.

Асѣнь ако и да не ся вижда чакъ толкозь благодаренъ отъ писмото на Папъ, но като можалъ да ся надѣе еще за нѣкоякъ сподукъ въ замыслить си, додѣто Балдуинъ не былъ ся завършилъ въ Цариградъ оставалъ си въ споразумѣніе съ Папъ и съ Френцитъ въ Цариградъ. Но тѣй, като зимно сѣльце, нито да ги стояли нито да ги изстуди, защото не имъ отказвалъ съвършено въ нищо по не имъ и помагалъ въ нѣщо, и тѣй отъ теченіето на работытъ ся вижда че не сѣ имали нѣкои опечены договоры, и Асѣнь е былъ нѣкакъ все като въ очакваніе.

— 0 —

НАМѢСТНИЧЕСТВОТО.

1237—1239.

Подиръ смъртътъ на Вріенія и назначеніето на Анзо де Кехае за намѣстникъ, Балдуинъ оставалъ еще на Западъ едно за да расправи своитъ наслѣдственны работы и друго да обхожда и да подбужда френскытъ господари за да му спомогнать въ одържаніето на Латинскытъ власть на Истоку, и благодареніе на папскытъ увѣщанія и многото опростителны писма (индулгенци) що издалъ Папа, той сполучалъ да събере около шестдесетъ хыледы ратници, готови да иджъ на Цариградъ за да подкрѣпятъ прѣстольтъ му, но неможали да тръгнжъ тѣй скоро и главното че цары нѣмало. Отъ Францъ той миналъ въ Англія дано убѣди и Хенриха III да земе участіе въ

4) Gregora IX. I, II ep 96, 97, 110, 113, 114.

туй прѣдиріятіе, но тамо той несполучилъ освѣнъ малка помощъ въ пары.

Между туй Балдуинъ пріемалъ отъ день на день все по-лоши извѣстія за Цариградъ, който страдалъ много отъ лишене на хранѣ и на ратници. Асѣнъ оставалъ простъ зритель, или си намѣрвалъ работѣ на възъ другѣ страна, а Ватаціевытъ войски обыкаляхъ страныгъ около Цариградъ и прѣскаляхъ страхъ и трепетъ до самытъ стѣны на градътъ, безъ да има кой да имъ ся въспротиви. Това накарадо Балдуина да стори да испрати съ единъ часть отъ войскѣтъ съ другаря си К. Петуни да стигне по-напрѣдъ въ Цариградъ. Въ съвѣщаніе което станѣло за похажданіе на Петуни, рѣшило ся да мине прѣзъ Игаліѣ и да ся навезе съ войскѣтъ си на кораби и отъ тамъ да иде по море въ Цариградъ, за да избѣгне отъ нападеніята на Ватацы и на Българитъ, които были прѣснѣжы по всички-земи прѣзъ дѣто можалъ да мине. 5) Но и въ този пѣтъ що хванѣлъ Петуни срѣщилъ прѣчкѣ, еше отъ първыи часть.

Императоръ Фридрихъ понеже былъ въ войнѣ съ Папѣ Григорія, възползувалъ ся отъ случайгъ да уничтожи планътъ му — да помогне за одържаніе на Френцытъ въ Цариградъ, за което ся толкозъ мѣчалъ Григорій. Щомъ Петуни минѣлъ Алпытъ и той, Фридрихъ му възбранилъ да не минува прѣзъ земитъ му или ще го възспрѣ силомъ. Напраздно Петуни го убѣждавалъ като отишелъ и самъ лично при него, напраздно Папа ся сърдилъ и му писалъ та го и заплашвалъ и молилъ му ся, Фридрихъ останѣлъ непоколебимъ въ домогваніята си да го припознае Балдуинъ за господарь, защото ималъ претенци на френското византійско царство. Додѣто Петуни ся бавялъ въ расправѣтъ на тѣзи работѣ, събранытъ въ Венеціѣ войски за да върватъ на Цариградъ, като нѣмало воевода и прѣдводителъ да ги поведе, распрѣснѣли ся. А подиръ малко и Петуни ся разболѣлъ и умрѣлъ,

5) И това показва еше че Асѣнъ не е ималъ нѣкой здравъ договоръ съ Френцытъ и неможали да ся полагаатъ на него, колкото и не нмѣ былъ явенъ противникъ.

той быль най-последень рицарь отъ първытъ завоеватели. 6)

Оттегляването на Асѣния отъ Гърцитѣ, потворството му прѣвъ Папѣ и равнодушното му отношеніе спрямо Цариградъ и това дѣло да си намѣрва работѣ чакъ по край Адриатическо море, което е равно съ бездѣйствието въ едно толкось сгодна за работѣ врѣме, при извѣстна дѣятелност на този Българскій владѣтель, остава неистълкуванъ задаткъ за народиятъ ни Историкъ, ако си позволимъ да ги обяснимъ до нѣидъ отъ самото теченіе на работытъ. Асѣнию не е било неизвѣстно съвършеното истощеніе на френскытъ силы въ Цариградъ, неявяването на очаквантъ помощ отъ никѣтъ, бавеніето на Балдуина да ся завърне и небезизвѣстната нему неговъ послѣдняя несполука, неволно ни довежда на прѣдположеніето че Асѣнь е ималъ други причины на очакваніе. Асѣнь или е былъ лъганъ отъ други или самъ ся е лъгалъ да мысли че, като Балдуинъ несполучи да испрати или да доведе самъ помощ отъ западъ, Цариградъ нѣма да ся одържи, и тѣй рано или късно той ще падне въ неговы рѣцѣ, и даже при съизволеніето и съдѣйствието на Папѣ и на самытъ проживающы въ Цариградъ бароны и други френскы голѣмцы, които ще прѣдпочтѣтъ да падне той въ рѣцѣтъ на Асѣния, койго своеволю поискалъ да ся подчини както другытъ Латины подъ властытъ на Римскытъ черквѣ, а не въ рѣцѣтъ на схызматицытъ Гърцы. Може да ся прѣдположи еще и до нѣидъ съ вѣроятность че Асѣнь е былъ съ Папѣ или съ другыго нѣкого въ нѣкавы прѣговоры за това, защото го виждамы прѣвъ първытъ двѣ години на намѣстничеството отъ една странѣ да има всякога военнытъ си силы въ дѣйствието, а отъ другѣ да играе една ролѣ такъжъ, която да дава тяжесть на прѣговорытъ, споредъ ходътъ на които управлявалъ своитѣ отношенія и къмъ Латинытъ и къмъ Гърцытъ. Инакъ неговото поведеніе остава съвсѣмъ неистълкувано.

6) Като си припомнимъ сношеніята които ималъ Фридрихъ понапрѣдъ съ Теодора Ипирскійтъ владѣтель, и тогози пакъ Теодора по това врѣме въ Търново на почестъ като съвѣтникъ а послѣ и тестъ на Асѣния, не можемъ да не помислимъ и за нѣкое спорозумѣніе между Асѣния и Фридриха.

И отъ какъ ся прѣввърлилъ ужъ къмъ Латинитъ той, виждамы го да ги оставя да ся скапватъ отъ гладъ и оставялъ Ватацы свободно да ги попричуква по малко. После виждамы го въ единъ случай да ся съединява съ тѣхъ противу Ватацы и да обсажда Чорлж, и пакъ въ частъ на върнж сполукъ да оставя обсаждѣхъ и подиръ малко да ся подобря съ Гърцитъ и подиръ пакъ съ Латинитъ. Причинитъ на които отдаватъ всичко това грѣхитъ историци и западнитъ сѣ тѣи дребни щото сѣ деси и немислимы, тѣи що ный неможемъ освѣтъ да заключимъ че на Асѣня много му ся ревнялъ Цариградъ, но като нещѣлъ да го спечели за Гърцитъ, въ надеждѣ че отъ Латинитъ по-лесно ще мине въ неговы рѣцѣ, колебалъ ся хытрувалъ, искупувалъ врѣмето ужъ додѣто обстоятелствата ся измѣнятъ, а послѣ вече го прѣдварила и смъртъ а при недостойнитъ неговы наслѣдници плодѣтъ на неговытъ трудове го пожъжали пакъ Гърцитъ.

Но нека послѣдувамеъ разказътъ за събытіята споредъ както го описватъ историцитъ.

Асѣнь, казуватъ, съединенъ съ Френцитъ събралъ доста силнѣ войскѣ, завелъ ихъ самъ той въ Тракийж, а съ него ся съединили и Френцитъ съ много наемници Скути (Печенѣгы и Кумани) които были привлѣкли къмъ себе си съ пари и много обѣщанія, и ся управили срѣшу Ватаци който ся намѣрвалъ тогазъ близу до Чорлж, която была подъ неговы власть и дѣто былъ поставилъ за воеводѣ Никыфора Тарханіота мѣжъ искусенъ въ военныгъ работы. Българитъ и Френцитъ обсаждатъ градътъ и навѣрно бы го привзели, ако да не бы зела пакъ ново промѣненіе Асѣневата политика.

Когато обсаденитъ въ Чорлж ся намѣрвали въ крайнѣ опасность и Ватаци виждалъ че ще падне градътъ и жалѣлъ твърдѣ много за щото съ паданіето на този градъ разсипвали ся всичкитъ неговы на Западъ подвизы, стигнѣ извѣстіе на Асѣня че съпругата му Марія умрѣла въ Търново, а въ сѣщото врѣме и сынъ му и Търновскыйтъ Патриархъ умрѣли и тѣ. Това накарало Асѣня да ся тегли отъ обсаждѣхъ, да изгори обсаденитъ си орѣдія и да си отиде въ Търново. А подиръ него Френцитъ оставены сапы като нѣмали толкозъ силѣ, щото да ся надѣжтъ че

могѣтъ да прѣвземѣтъ градътъ, напушатъ и тѣ обсаджѣтъ и ся теглятъ въ Цариградъ.

Гръцкытъ историци искатъ да кажѣтъ че Асѣнь счелъ туй нещастіе, що му ся случило, за гнѣвъ Божій и че му дошло въ наказаніе за неговото клетвопрѣстѣпаніе и нечестіе, за туй раскаянъ отъвърлилъ ся отъ Френцытъ и потърсилъ пакъ съюзътъ съ Ватацы, (но ный си позволявамы да мыслимъ че Асѣнь е имѣлъ случай въ това врѣме да ся увѣри за несполукѣтъ на замыслитъ си колкото за Цариградъ чрѣзъ прѣговорытъ съ Паниж и за туй ся обѣрижѣлъ пакъ къмъ Ватацы) и пратилъ до него да иска прѣшкѣ за невѣрството си еще и възобновеніе на договорытъ. Ватаци и Ирина това и чакали. Тѣ пріели съ голѣмѣмъ почестъ българскытъ пратеницы и като потвърдили съ новы клетвы пѣрвынѣтъ си договоры, сключили новъ съюзъ съ Асѣня, и тѣй Асѣневата дъщеря Елена была испратена пакъ въ Никейѣ при свекървъж си.

Сега не е ли неистѣлкувано това дѣто съ възобновеніето на съюзътъ между Ватацы и Асѣня двамата тѣзи съюзници не останѣли съгласны да нападнѣтъ на Ц-градъ, когато сполуката была тѣй сигурна? И не дава ли да ся мысли по-друго а не това което ни расказватъ историцытъ?

Може до нѣидѣ да ся помисли и това че Асѣнь при животытъ на женѣ си Маріѣж, ся е намѣрвалъ подъ вліяніето на тестытъ си Маджарскыйтъ краль, и за туй ся е показвалъ благосклоненъ къмъ Френцытъ и искалъ да ся оближи съ Западнытъ владѣтели, да введе католицизмътъ въ царството си и да ся подчини духовно на Папѣжъ, а послѣ отъ какъ умрѣла тѣя, и ся оженилъ той за геркыніѣжъ Ирѣнѣж, дъщерѣж на Теодора нѣкогашнійтъ Ипирскый деспотъ, подъ тѣхното вліяніе да ся е помѣтнѣжъ отъ прѣдишното си намѣреніе; и да е зель да благоволи на Гърцытъ. Но да ся отдаде пакъ всичко това негово колебаніе само на това е немыслимо, защото гледамы испослѣ и самага тогожь Теодора да държи политикѣж повече благопріятна на Латинытъ неже на Ватацы. А и това еще дѣто Асѣнь отпуснѣжъ Теодора и му повѣрижѣлъ всичкытъ мѣста що владѣялъ испърво, и това, казувамы, дава да ся разумѣе че въ Асѣневѣжъ главѣж зрѣяли нѣкаквы планове относительно до Цариградъ.

Къзахмы че подиръ смъртътъ на първѣтъ си съпру-
гъ, Асѣнь ся оженилъ за Ирѣнь дъщерѣ на Теодора Ан-
гела. Този Теодоръ, лишенъ отъ очи, както знаеиъ вече
по какъж причинѣ, живѣлъ при Асѣневътъ дворъ наедно
съ семейството си въ всяко спокойствіе и почитаніе; той
ималъ двама сѣнове Іоанна и Димитріа и двѣ дъщери, Аниѣ
и Ирѣнь, въ коѣто ся влюбилъ Асѣнь за извънреднѣтъ
ѣ красотѣ и ѣкъ зелѣ за женѣ. И тѣѣ поради сродниче-
скѣтъ връскѣ, както казватъ грѣцкѣтъ историци, или по
други нѣкои политически съображеніа, Асѣнь не само осво-
бодилъ Теодора, но поискалъ и да го възпостави пакъ вла-
дѣтель надъ Солунъ и надъ всичкѣтъ мѣста що владѣлъ
испърво; а това му далъ и военнѣтъ помощъ. Но Теодоръ
како не искалъ да дигне изно войнѣтъ прѣтѣву брата си Ма-
нуила, койго държѣлъ Солунъ, рѣшилъ да завземе този
градъ съ хитростъ. Той ся облѣкълъ въ просѣнкѣ дрехи
и тѣѣ влѣзълъ въ градътъ безъ да го съзрѣтъ, и ся явилъ
на нѣкои, на койго былъ направилъ голѣми добрини ко-
гато былъ деспотъ, съ съдѣйствието на койго въ малко
врѣме овладѣва Солунъ и околнѣтъ градове и пазанкѣ, а
брата си Мануила улава та го испраща на Турциѣтъ въ
Атталіѣ. Турциѣтъ несторили нищо Мануилу а пуенѣли го
да иде при Ватаци, за да му ся оплати отъ брата си. Ватаци
го приѣлъ добръ, далъ му пары и шестъ кораба, съ които
Мануиль сполучилъ да завладеѣ Фирсали, Ларисѣ и Пла-
тамонъ. Като завладѣлъ той тѣзи мѣста, споразумѣва ся пакъ
съ братѣта си Константина и Теодора, които го убѣдили
да влѣзе въ споразумѣніе и съ Френциѣтъ прѣтѣву Вата-
ци; а самъ Теодоръ, като не щѣлъ да ся нарича царь
Солунскій, поради това що былъ слѣвъ, нарѣкълъ царь сы-
на си Іоанна, когото обулъ въ червени ботуши и му
дозволилъ да ходи въ съ червени букви.

— 0 —

БАЛДУИНЪ II.
1239 — 1272.

Между това Балдуинъ все еще обхождатъ земѣ и
море, за да събере колкото му е възможно повече вой-
скѣ; отъ другѣ странѣ Пана и той еще повече дѣятелно
работялъ при христіанскѣтъ владѣици за да побързатъ да
помогнатъ на своѣтъ едноплеченици въ Цариградъ, като

2)

имъ доказвалъ че тѣхното тамо утвърденіе щѣло да улесни въспридобываніето и на Светѣтъ Земя. При това еше всичкитъ пары, които были ся събрали за възнамѣреныйтъ кръстовый походъ, заповѣдалъ да ся прѣдадѣтъ на графа Маконскаго, за да послужатъ за заплатѣ на ратничитъ които събиралъ той; но понеже ся извѣстилъ отъ Екзархитъ, що былъ испратилъ въ Цариградъ, за голѣмѣтъ скудость отъ хранѣ що была тамо, поради коѣто и мнозина отъ Френцитъ бѣгали, заповѣдалъ на Бретанскійтъ графъ да спрѣ събираніето на новы войскари и да ся ограничи само въ шесть хыледы пѣши и хылядѣ и петстотинѣ конницы, отъ страхъ да не бы лишеніето отъ хранѣ да накара да ся разбѣгатъ и прѣсѣжтъ по-способитъ, ако ся наберѣтъ по-много души новѣщи. Въ сѣщото врѣме праща особенныйтъ си писарь въ Морейѣ и въ Атинското Княжество за да убѣди черковныйтъ начальства въ Патрѣ, Коринѣ и Тебѣ да поднесѣтъ третѣтъ часть на приходѣтъ си за Цариградскій императоръ, понеже отъ неговото оздравеніе и отъ неговѣтъ силѣ зависяло безусловно и тѣхното спокойствіе: заповѣдалъ еше и на графа Палатина Закупецкаго да спомогне на Цариградъ съ хранѣ, и на Архіепископѣтъ Лугдунскій, Безансонскій, Буржскій, Камбрейскій, Тулскій, Мецскій, Ліежскій и Вердунскій да прогласѣтъ въ своитѣ Епископства кръстовыйтъ походъ противу схызматичитъ Гърцы и Българи, като давали пѣлѣж прощѣ на грѣховетъ на оубѣзи които земяли участіе въ този походъ.

Всичкы тѣзи опълченія и приготовления на Западъ ставали именно противу Гърцитъ т. е. противъ Ватацы, но собственно можемъ да кажемъ че тѣ ставали противу Българитъ и най-вече противу Асѣня, който не былъ ни по-малко страшенъ за Латинскѣтъ власть на Истокъ, ни по-малко умразенъ на Папѣ. Григорій ядъ дышалъ противу Асѣня, защото като былъ ся обѣщаль да ся подчини на неговѣтъ духовнѣ власть и да ся съюзи съ Френцитъ противу Гърцитъ, не само не сторилъ това, но напротивъ ся и показаль топлѣ поборникъ на Ватацы срѣщу Френцитъ, за туй и рѣшилъ както и да е да го съсиши. И тѣй отпраща ся до Маджарскійтъ краль Бела, и, като склонява Балдуина да ся отрече отъ всяко претендираніе

надъ Българіѣхъ, обѣщаль ся нему, Бѣлу, българскѣхъ коронѣхъ, като да бѣлъ той господарь да располага по угодѣхъ си коронѣхъ на разныѣ държавы и за това прогласилъ крѣстопосно опълченіе въ Маджарско противу Асѣнія. Бѣла изтай-напрѣдъ ся двоилъ и не ся наемаль на единъ такъвъ подвигъ, защото наслѣдникъ на Българскій прѣстолъ бѣлъ сестринѣтъ му сынъ, и неможаль да нападне на Асѣнія безъ да стане враждебникъ и на сюзника и зетя си Ватацы, на когото жената Ирина бѣла сестра на Асѣневѣхъ женѣ Маріѣхъ; 1) по най-послѣ чувството на егоизмъ и на славолюбіега надвиги и тѣхъ ся отворили прѣговори върху тѣзи работѣхъ.

Бѣла искалъ да бѣде припознатъ не само за царь надъ Българитѣ, но еще и Екзархъ папскій да бѣде той въ Българіѣхъ, искалъ еще да му ся дозволи щото въ този походъ да прѣдиде крѣстъ прѣдъ войскѣхъ му, и да вземе на себе си Папа покровителството на царството му въ неговото отѣжествіе, та да въспира съ духовного си оръжіе всякого що бы дерзилъ да нападне на него. Давѣтъ послѣдни изискванія на Бѣла бѣли лесны за приѣманіе, но първото срѣщнало голѣмы мъжнотѣхъ, защото папытъ, които толкозъ лесно потѣпквали правдинѣхъ на владѣтелитѣ, бѣли твърдѣ ревнующи колкото ся касаяло до своитѣ имъ правдини. Но пакъ Григорій отъ желаніе да смажи Българитѣ и както и да е да повдигне Маджаритѣ врѣзъ тѣхъ, прѣдложилъ на Бѣлѣ да му опрѣдѣли Екзархъ, когото Епископа бы си избралъ той, и то ужъ за да снази достолѣіето на черквѣхъ, която не давала черковны титулы на свѣтскы владѣтели. Но всички тѣзи старанія останахли безъ никакво слѣдствіе, защото Асѣнь, споредъ кѣзваніето на западныѣ историцы, 2) улашенъ отъ крѣстовыйтъ походъ противу него, примирилъ ся съ Бѣлѣ и съ Френцѣхъ. Но туй примиреніе види ся да е имало за основѣ да остане Асѣнь неутраленъ и да допусни само

1) Тука намъ ся вижда да е нѣщо погрѣшка защото ако да е това истинѣхъ, какъ можаше Маріината дѣщеря Елена да земе за мъжъ лелина си сынъ, но оставахы го така споредъ историкѣхъ когото главно слѣдуваме въ тѣзи си статіѣхъ.

2) Gregora I XII ep. 244. 447.

да минѣтъ Балдуиновѣ войски прѣзъ държавѣтъ му за въ Цариградѣ.

Окъсняваніето да испратятъ помощъ въ Цариградѣ, досущъ вече было исчерпало приходѣтъ на правителството. Всичко и общественно и частно имущество было ся изнурило, и намѣстникътъ на императора като достигналъ до тамо вече, щото да съблѣе оловото отъ покрывѣтъ на черквѣтъ за да настьче пары, рѣшилъ най-послѣ да заложи и най-драгоцѣннитѣ остатки на християнското благочестіе. Търновийтъ вѣнецъ, съ който былъ увѣнчанъ Избавителтъ на свѣта, ся настрѣлъ въ царскитѣ палаты на Византіѣ, като не было останѣло вече нищо друго, намѣстникътъ былъ рѣшилъ да заложи този вѣнецъ на нѣкои Венеціанъ на опрѣдѣлено врѣме за четири хиляды и сто седемдесетъ и петъ илерпирѣ. Но Балдуинъ като ся научава за това примолва ся на Лудовика Светаго, Френскыйтъ царь, да го искуни, и така былъ прѣнесенъ този вѣнецъ въ Францѣ. Когато да го прѣнесѣтъ Ватаци испратилъ нѣколко кораби да го отминѣтъ, но тѣ не сполѣбли този корабъ който го носѣлъ.

Най-послѣ много лошето положеніе въ което была пристигнѣла Цариградската Латинска Имперія принудила Балдуина да побърза да ся завърни въ държавѣтъ си съ войскитѣ, които бѣ събралъ на Западѣ. И така той ся приготвѣлъ да трѣгне, а Папа ся старалъ неуморно да убѣди Френцитѣ кръстоносцы да оставятъ за по-напоидирь отиваніето си за Сиріѣ и да обѣрнатъ орѣжіе по-напрѣдъ врѣзъ Ватацы. Нѣкои отъ тѣхъ ся поубѣдили, наистинѣ, по повечето си останѣли на първийтъ планъ за да идатъ да освободятъ Св. Земѣ, и роптали врѣзъ Папѣ защо туря прѣчки въ изпълненіето на цѣльтъ имъ, и защо да располага инакъ, а не както отъ първо были прѣдопрѣделены, събранитѣ за кръстовый походъ пары; за това и противу желаніето на Папѣ напушѣтъ Балдуина и отъ Марсиліѣ отплувѣтъ за Палестинѣ.

Таквоято начало непрокобяло твърдѣ добры сетнины; но Балдуинъ сторилъ да върви. За туй и отѣва за послѣдѣнь нѣтъ въ Римъ да ся състане съ Папѣ, и като ся завърналъ въ Францѣ, понеже нѣмалъ пары за да прѣвезе войскѣтъ си, заелъ отъ царя Лудовика педесетъ

хыледы либры, съ залогъ на владѣніята си въ Францїѣ, и потеглева прѣвъ Германїѣ, като склонилъ най-послѣ императоръ Фридрихъ да го пусни по умоленїята на французскыйгъ царь; а тѣй сѣщо, по старанїята на Папж, и Маджарскыйгъ краљ Бела и братъ му Каломанъ Славунскыйгъ князь не само го пускали прѣвъ земитѣ си, но обѣщали ся еще и да го подпомогнатъ всякакъ. Тогазъ вече не оставало на Асѣня освѣнь и той да склони да минатъ миромъ прѣвъ земитѣ му и да ги проирати колкото по-скоро въ Цариградъ.

Балдуинъ броялъ въ полковетѣ си до шестдесетъ хыледы души, въ които имало до седмъ хыледы рицари съ конюсытъ си и до тридесетъ хыледы стрѣлцы всадицы; съ него были ся съединили еще мнозина отличны господари и воеводы отъ Западъ. А како трѣгилъ той съ войскатъ си минѣлъ прѣвъ Италиѣ по край подножіята на Альпѣ и стига на Остричъ; отъ тамо слѣзва прѣвъ Унгариѣ и минува Дунавъ, а че прѣвъ Българїѣ стига въ Цариградъ прѣвъ Декември 1239. Тука го приели съ голѣмо въодушеженіе, като ся надѣяли всички че ще да ся отървѣтъ вече отъ всяко зло и тегло; а съ пристиганїею си заедно той былъ вѣчинъ за императоръ съ обикновениѣтъ значаицѣ въ хранитъ на Св. Софіѣ.

Латинѣтъ т. е. Френцѣтъ въ Цариградъ ся много надѣяли отъ пристиганїето на Балдуина и имали право, защото освѣнь многобройниѣтъ онѣзи войска що довелъ той, былъ имъ пригодилъ еще и много съюзници, които отклонилъ отъ Ватады. Маджиритѣ му были прїатели, Асѣнь ся сматралъ като тѣхенъ съюзникъ, а еще повече началницѣ на Куманѣтъ Іона и Соронїѣ, поискали такожде прїятелството на Френцѣтъ въ Цариградъ; а воинственныйтъ този народъ, както и отъ по-напрѣдъ видѣхмы, не былъ за прѣзираніе съюзникъ и помощникъ. Заради това Балдуинъ побързалъ да приеме туй съюзничество, и пълномощни опрѣдѣлены и отъ двѣтъ страны склучили миръ и непрѣкъсванъ дружбъ. Подиръ склучванїето на мира и на дружбѣтъ, пълномощниѣтъ пускали по малко кръвь отъ жилигъ си, и поднесли си едни на другы да срьбнатъ отъ неѣж, за да покажатъ пѣкакъ съ това че за напрѣдъ една кръвь има да съживява и двата народа.

Слѣдъ това съ кръвъ запояваніе, пълномощнитъ отъ двѣтъ въ сѣюзъ поставяющы страны подредены на два реда отдѣлно, съсѣкли на кжсове съ сабытъ си едно куче, което накарали да мине прѣзъ срѣдъ редоветъ и выкали: «така да загине онзи народъ, който прѣстѣпи утвърденныйтъ съ заклѣваніе сѣюзъ.» Такъвъ былъ договорътъ що направили Куманитъ съ Френцытъ; а за да го утвърдятъ еще повече поискали да стегнѣтъ сѣюзътъ и съ другы врьскы. Кръстватъ двѣтъ дщери на Соронія или Сарторія и едижтъ ѣхъ взема за женѣ Вилхелмъ, сынътъ на Годофреда Мери, а другѣтъ Балдуинъ графътъ Айносскый; а дщерижтъ на Іоанна, по-силныйтъ отъ двамата царѣ, ѣхъ взелъ за женѣ Нарзотъ де Туши.

Първо дѣло на Френцытъ, засилени така отъ Куманитъ, было обсадитъ на Чорлѣ, кождо владѣялъ еще Ватаци. Началникътъ на стражѣтъ отъ града ся опрѣлъ наистинѣ юнашкы, но принуденъ отъ голѣмѣтъ силѣ на обсадителитъ, еще и отъ прѣдатели, които въ таквызъ обстоятелства никогѣ не липсuvatъ отъ обсаденитъ градове, прѣдалъ ся, и Френцытъ го продали съ войскѣтъ му като робъ, а градътъ утвърдили.

Прѣзъ тѣзи годинѣ Ватаци прѣтърпѣлъ еще и другѣ загубѣ по море, защото флотата му была разбита и тринадесетъ кораби отъ неѣхъ были хванѣти и откарани въ Цариградъ наедно съ войскѣтъ и съ оръжіята въ тѣхъ.

На 1240 лѣтописитъ забѣлѣжаватъ появленіето на едикъ кометѣ и, по чудно съвпаденіе, умираіето на доста знамениты мѣжѣ, между които пръвъ Българскыйтъ владѣтель Іоаннъ Асѣнъ II, за когото Акрополитъ изрично казва че «былъ мѣжъ който ся показаль отъ варваритъ найдобъръ, не само между своитъ, но и между чуждытъ; защото ся отнасяль доста челоуѣколюбиво съ всичкы пришелцы които прибѣгвали при него а най вече съ Ромеитъ (Гърцытъ) и честолюбиво имъ даваль за съдържаніе.» Слѣдъ него умрѣлъ Іона прѣдводителъ на Куманитъ и зетъ му; а защото Іона не былъ кръстенъ погребли го извънъ стѣнитъ на Цариградъ и по обычайтъ на Куманитъ обѣсили на гробътъ му осмина отъ конюсытъ му и двадесетъ и шесть коня отъ кометѣ му.

Смъртъта на Іоанъ была осѣтна загуба за Френцытъ,

защото изгубили въ него мѣжъ вѣренъ и юначенъ; а подиръ неговѣтъ смъртъ оттеглилъ ся и Сарторій ся прѣввърлилъ откъмъ Ватацы. При това Балдуинъ поради голѣмытъ заемъ що былъ направилъ въ скоро вѣме ся намѣрилъ въ пуждѣ за пары и ся принудилъ да заложи башиното си наслѣдіе въ Францѣ и да продаде на Лудовика Светаго и други еще драгоцѣнности на Византійскѣтъ имперіѣ.

—0—

война между българиѣ и гърциѣ.

1240—1260.

Отъ другѣ странѣ смъртъта на Асѣня докаралъ остѣтно промѣненіе въ състояніето на Френциѣтъ, защото Ватацы като гледалъ че на Българскій прѣстолъ сѣднѣлъ Калиманъ, дѣте еще на единадесетъ години и слѣдователно неспособно да държи броздытъ на царството, а еще повече теготытъ на тежки воеванія, намислилъ да ся възползува отъ малолѣтството му и да завоевае българскыѣ владѣнія; но за да му не побъркатъ Френциѣтъ на това той сключилъ съ тѣхъ прѣміріе за двѣ години. Подиръ това пратилъ до Маджарскійтъ царь Белѣ та му предлагалъ сдружаваніето си съ него и възлагалъ нему да подѣйствува за съединеніето на черквыѣ подъ Пана. Бела радостенъ за тѣзи прѣдложенія извѣстилъ въ Римъ Ватаціевыѣ намѣренія; но Пана недовѣрчивъ къмъ Никейскійтъ императоръ, вдѣхналъ и на Белѣ туй недовѣріе, и тѣй съюзъ между тѣзи двама владѣтели ся несклучилъ, но Бела не противопоставилъ и иѣкои прѣчки въ замыслытъ на Ватаціѣ, а това было и главно то що търсѣлъ той.

Прѣди обаче да посѣгне връзъ българскыѣ владѣнія Ватаці посѣгилъ да подсеби Солунъ, и, като измамва да довежда въ Никейѣ старійтъ и слѣпый Теодора, мипува самъ съ войскаѣтъ си прѣзъ Тракыѣ въ Македоніѣ, завзема Христуполь и твърдыняѣ Рентинѣ, обсажда Солунъ. Но като видѣлъ че не ще може да го прѣвземе силомъ, довежда отъ Никейѣ Теодора и съ много увѣщанія и обѣщанія придумва го, да накара сына си Юанна: да ся отрече отъ домогваніята на самовластенъ господаръ, а да ся задоволи съ названіето деспотъ и да ся заклѣне че ще ся подчинява нему пакато императоръ; и тѣй ся свършва този неговъ прѣвъ походъ въ Македоніѣ.

По онова време нашествіята на Монголитъ, были стресихли цѣлъ Европъ, понеже были распрострѣли опустошеніята си до Унгариѣ и Българіѣ, а че и въ Азіѣ, като были оплѣнили Каппадокіѣ и Кесаріѣ, разбили Иконійскійтъ Султанъ Яватина и принудили го бѣ да потърси помощъ въ сѣюзътъ съ Френцитъ въ Цариградъ. Но Ватаци бундѣ въ всяко прѣзвара Френцитъ и привлича на своѣхъ странѣ Яватинѣ, съ когото свързва изгоденъ и за двѣтъ страны договоръ 1213. Като оздразява така источнитъ прѣдѣлы на държавѣтъ си Ватаци, оттегля се въ Ламисакъ и се залави за вътрѣшното развитіе на държавѣтъ си, която, отпочинала замалко отъ продължителнитъ войны, съ мѣдритъ неговъ наредбы, съ развитіето на земедѣліето и на търговіѣтъ скоро се сѣвзела и обогатила. 3)

А когато Ватациевата държава така процѣвтавала и се утвърдявала, отъ другѣ странѣ Българіѣ глѣбна въ вътрѣшны раздоры и се истощаваха въ усилены борбы съ Татаритъ; Френцитъ въ Ц-градъ се сканали итъ и Балдуинъ при всичкитъ помощи що му се испратили отъ всякъдѣ, вѣждаше пакъ не въ силѣ да се одържи противу Ватацы, който се приготвяше на рѣшителнѣ борбѣ за Цариградъ. За това пакъ Балдуинъ отишѣ въ Европѣ дано сполучи да повдигне ново опълченіе противу Ватацы. Но работитъ на Западъ были въ голѣмо разстройство поради караніята и

3) Въсползуваны отъ прѣставапіето на боеветъ, казва Григора, Гърцитъ въ малко време до толкозь се обогатили што на всички житницѣ были цѣлы, кѣрищата были покрыти съ всякакви стада и улицѣтъ съ кокошки. А понеже се случило гладъ и кѣтлъкъ между Турцитъ на Истокъ, пѣтищата были пълны съ пѣтищцы отъ този народъ, които отивали и идвали да купувать всякакъвъ хранѣ и носили на разнѣхъ сребро, злато, рѣзны тканія и други скѣпоцѣнны вещи; тъй що кѣщата на Гърцитъ се исполѣнили съ имотъ отъ варваритъ и царската хазна гѣмжала отъ пары. И за да прѣстави вкратко изобиліето и пробогатѣзаніето на вѣзникѣтъ сѣщитъ писатель разказва какъ Ватацы можѣтъ отъ продаваніето на яйца само да направи една многоцѣннѣ корона за царцѣтъ, твърдѣ раскошно обыченѣ съ драгоцѣнны камѣне и бисеріе. Кожото пакъ за мѣдритъ наредбы на Ватацы расправа че « като не се за-

боеветъ на паметъ съ Германскійтъ императоръ Фридриха; тъй що Балдуинъ былъ принуденъ да се бави и да обикаля отъ мѣсто на мѣсто безъ да сполучи нѣщо съществено, при всичкото желаніе и усиліе на Папа Иннокентія да му се помогне.

А когато Балдуинъ обхождалъ разнитъ владѣтели на Знамъ да ги ками на помощъ за одържаніето на Цариградъ, Ватацы всякога на шрекъ да се ползува отъ обстоятелствата, и като видѣлъ че нѣма що да се бои отъ Татаритѣ, които ратували съ други народы, оставя за намѣстникъ въ Никеѣ сына си Теодора (Асневътъ зегъ) и минува прѣзъ Хелеспонтъ (Дарданелскій проливъ) за да нагледа владѣніята си на Балканскій полуостровъ, които се простирали отъ Зхихъ до Съръ. Като стигналъ до Кыесо, Ватаци миѣхъ Мариѣ на 4 Септ. 1246 и продължавалъ да върви напредъ, когато получилъ писмо отъ Охридскійтъ (?) управитель, койго го извѣстявалъ че Българскійтъ царъ Калманъ умрълъ, споредъ казаніега на едни отъ естествениѣ смъртъ, а споредъ други, огроветъ, и че се въцарилъ по-младыйтъ му братъ Михаилъ. Това като ся науча Ватаци избѣгали Христополь отива на Филипполь и тамъ ся посвѣтувалъ съ воеводитѣ си да ли да нападне на Българитѣ и възможно ли е да привземжъ Съръ. На това едни отъ тѣхъ казали че не трѣба да направи таквозъ нѣщо, защото не былъ готовъ за бой, и нѣмалъ обсадны машины, а градътъ Съръ былъ ограденъ съ тѣкы стѣны, та за да се привземе трѣбало и войска много и обсадны оръдія всякакви, а само Андрей Палеологъ далъ съвѣтъ че трѣба да се опыгатъ да привземжъ Съръ и ако сполучагъ добръ, ако ли не, нѣмали да пострадатъ нѣкоѣмъ загубѣ, понеже Българитѣ владѣми отъ дѣте, неопытно на войнѣ, ще склонатъ повече на миръ и нѣма да отво-

доказалъ съ туй вътрѣшно развитіе на подданицитѣ си, понеже гледалъ че много имотъ отивалъ напраздно за дрехы отъ чужды земни, що купували платове тѣканы въ Италіѣ отъ Багдацкѣ и Сирійскѣ коприяѣ, запрѣтилъ никой отъ подданицитѣ му да не носи такызи дрехы, но да носятъ онова само що излѣзва въ тѣхиятъ земъ и коего сами си изработватъ, и така ограничилъ раскошностъ тѣхъ и богатеѣство си оставало на мѣстото. (Ник. Григора 11; 6.)

рять бой. Този съвѣтъ ся прѣдпочелъ и Ватацы ся опълчили прѣдъ Съръ, но, понеже ималъ довольно войскъ, гледалъ какъ да го привземе съ хитрость.

Съръ, казза Акрополитъ, былъ некога си градъ много голъвъ и богатъ, но отъ когато были го привзели Българитъ, той испадилъ и былъ станалъ като проста паланка, а само твърдѣлъ му былъ колко годъ украсенъ и утвърденъ. Началникъ на стражѣ въ Съръ по това врѣме былъ и кой си Драгота, койго живѣлъ обыкновенно въ Мѣлникъ. А понеже долнийгъ градъ не былъ ограденъ, Ватацы събрали простыгъ работници що слугували съ заплатѣ на войскѣтъ, и които по просто ги наричали Чулуконы, та ги убѣдилъ да нападнагъ и да привземгъ градътъ. А това като извършили тѣ твърдѣ лесно, та началникътъ на стражѣ Драгота видѣлъ че не ще може да ся въспротиви на Гърцитъ, проводилъ пратеницы да поднесгъ подчиненіето му на Ватацы, което той, разумѣва ся, пріелъ на радо сърдце, а за това го и наградилъ като му далъ пары довольно и го обѣкълъ съ златоткаенъ бинишь и го исиратилъ въ Мѣлникъ за да приготви цокореніето и на този градъ.

Като стига въ Мѣлникъ Драгота наченалъ да придумва тайно жителитъ за да прѣдадгъ градътъ на Ватацы, и защото князьтъ Мѣлничкый Никола Литовой (Литобой или Лютобой) го болѣди крака и лежалъ боленъ, Драгота можалъ да дѣйствува свободно онова що ималъ на умъ. Но единъ отъ по-знаменитыгъ гражданы на име Никола Манглавить (Мъгловитъ може бы), мжжъ дѣятеленъ и изобрѣтателенъ, като ся научилъ за това що ся вършало, поискалъ да ся воспользува отъ това той вмѣсто Драготѣ. И тѣй събира пародѣтъ и захваща явно да му говори така: « Наистинж ный смы много теглили въ царуваніето на безвъзрастныйгъ Калимана отъ господаритъ му, но всякога смы ся надѣяли, че той като възмужае и дойде въ сѣстояніе да распознава доброто отъ лошето, ще бждемъ награждены за злостраданіята които смы истеглили. Но сега когато по злж судьбинж той умрѣлъ, а пакъ друго помалко дѣте взема началството надъ Българитъ, то ный ще бждемъ най безумныгъ отъ всичкыгъ челоувѣцы ако сключимъ пакъ да теглимъ тѣзи злины и да останемъ невладе-

смы, когато отъ туй безредно състояніе сж произлезли и прѣвдишныгь наши злочестины, и отъ коего обыкновенно произлизя всяко зло. Прочее, азъ го намѣрвамъ за добръ, когато е дошелъ тука гръцкыйгь царь, мжжъ правъ, вѣрнъ, праведенъ и разпознавающъ доброто отъ злото, да ся прѣдадемъ нему, а еще повече защото туй мѣсто отъ край си принадлежало на Гърцыгь, и ный, дошли тукъ отъ Филиппополь, ако и да сме ся смѣсили съ Българитъ, сме родомъ Гърцы. Но пакъ и Българи ако да ся счетемъ, гръцкыйгь царь има истинско право и надъ насъ, защото неговъгь сынъ и царь Теодоръ е родъ на българскыйгь царрь Асѣня, и сега Асѣневата дъщеря и е и ся казва Госнодарка на Гърцыгь. И тѣй поради всичко^{то} това азъ мыслиж да е праведно да ся покоримъ и да сведемъ вратъ подъ него, защото яремъгь на разумныгь и стары царю е много по-лекъ отъ ярема на онѣзи конго сж еще дѣца.»

Тѣзи думы убѣдили жителигь за да ся покорятъ на Ватацы, и тѣй проводили пратеницы та ся договорили съ него. А като ся вържили пратенитъ съ грамотъ (хрисовууль) за градъгь Мѣлиникъ, излезли изъ градъгь повече отъ пестототинъ души да ся поклонятъ на Ватацы и го посръщили на мѣстото което ся казувало Давишта. А Ватацы каато ги видѣль отъ далечъ, пѣленъ отъ радость извикаль: « съ какъвъ бой сме ги покорили тѣзи и съ колко полка ксонницы сме ги побѣдили? »

Слѣдъ това покориваніе на Мѣлиникъ много други мѣста и градове миижли безъ крѣвь подъ властѣгь на Ватацы, каквото Стенимахъ (Станимака) и Чепена и колкото прилежали на планинѣгь Родопъ кждъ югъ, а на съверъ Стумбій (Щипъ?) Хотово, Велебудъ, Скопія, Велесъ, Невстаноль(?) и Просѣкъ и „всичка страна“ до Прилѣпъ и Шелагоніѣ (Акроп. 44).

До дѣто Ватацы былъ еще въ Мѣлиникъ, въ Солунъ останжло съзаклатіе между голѣмцыгь противу Солунскыйгь деспотъ, койго наследувалъ брата си Іоанна и проводили до Ватацы да го поканятъ да дойде да му прѣдадѣтъ градъгь съ условіе, да потвърди съ грамотъ отколѣшныгь обычаи и правдини на жителѣгь, на което като склонилъ, Ватацы потеглилъ за Солунъ прѣзъ Ноемвриа 1245 и пратилъ до Димитрія да дойде да му поднесе честованіята си;

но той, подструганъ лукаво отъ сѣзаклетницытъ, рѣшилъ да ся непокори на Ватацѣвѣтъ и ѣзвѣжъ. Ватацы като стигналъ прѣдъ Солунъ прагилъ пакъ и вторый пѣтъ да капи Димитрій да дойде въ станѣтъ му и да му прати хранѣ; но Димитрій пакъ отказалъ. Тогазь Ватацы почакалъ прѣдъ Солунъ додѣто сѣзаклетницытъ му отворили портытъ и той влѣзълъ съ войскѣтъ си и завзелъ въ градѣтъ. Димитрій като видѣлъ навѣтътъ, прибѣгилъ въ твърдынижѣтъ, а сестра му Ирина, вдовицата Асѣнева, дошла и паднѣла на позѣтъ на Ватацы та го молила да пощади безвѣзрастниѣтъ ѣ братъ и да го неослѣпява. А като му зела думѣтъ че нѣма да го ослѣпи, отишла при брата си и убѣдила го да ся прѣдаде, и така и Солунъ минува подъ властью на Ватацы.

Подиръ завоеваніето на Солунъ назначава за воененъ управитель на града Андроника Комнина Палеолога, а надъ Мѣлникъ, Стръ и околнытъ мѣста поставя сына му Михаила Комнина Палеолога, затваря бышійтъ Солунскый деспотъ Димитрія въ твърдынижѣтъ на Лентіанытъ и ся заврща въ Азіѣ прѣзь Декем. 1246. На пролѣтъ минѣлъ прѣзь Хеллеспонтъ и привзелъ градоветъ Чорлѣ и Визѣ.

Разчуваніето за голѣмытъ успѣхы на Ватацы накарало Балдуина да побърза да ся завърне въ Цариградъ, дѣто и стигалъ прѣзь Октомврія 1248, слѣдъ като обходилъ токо-кажи напраздно Францъ и Англіѣ да иска помощъ въ пѣры и войскѣ. Само Папа Инокентій, при всичкытъ си други грижи и занятія, не испущалъ изъ видъ работытъ на Истокъ. Той като гледалъ че додѣто съществува религіозното раздѣленіе между Гърцы и Френцы не е възможно да ся утвърди Латинското господствованіе на Истокъ, полагалъ всенко стараніе за да може, както и да е, да прѣмахне схызмѣтъ между двѣтъ черквы. За туй еще на 1247 проводилъ като свой Екзархъ нѣкого си инокъ Лаврентія да обходи Истокъ, Гръцѣ, Арменѣ, Иконѣ и Вавилонъ и да гледа колкото е възможно да уталожи страстиѣ и да прѣдготи пѣтътъ на примиреніето. Лаврентій като былъ въ Никей много ся мѣчилъ да убѣди Патріарха Мануила да подѣйствува съ него за съединеніето на черквытъ; същытъ усилия положилъ той и при Ариенскыйтъ Патріархъ; отъ другъ стра-

иъ и Унгарската царица, жената на Ватацѣвътъ зеть Бе-
да ся мѣчила да убѣди Ватаци да ся отрече отъ право-
славниѣ върѣ и да ся съедини съ Западниѣ черквъ.

Но Ватаци видя ся както и сватъ му Асвъ II по-
напрѣдъ поискалъ да залѣже Папѣ, и да ся възползува
отъ обстоятелството за да възпре очакваниѣ отъ Западъ
помощи на Цариградъ, за туй показалъ ужъ и той при-
сърдце нѣкакъ да съдѣйствува за съединеніето на двѣтъ
черквы и испратилъ въ Римъ, на едно съ Лаврентіа, гра-
фа Ангела, и тѣлковника Теофилакта отъ своиѣ страни и
отъ стрѣни на владыцѣтъ Къзическый и Сардійскый, като
прѣдставители на гръцкѣтъ черквъ, за да влѣзатъ въ спо-
разумѣніе съ Папѣ върху съединеніето на двѣтъ черквы,
а между това той си каралъ работѣтъ, като ся помѣчилъ
и сполучилъ да отнеме Родосъ отъ Геновезиѣтъ.

Дважъ вече былъ ходилъ Балдуинъ на Западъ за по-
мощъ, но защото и западниѣ владѣтели неможали да му
помогнатъ както трѣба, а и той неумѣялъ да ся възпол-
зува отъ възможниѣ имъ помощъ, прѣстолятъ му оста-
валъ все расклатенъ, и той сторилъ да иде и третій пѣтъ
въ Европѣ. И тѣй като остава за намѣстникъ Филиппа де
Туши, заминува придруженъ и отъ Латинскыйтъ Цари-
градскый Патріархъ, който умрѣлъ въ пѣтьтъ. Папа на-
значилъ за Патріархъ одного Венеціанецъ, да поласкае Ве-
неціанцѣтъ, и му позволилъ да заложи всичкиѣ сяжанія на
Цариградскѣтъ черквъ, за да може да поддържи войскѣтъ
които браняла Цариградъ.

Подиръ оздравеніето на държавѣтъ си откъмъ Тур-
цытъ и завоеваніето на Солунъ и на поменатиѣ мѣста
въ Македоніѣ, Ватацы искалъ да обрне всичкиѣ си си-
лы врѣзь Френцытъ, но като да му прѣчали еще ипир-
скыѣ деспоты Теодоръ Слѣпый и Михаилъ Команицѣ, отъ
които послѣднийтъ былъ и посегнулъ на нѣкои отъ неговы-
тъ владѣнія. За това на пролѣтътъ минува пакъ Хелле-
спонтъ и отъ Солунъ стига та ся опълчава прѣдъ Во-
денъ, който былъ столица на Теодора Слѣпного. Този по-
слѣднийтъ като ся научилъ че иде Ватаци съ войскѣтъ си,
оставя градътъ и побѣгва при племянника си; а Ватаца
като привзема Водинъ, поставя шатърътъ си край езеро-
то Острово, отъ дѣто испраща воеводиѣ си да опълчатъ

Миханловытъ земи и ако срѣщнахъ войскѣ да ихъ ударить. Но при всичко че тѣ оплѣнили много мѣста и донесли богатѣ плѣчкѣ, Ватаци неможахъ да ся задържи по гѣзи страны, защото былъ принуденъ за прѣхранѣ на войскѣтъ си да носи хранѣ съ камилы и мѣскы чакъ отъ Беръ (Караферъ), а да иде напредъ въ Михайловытъ владѣнія не смѣялъ и ся намѣрвалъ въ мѣчно положеніе, отъ което дошло на врѣме та го избавило прѣдательството на Михайловытъ роднинѣ и воеводѣ Теодора Петралифа.

Петралифа былъ отъ Миханловѣ странѣ управитель и страженачалникъ въ Костуръ, но ся отвърдилъ отъ него и дошелъ та прѣдалъ градътъ на Ватацы; а неговытъ примѣръ подражали и двата Дѣболи 4) и комай всичка Албанія. Михаилъ смутенъ отъ туй прѣдательство, което му отнѣмало голѣмѣ часть отъ държавѣтъ му, за да заварди поне това що му оставало, побързалъ да прѣдложи миръ на Ватацы. Ватаци приѣлъ мирътъ но наложилъ тежкы условія на Михаила. които той былъ принуденъ да приѣме и споредъ които Прилѣпъ, Велесъ и твърдыята на Кроя останали подъ властѣтъ на Ватацы, който като прѣзимувалъ въ Воденъ, на пролѣтътъ отишелъ въ Охридъ и отъ тамо въ Дѣболъ и Костуръ (Акр. 49; Грег. 11; 18).

Когато былъ Ватаци около Острово, Николай Маглавитъ, онзи който му прѣдалъ Мѣлникъ, наковладилъ Стърскыйтъ управитель Михаила Палеолога че былъ ужъ въ сѣзаклятіе противу Ватацы и привелъ свидѣтели двамачиновници, отъ които единътъ потвърдилъ ужъ че Михаилъ былъ казалъ, че Палеологовцитѣ были прѣдизначени да станѣтъ императеры, и че това не было никакъ невѣроятно, понеже като ся оженилъ Михаилъ за Калимановѣтъ сестрѣ Тамарѣ, съ помощѣтъ на Българитѣ щѣлъ да възлѣзе на прѣстолътъ. Но понеже другыйтъ свидѣтель не потвърдилъ това, Михаила слѣдъ строгъ испытъ го одростилъ Ватаци за младостѣтъ му и за смѣлытъ отговори

4) Голѣмый Дѣболъ и Малкый Дѣболъ и двата были градове въ Македоніѣ цвѣтущи до паденіето на Византійскѣтъ имперіѣ; единътъ отъ тѣхъ казватъ да ся намѣрвалъ на това мѣсто дѣто е днесъ градецътъ Пяшиа, — Дѣболъ ся нарича пзобщо окружіето между Костуръ, Кожаны и Корчѣ, на което главно мѣсто е Пяшиа.

що давалъ, и го приближилъ още повече при себе си. Подиръ това Ватаци ся враща пакъ на Анатолъ.

Между това прѣговоритъ за съединеніето на църквѣтъ слѣдовали въ Римъ. Ватаціевитъ пратеници изложили на Папъ че желаемото съединеніе можало да стане на слѣдующитъ условія: Да припознайтъ Гърцитъ Папъ, като върховенъ Понтификъ и по-горенъ отъ другитъ Патріарси, да прѣдседателствува той на съборитъ и всичко що ся касае до първенството въ духовнитъ власть; но въ замѣнъ на тѣзи устѣлки искали да даде Папа Цариградъ на Ватаци и патріаршескитъ правдини на Гърцитъ Патріархъ, нѣща които Папа отказалъ да приеме, и за туй на 1254 прогласилъ новъ кръстовый походъ противу Ватаци. А той, Ватаци като ся завържилъ отъ Тессаліѣ, единъ годинъ врѣме прѣкаралъ да обхожда държавитъ си, за да поправи нѣкои безредицы, които произлѣзли отъ двѣгодишното му отъ нежъ удалеченіе, и ся стягалъ да привземе Цариградъ, което можалъ бы и да постигне ако да го не прѣдваряла, като Асѣня, смъртъ. Ватаци умрѣлъ отъ чернитъ болѣсть 30 Октомврія 1255.

Ватаци наслѣдовалъ синъ му Теодоръ Ласкаръ който прибързалъ да ся короняса въ Никейѣ на царството и да ся опълчи противу щуря си Михаила Българскыйтъ царъ, който, като чулъ че умрѣлъ Ватаци, скокиналъ да завоевае все що былъ отнелъ той отъ Българитъ. Михаилъ като съгледалъ че по западнитъ области гръцката войска была малко, впуща ся отъ Балкантъ и като минува Марицъ, обладалъ въ малко дни отгоръ много градове; защото, казватъ гръцкитъ писатели, жителитъ на тѣзи страны, понеже были Българи, отвѣрляли ся отъ Гърцитъ, като отъ иноязычны и прибѣгвали при единоплеменницитъ си. Заради туй поставенитъ отъ Ватаци стражи като не-можали да ся въспротивятъ и на Михайловитъ войскъ а въ сѣшното врѣме и на жителитъ, оставали градоветъ и твърдинитъ на вождитъ на непріятеля и едни ся прѣдавали а други бѣгали шомъ доземели че приближавала българската войска. И тѣй въ малко врѣме Българитъ завладѣли Станимакъ, Прищицъ (Перущицъ? или Коприщицъ?), Кричимъ, Чепенъ, Охридъ, Устръ (?), Перперакъ (?), Кривуть (?), и много други мѣста. Слуховетъ за тѣ-

зи завоеванія като досягали до Пикейъ смущавали и тежко наскърбявали Теодора Ласкаря, който гледалъ че началото на царството му захващало съ изгубваніето на толякозъ мѣста.

За да прѣкъсне това лоше състояніе на работитѣ, Теодоръ свикалъ всички воеводы, между които и стрикитѣ си Мануила и Михаила, за да размыслятъ какво да правятъ. На този съвѣтъ повечето были на мнѣніе че Теодоръ трѣба незабвено да мине прѣзь Хелеспонтъ и да въспрѣ стремленіето на Българитѣ. Но стрикитѣ на царя, които той много почиталъ и уважавалъ поради възраститѣ имъ и нареджѣтимъ, доказвали че ще бѣде голѣмо безуміе ако бы царьтъ да мине на Западъ и да влѣзе въ неприятелско мѣсто, дѣто нито помощ нито хранѣ може да намѣри, когато отъ другѣ странѣ войскажъ що има е толякозъ малко, што нито за царскѣ свитѣ е доволна, а пакъ поради зимното врѣме неможало да ся събере повече войскажъ; и прилагали още че личното оуглеченіе на царя безъ нѣкакво голѣмо послѣдствіе щѣло да има гибелны послѣдцы, защото ще оздрави на неприятелитѣ онова що сж завоевали и ще ги насърдчи на други по-голѣмы завоеванія. Но други по-въщи въ военнытъ работы, оборвали силно тѣхното мнѣніе и доказвали че царьтъ трѣба тутакси да излѣзе срѣщу неприятелитѣ, и да влѣхне изначало още на царуваніето си довѣріе на поданицигѣ си и страхъ на противницигѣ. Като надвило мнѣніето на послѣднитѣ царьтъ взема колкото войскажъ можѣлъ да събере и потеглева за въ Тракийѣ.

Като вярвѣлъ бържѣ, Теодоръ стигналъ за скоро въ Одринъ, дѣто прѣстоялъ само единъ день и излѣзълъ на утренигѣ да търси Българитѣ. Единъ отъ Българитѣ съгледатели съгледалъ войскажъ му и завтекълъ ся та обадилъ за пристигваніето ѣ на Българскыйтъ царь Михаила, който былъ ся остановилъ край Марицѣ; това като ся расчуло между Българитѣ, причинило имъ голѣмъ страхъ, казватъ грѣкыгѣ историци. А Теодоръ като ся научава дѣ были остановени Българитѣ, побързва къмъ тѣхъ да ги нападне, и които отъ съгледницигѣ запрѣдварилъ избилъ ги, а които сподучили да избѣгатъ вържили ся тичешкомъ та обадили на съвойскаритѣ си, че Грѣкыгѣ царь

пристигналъ а еще и прѣумножавали безбройно войска-
тъ му, като разказвали все що може распаленната отъ
страхъ фантазія да си възмечтае. Тогазъ Българитъ, (все
споредъ разказваніето на Гърцитъ) обладани отъ страхъ,
като имъ ся струвало че ги е погнѣла безбройна вой-
ска, тѣртели безредно да бѣгатъ прѣзъ горитъ, тѣ были ис-
подрани отъ клонѣто на дървіята, изранени, еще тѣ за-
тѣнѣвали въ потръсъцитъ (батацитъ) и много други бѣд-
ствія пострадали (отъ дървіята обаче а не отъ Гърцитъ).
Като дошелъ Теодоръ тамъ дѣто былъ станътъ на Бъл-
гаритъ и не ги намѣрилъ, много му докрывѣло, но зами-
нилъ напрѣдъ къмъ *Вероѣж* (Беръ или Вереѣж), който
като привзелъ снабдилъ ся съ много хранѣ и каквото му
трѣбало; а щѣлъ былъ да иде по-нататѣкъ и до Балкана,
ако да не была го въспрѣла лютата зима що настанѣла
тогазъ и направила пѣтищата непроходими. Теодоръ ся ба-
вилъ шесть дена въ Вероѣж и оплѣнилъ всичко що ся
намѣрвало въ неѣж чловѣцы и скотове, и завършилъ ся въ
Одринъ. 1)

Българитъ, като были завладѣли комай всичкѣ Маке-
доніѣ, простирали ся даже до градътъ Охридъ; а Тео-
доръ истратилъ въ Македоніѣ много военны отдѣленія
подъ разны воеводи, които обладали безъ никаквѣ мѣжъ
повечето отъ градоветъ, що были ги завладѣли Българитъ;
защото тѣ, Българитъ (споредъ както казватъ грѣцкитъ
писатели) само при извѣстіето за приближаваніето на Гър-
цитъ, тѣртвали да бѣгатъ. И така Теодоръ си привзелъ
накъ твърдѣлѣтъ, лежащи по планинѣ Родопѣ, а еще и
Перициѣж, *Станимаѣж*, *Крычимъ* и *Чепенѣж*, дѣто и былъ
принуденъ да прѣзимува, защото поради дѣждоветъ не
можалъ да иде напрѣдъ. А като ся запролѣтило, пратилъ
извѣстіе на Алексія Стратигопула и Константина Торника,
которые станували въ Съръ, да дойдѣтъ въ Чепенѣж; но тѣ

1) Акропол. 56. — Отъ туй разказваніе на Акрополита явно
става че В роя или Верея е была дѣто е днесъ Ескы Загра, а не
както нѣкой ѣмъ полагають нѣкъдѣ около Казанѣжъ, което ще каже
близу до Балканѣтъ, дѣто Теодоръ не можѣлъ или не смѣлъ да
иде. Ще приложимъ еще да забѣлѣжимъ и за описаното отъ
него тука бѣганіе на Българитъ че ни ся вижда баснословно.

тръгнѣли наистинѣ въ пѣтьтъ за кѣмъ този градъ, но като вървѣли внезапно чули гласъ отъ рожвы трѣбы на нѣкои Българи. и като имъ ся сторило че тамъ сѣ ся скрѣли непріатели за да ги нападнатъ, тѣртили да бѣгатъ и оставили на онѣзи трѣбы всичкѣтъ си такѣмъ и повечето отъ конетѣ си. Царѣтъ, Теодоръ ся разсърдилъ като чулъ това и заповѣдалъ имъ пакъ да побѣрзатъ да дойдѣтъ въ Чепенѣ, ако нещѣтъ да распалятъ еще повече гнѣвътъ му; но тѣ, като имали еще страхътъ въ сѣрдцата си, прѣдпочели да ся изложатъ повече на гнѣвътъ царевъ а не на сабытъ на Българитѣ. 2)

Въ това врѣме Драгота, сѣщійтъ онзи който прѣди десетъ години былъ прѣдалъ на Ватацы градътъ Съръ, началникъ сега на войскѣтъ около Мѣлникъ, ядосанъ на Теодора, едно заради неговото българолюбиво мудрованіе, а друго защото не былъ ся ужъ наградилъ добръ отъ него за услугытъ на бащѣ му, рѣшилъ да прѣдаде Мѣлникъ на Българитѣ. Събралъ прочее войнытъ и другы отъ наоколо и обсадилъ Мѣлникъ, въ който имало двама грѣцкы воеводы да го бранятъ, и ся мъчалъ да го привземе. Обсаденитѣ ся държѣли наистинѣ юнашкы, но нѣмали водѣ и за туй непрѣмѣнно щѣли да ся прѣдадѣтъ, ако да не былъ ся извѣстилъ Теодоръ за този навѣтъ и да побѣрза да дойде на помощъ съ многобройнѣ войскѣ.

2) Отъ това разказваніе за грѣцкото юначество, осадѣтелствовано отъ самытъ грѣцкы писатели, както и отъ това по-доу що разказватъ че бывшійтъ грѣкоманинъ Николай Драгота сѣ разсърдилъ на царъ Теодора «за неговото българолюбиво мудрованіе,» разбира ся ясно че Теодоръ е завладѣвалъ българскытъ земи съ политикѣ повече т. е. съ името Асѣнево, като зетъ неговъ, а не съ юначеството на Гърцытъ, и Българитѣ не сѣ бѣгали прѣдъ Гърцытъ, но ся покорявали волю като на свой законенъ господаръ; обяснява си еще и лесното завоеваніе на толкозъ мѣста отъ Теодора съ толкозъ малко войскѣ и по-вѣрно ся показва че българскытъ войскы были сѣ оттеглени поради зникатъ по рано отъ пристиганіето на Теодора по Марицѣ, дѣто не е имало освѣнь стражы които сѣ ся разбѣгали; защото ако да е былъ Михайлъ самъ съ войскѣтъ си тѣдѣвъ непрѣмѣнно битва бы станѣло, ако не крѣй Марицѣ а то въ Вѣрѣжъ, а тука битва ся не вижда освѣнь съ стражытъ.

Той като пристигналъ за дванадесетъ дена въ Съръ и прѣнощувалъ тамъ единъ нощъ, на утринѣтъ улавя пѣтьтъ къмъ Мълникъ; но понеже ся научилъ че въ Рополь, прѣзъ дѣто трѣбало да мине и дѣто тече рѣката Струма сключвана между двѣ планины, вардяли доволно Българи, а мѣстото было тѣсно и давало за минуваніе голѣмы мѣчнотии, не само поради тѣснотѣтъ си, но и поради прѣградытъ, които были направили Българитъ, обавя пѣтуваніето си додѣто испратилъ прѣзъ горѣтъ отдѣленія войскари та нападѣтъ нечакано отъ высочинѣтъ и испѣждатъ Българитъ съ голѣмы за тѣхъ загубы. Драгота който былъ дошелъ за да подкрѣпи тѣзи що вардяли тамо, въ връщаніето си падналъ мъртавъ стѣжканъ отъ конѣтъ; а Теодоръ влѣзълъ въ градътъ дѣто го пріелъ народътъ съ голѣмо въсхищеніе. (Читателитъ не трѣба да забравятъ ченый слѣдувамы по рассказваніята на Гърци историцы).

Като ся побавилъ нѣколко дена въ Мълникъ Теодоръ додѣто да утвърди редѣтъ и да накаже повиннытъ, дига ся отъ тамо за Солунъ и отъ тамо минува Вардаръ и поставя станъ край Воденъ, дѣто и прѣсѣдява нѣколко хванѣтъ отъ дриѣтъкъ, отъ който страдала и войската му. Отъ Воденъ отива на Прилѣвъ, дѣто си приготвя и взема обсадны машины и ся упрякъ къмъ Велесъ, за да го обсади; но жителитъ, уплашени отъ пристиганіето на Теодора, прѣдали ся тутакъ си на условіе, да излѣзатъ свободно отъ града съ орѣжіята си и нѣщата си. Отъ тамъ пакъ Теодоръ трѣгва къмъ Съръ, и като минѣлъ прѣзъ мѣста не населены и безводны, стига въ този градъ. И тука извѣстенъ че Татаритъ заплашвали държавѣтъ му въ Азіѣ отъ къмъ Каппадокіѣ потеглилъ за тамъ; но щомъ стигналъ на Марицѣ и ся научилъ че не е истина това, въѣпира бързото си пѣтуваніе и трѣгва пакъ по обыкновеннытъ царскы конацы. И като ся отбива отъ пѣтьтъ си къмъ Истокъ отива на Димотикѣ и отъ тамо на Одринъ.

И тъй отъ всичкыгъ градове и твърдыни които были завладѣли Българитъ подиръ смъртьтъ на Витацы, не имъ оставали вече освѣтъ двѣ: една твърдѣ малка твърдына ледаща на охридскытъ планины, наричана Патмосъ, (която на скоро привзелъ Алексій-Дука) и градепѣтъ Чепена що ся намиралъ между Старѣ Планинѣ и Родопѣ, дѣто тече Марица.

Отъ Одринъ Теодоръ потеглилъ да иде да приведемъ и Чепенъ; но, като стигналъ на Макроливадж, хванала го таквази люта зима, чото ся намърилъ въ твърдъ лоше положеніе, лишентъ отъ хранъ и наближенъ отъ непріятелитъ т. е. отъ Българитъ. Въ таквоя сѣстоаніе като ся намървалъ Теодоръ свикалъ воеводитъ си на сѣвѣтъ и всички дали мнѣніе че трѣба да ся вържатъ въ Одринъ; нъ той прѣдложилъ да иджтъ напрѣдъ еще до *Станимака*, защото отъ Макроливадж до тѣзи два града растоаніето было истото, а и въ двата имало еднакво изобиліе отъ хранъ, при това еще не щѣли да покажжтъ на Българитъ че сж принудены да ся оттеглятъ отъ побояваніе. И тѣй потегля къмъ *Димотикъ* и отъ тамъ минува прѣзъ Хелеспонтъ и прѣзимувалъ въ *Нимфей*. 3)

На продължѣтъ минува пакъ Теодоръ съ многобройна войска та ся опълчава противу Българитъ, връзъ които напада въ Визж и ги побѣдява съ голѣмы загубы, отъ което, като видѣлъ най-послѣ българскыйтъ царъ че нече може да ся одържи срѣщу таквъ дѣтеленъ противникъ, употрѣбилъ посрѣдничеството на тестя си Ура, та понескалъ миръ, който ся и приелъ отъ Теодора, като му ся устѣпила и Чепена. 4) Но прѣзъ Августа 1259 Теодоръ Ласкаръ ся поминялъ като бащъ си отъ чернятъ болѣстъ и ѣмладъ на 37 години, а оставилъ единъ сынъ на име Іоаннъ, малкъ, едва на осмъ години и четири дѣщери.

На умираніето си Теодоръ поставилъ съ завѣщаніе за настойникъ на царството, додѣ порасте сынъ му, Георгія Мужалона; но този мжжъ не былъ обыченъ на народа а най-вече на по-горнитъ, защото былъ гордъ и строгъ и за туй еще на деветыйтъ день подиръ Теодоровжтъ смъртъ го убили и избрали първомъ за настойникъ ужъ Михаила Комнина Палеолога, а послѣ го провъзгласили и императоръ прѣзъ Януарія 1260.

Еще на животътъ на Теодора Ласкаря, наслѣдникътъ на Инокентія Папа Александръ IV отъ единъ странъ умо-

3) Макроливада не знаемъ да ли не е днешното село *Широка-Лжка* въ нахїѣтъ *Рупчосъ* Пловдивско; колкото за Чепена то е безъ всяко сумнѣніе селото и окружіе *Цѣпина* въ Т. Пазарджишко.

4) Акроп. 62 — 73. Грегор. 9; 2.

лявалъ и подстривалъ западнитъ владѣтели да спомогнатъ за одържаніето на скандинавскѣ френскѣ имперіи, а отъ другъ былъ пратилъ нарочно до Теодора нѣкого си епископа Урвіета, за да го придумва да склони на сѣдиненіето на Черковитъ. Но Теодоръ занетъ съ войнскѣ противу Българитъ, въ краткото врѣме на царуваніето си, малко обрашашъ вниманіе на думитъ на този епископъ, а за тѣзи истѣтъ причинѣ той ся и не свадилъ съ Френцитъ.

Отъ поведѣніето на Ватацы, както и на сына му Теодора, явно ся вижда убѣжденіето, което имали, че безъ Българитъ имъ е невъзможно да станѣтъ господари на Цариградъ и за туй испрвомъ тѣ търсали постигваніето на това чрѣзъ съюзъ и сродяваніе съ българскитъ владѣтели; но когато видѣли надеждитъ и домогваніята си осуетены отъ замыслитъ на Асѣня за Цариградъ, подиръ неговскѣ смъртъ, при промѣненіето на обстоятелствата, тѣ потърсили сполукѣтъ на това вече въ оттигваніето на Българитъ задъ Балкана, което имъ ся видѣло по лесно, и въ завоеваніето на Тракийскѣ и Македонскѣ, та за туй напоследне врѣме главно на това сѣ были и управены тѣхнитъ стремленія; тѣхната сполука въ това дала вече възможность на новийтъ грѣцкый въ Никеѣ императоръ Михаилъ да посегне врѣзъ Цариградъ.

—o—

ИСПЪЖДАНИЕТО НА ФРЕНЦИТЪ ОТЪ Ц-ГРАДЪ.

25 ый юля 1261.

Балдуинъ гледалъ отъ Цариградъ това що ставало въ Никеѣ при промѣненіето на династїитъ, но нито срѣдства ималъ ни туй срѣкы да ся възползува отъ него; а, като всякой чекадѣрникъ, блазняло го че Михаилъ провъзгласенъ за императоръ, като има около си толкозъ соперници, ще да гледа за утвърденіето си какъ да живѣе мирно съ съседитъ си и нѣма да ся впуска въ тежки ратове; за туй и проводилъ пратеницы да му честитатъ възлѣзваніето на прѣстолтъ, като да му посочи ужъ този пѣтъ на прїателскитъ сношенія. — При свѣдѣніята що даватъ за това, грѣцкитъ писатели споменуватъ за нѣкаквы си глупавы прѣдложенія що направилъ ужъ Балдуинъ на Михаила: да иска отъ него Солунъ и всичкѣ Тракийскѣ и Македонскѣ, а послѣ станѣлъ канлъ и за малко едно кю-

менце, отъ Болѣръ до Цариградъ, и турятъ въ устата на Михаила еще по-безумны отговори въ отричаніето да направи нѣкоѣж устѣпкѣ. Но намъ ся виждатъ съвсѣмъ безосновны тѣзи свѣдѣнія, защото сж несъобразны никакъ съ положеніето на работитъ и не ся подтвърдяватъ отъ поведеніето и на двамата испослѣ, а служатъ само за да докажатъ голѣмѣтъ гламавшинѣ на тѣзи владѣтели, ако наистинѣ тѣ сж искали тѣй да ся расправятъ, или на писателитъ, които имъ сж приписвали своитъ глупости.

Истинната е че първа работа на Михаилъ была да испроводи войскѣ противу съименника си Ипирскый деспотъ, който, като гледалъ отъ едикъ странѣ слабостѣтъ на Балдуина, а отъ другѣ смутното и неправилно състояніе на Никейскѣтъ имперіѣ, и възблганъ на съюзничеството на двамата си зетеве, Мамфреда Сицилскыйтъ царь и Вилхелма князѣтъ на Ахайѣ и Мореѣ, поблазнило го да ся нарече императоръ, като завоевае първомъ западнитъ владѣнія на Никейскый императоръ, а послѣ и Цариградъ. Въ тѣзи войнѣ разумѣва ся да сж зели участіе българскытъ населенія отъ Тракыѣ и Македоніѣ въ полѣж на Никейскыйтъ императоръ, на когото и принадлежали въ това време. Главната битва на двѣтъ противны страны станѣла въ Охридъ, дѣто Ипирскыйтъ деспотъ Михаилъ былъ съвършенно разбитъ и поразенъ отъ войскѣтъ на Никейскыйтъ императоръ Михаила, подъ властѣтъ на когото вече минѣла и всичка Тессалія. — Въ този бой были заробены освѣнъ Ахайскыйтъ князь еще и Ансо де Туши, когото испослѣ императоръ Михаилъ пусилъ свободенъ съ много дарове, защото му ся обѣщаль да му прѣдаде Цариградъ безъ крѣвопролитіе, понеже, споредъ неговото казваніе, кѣщата му была на градскытъ стѣны отъ дѣто лесно можаль да ги выжкни вѣтрѣ.

Въ надеждѣ на тѣзи обѣщанія императоръ Михаилъ, прѣзъ пролѣтътъ на 1260 минува Хеллеспонтъ на Калиполь, напада на Силивриѣ, та гѣ привзема съ околнытъ ѣ утвърдени мѣста, и отъ тамъ проважда войскѣ да обсади Галатѣ, за да отвлече на неѣ странѣ всичкытъ силы на Френцытъ въ Цариградъ а той отъ другѣ очакваль, чрѣзъ прѣдательството на Ансо, да ся выжкне въ Цариградъ. Но когато прѣзъ обеажданіето на Галатѣ проводилъ до Ансо

да му напомни общаніето и да иска изпълненіето му, Ансо го отлъгвалъ и тъй и иначе и най-послѣ му отказалъ. Михаилъ излъганъ искалъ да продължава обсадѣтъ на Галатѣ, но попече нѣмалъ кораби да прѣсѣче сношеніята между неѣ и Цариградъ принудилъ ся да дигне обсадѣтъ и да ся завърне въ Азіѣ. На връщаніе, като былъ еще на пѣтъ Михаилъ, Балдуинъ проводилъ до него трима пратеницы да поискать да сключатъ миръ за напредъ и Пахымеръ казва че Михаилъ отвърдилъ прѣдложеніето му, но Акрополитъ увѣрва че го приелъ и сключили миръ за двѣ години ужъ. 5)

Балдуинъ, който очаквалъ всякога помощъ все извънъ, отъ Западныѣ владѣтели на Европѣ, нѣмалъ по това врѣме ни войскѣ ни пары; за домашныѣ си нужды и за малко то войници що му оставали, колкото да вардятъ стѣнытъ на градътъ, былъ принуденъ да обере вече оловото отъ черквытъ и отъ царскыѣ палаты за да сѣче пары. Нищо за ѣденіе нѣмало, а че и за топливо принудилъ ся да събори много частны къщи и да гори дръвныѣ, и до тамъ былъ достигналъ щото и едничкыйтъ си сынъ Филиппа да заложи на нѣкои Венеціѣны за да земе пары за поддържаніето си.

Венеціѣнытъ и Генувезытъ имали голѣмы заведенія въ Цариградъ, но всякога въ съревнованіе по това врѣме

5) Въ врѣмето на обсадѣтъ на Галатѣ, нѣкои войници, като обикаляли по полето татѣкъ, влѣзли въ черквѣтъ на Св. Іоанна Богослова, която запустена, служала да запиратъ вътрѣ овчеритѣ овцѣтъ си зимѣ, и като занесли извътрѣ живописныѣ изображения, войницытъ съгледали въ единъ ѣгълъ единъ скелетъ нераскапанъ еще, въ целоститѣ на който овчеритѣ, въ мерзостно шегуваніе, были турили единъ овчарскѣ свиркѣ, вгледватъ ся тогазы еще по-добрѣ и намѣрватъ единъ надписъ на стѣнѣтъ отъ който ся разбираше че този скелетъ былъ на императора Василиѣ Българоубиѣца. *) Михаилъ, като ся научава за това, праща та зема този скелетъ, покрыва го съ багряницѣ и прѣнася го на Силивриѣ та го погребва въ обителѣтъ Св. Спаса. (Акроп. и Пахым.)

*) По нѣкои съображенія може да ся мисли че тѣзи овчери сѣ были Българи, и може да ся каже въ знаніе сѣ направили тѣ туй поруганіе на този кръвныи и ненавистенъ на Българитѣ грѣцкый царъ.

тѣ имали силни прѣпирни за мѣнастырьтѣ Св. Сава въ Птолемандж. Венеціанитѣ много ся интересували въ спазваніето на Френскитѣ държавѣ, и всякога държали Балдуиновѣ странѣ и ся мѣчали да го подкрѣпятѣ. Въсползуванъ отъ раздорѣтъ имъ съ Генувезитѣ, никейскійтъ императоръ заключилъ договоръ (на 13 Марта 1261) съ тѣзи послѣднитѣ, на които устжили много привилегіи, съ условіе че на опрѣдѣленѣ цѣпѣ тѣ ще му доставятѣ тридесять кораби. Този съюзъ лишилъ Балдуина отъ помощѣтъ на Генувезитѣ, които минували на грѣцкѣ странѣ, а че отсоколили отъ него и Венеціанитѣ, които, занети въ това дѣто да отблѣсватѣ нападеніята на противницѣтъ си въ Птолемандж, были принудены да занемарятѣ защитѣтъ на Цариградъ, който и не виждали да е въ опасность,

Михаилъ знаалъ всичко това, но пакъ не ся наемалъ да нападне на Цариградъ, а само като испращалъ военачалника си и Кесаря Алексія Стратигопуло съ войскѣ, въ западнитѣ области, противу побуненыйтъ пакъ Ипирскій деспотъ, натлѣчилъ го, като минува покрай Цариградъ, да испыта въ какво състояніе ся намѣрва; но заповѣдалъ му да не прѣдприема нищо противу него.

Алексій Кесарь или Стратигопуло миналъ прѣзъ Мрѣморното море и поставилъ станъ около Реджіо, дѣто дошли при него нѣкои отъ туземцитѣ, които ся намѣрвали извѣстѣ градѣтъ по нуждѣ на вършидѣжѣ и за събираніе на плодеветѣ. Тѣхъ гы попыталъ той за състояніето на Френцитѣ и за силѣтъ имъ; а тѣ като Гърци, понеже мразяли Френцитѣ и желаяли по-добрѣ да живѣятѣ съ сънародницѣтъ си а не съ чужденцитѣ, изложили му подробно дошето положеніе на владѣющитѣ, и ся съгласили съ него да му прѣдадѣтъ градѣтъ пошпо врѣме, което не было и толкозъ мѣчно, защото Балдуинъ, вдаванъ на свѣтъитѣ на Марка Граденика, който былъ дошелъ отъ Венеціѣхъ наскоро и му казалъ че не трѣба да стоятѣ праздни въ градѣтъ, но трѣба напротивъ съ нападенія врѣзъ противникѣ да гы отчаеватѣ, постигилъ твърдѣ безумно та былъ испратилъ, малкото флотѣ и войскѣ що ималъ, да обсадатѣ островъ Дафинизіѣ, хыледы стадіи далеко отъ Цариградъ.

При всичко че Михаилъ изрично былъ възбранилъ на

Стратигопуло да предприеме нѣщо противу Цариградъ, но той, извѣстенъ, отъ изложеніята на селенитѣ, за голѣмѣтъ слабостъ на Френцитѣ въ Цариградъ и подстружанъ отъ главатаря на волантирѣтъ *Кутричакъ* (кхдричага?) рѣшилъ най-послѣ да ся помъчи да привземе градътъ, съ увѣреніе че сполуката можеше да оправдае непослушаніето му, и, тъй пристѣпва бавно къмъ Цариградъ като да покаже ужъ че има намѣреніе само да съгледателствува градътъ. Войската му, умножавана отъ пристѣганіе на помощи, брояла до двадесетъ и петъ хиляды ратници, но Стратигопуло взелъ съ себе си малцина само и ся примъкнѣлъ прѣзъ ноцъ до стѣнитѣ на Цариградъ. Прѣдстражницитѣ му уловили тогазъ единъ старецъ, когото завели при Кесаря и той го попиталъ: отъ гдѣ иде и на кждѣ отива. Отъ градътъ, рекъ старецътъ. А че какъ можѣ да излѣзешъ отъ градътъ, попиталъ пакъ Кесарь, като е ноцно врѣме и портытѣ сѣ затворены. Старецътъ уплашенъ обадилъ тогазъ, че имало една скрита дупка въ земѣтъ, и тѣзи дупка никой другъ освѣтъ него не ѣхъ съгледалъ, а той ѣхъ знаелъ отколѣ и прѣзъ неѣхъ си излѣзвалъ и влѣзвалъ, когато щѣлъ, безъ да му прѣче нѣкой.

Въсползуванъ отъ туй откритіе Стратигопуло рѣшилъ да промъкне войскѣтъ си прѣзъ тѣзи дупка. Отрежда прочее до петдесетъ души най-дързновитѣтъ игы накарва да ся промъкнатъ прѣзъ дупкѣтъ и щомъ влѣзатъ въ градътъ да стрѣжатъ както могѣтъ най-ближнитѣ порты, за да влѣзе прѣзъ тѣхъ другата войска. И тъй въ отреденѣтъ за това ноцъ, петдесетѣтъ войскари ся намъкватъ въ подземеліето а Стратигопуло очаквалъ извѣтъ за да ся втурни прѣзъ отворенитѣ порты. Минѣло ся было вече довольно врѣме и Алексій былъ наченѣлъ да ся отчаева за сполучваніе, когато внезапно едни порты ся отворили и гласъ ся чуло извѣтрѣ: «Побѣда отъ двамата императоры Михаила и Іоанна.» 6) Тогазъ Алексіевитѣ войници ся впуцатъ и завзематъ градътъ.

6) Михаилъ былъ прогласенъ за императоръ и съцарственикъ на Іоанна Теодоровътъ сынъ и внукътъ на Асѣня II отъ дѣщерѣкъ му; но слѣдъ привземаніето на Цариградъ Михаилъ ослѣпилъ Іоанна и го отчуждилъ отъ прѣстолъ, като удалчилъ отъ Цариградъ и майка му, която умрѣла въ Ахыло, и гробътъ ѣ сѣ до днесъ тамо.

Наченѣло было вече да ся сипва зора и Куманитѣ, които съставляли голѣмѣ часть отъ войскѣтъ, ся приготвяли, по обычайтъ си, да оплѣняютъ градътъ, но Алексій гы отъврѣжлъ отъ това имѣ намѣреніе. Между това жителитѣ разбудены отъ выковѣтъ, като незнаѣли какво става, пытали ся отъ прозорцытъ: каква е тая врява. Алексій, като знаѣлъ отъ опытъ опасноститѣ въ които може да втелеса войска когато влѣзва побѣдоносно въ нѣкой голѣмѣ градъ, постѣпвалъ напрѣдъ всякога все обмыслено и припазливо, като очаквалъ да ся разсѣмне за да види по добръ що може да направи. Доклѣ было еще дрез азо Алексій съгледалъ единъ купъ войны Френцы, и, зашто блещеніе то на орѣжіята имѣ гы показвало като да е много, той не смѣилъ да иде връзъ тѣхъ, съ малкото си войскѣ и не знаѣлъ що да прави; но наскоро Гърцытъ отъ градътъ събраны нападхъ на подскрыженытъ Френцы и гы распрѣсватъ. Тогазъ ся започенѣло разграбваніе то на градътъ, и на всякъдѣ Френцытъ падали жертва на буйството на Гърцытъ.

Балдуинъ стрѣснѣтъ отъ общійтъ выкъ и писѣкъ става отъ снѣ и, като ся научава за привземаніе то на градътъ, потърсилъ спасеніе въ бѣгство. И тѣй искача отъ Влахерискытъ палаты (Текрыръ-сарай при Егры-капѣкъ) и на пѣтытъ ввѣрля отъ себе ся коронѣтъ си та като простъ гражданинъ влѣзва въ варкѣ и потегля къмъ морето, дѣто го приематъ на корабитѣ войскѣритѣ му, които ся вращали отъ Дафнизіѣкъ. Гърцытъ събрали по пѣтытъ царскытъ му знакове и като гы надѣжили на дългъ сулицѣкъ разнасяли гы въ знакъ на побѣдѣ по всичкій градъ. Заъврѣжтытъ отъ Дафнизіѣкъ войска ся впуснѣли да влѣзхъ въ градътъ, но Алексій гы отблѣснѣлъ. Тогазъ Іоаннъ Филаксъ, Балдуиновъ начальникъ, като глѣдалъ че безъ друго всичкы Френцы ще загынѣтъ, пратилъ да гы извѣстятъ да тичатъ на кждѣ морето за да ся избавятъ на корабитѣ. А за да гы принуди на това, подпалилъ пожаръ на разны мѣста и къщята като пламнѣли нанесли страхъ и ужасъ на всичкы. Жены и мъжѣ, дѣца и старци размѣсомъ тичали къмъ морето, и като простирали молебны рѣчѣкъ къмъ онѣзи що были въ корабитѣ, моляли гы да гы приберхъ въ туй послѣдче прибѣжище. Отъ флотѣтъ ка-

то гледали злочестыѣ си сънародници распаканы, бързали да ги приѣмнатъ но не пристигали да ги испрѣвезжѣтъ на корабитѣ си, за това отъ страхъ, да не бы да нападнажѣтъ Гърцитѣ и да ги изсѣкжѣтъ, проводили пратеницы до Стратигопуло та го умолявали, да ги оставятъ свободны да ся удалятъ. Алексій имъ дозволилъ и тогазъ що имало Френци въ Цариградъ ся навезли на корабитѣ съ Балдуина и отплували къмъ островъ Евбеѣжъ отъ дѣто ся разишли кой на какъго щѣлъ, а Балдуинъ минжлъ на Атинѣ, отъ тамо на Сицилиѣ, че на Римъ и отъ тамъ ся прибралъ въ Френско,

Така паднахъ най-послѣ на 25 Юлія 1561 френската или по-добрѣ Латинската имперія на Истокъ, която траяла петдесетъ и седемъ години, три мѣсеци и тринадесетъ дена, и Цариградъ минжлъ въ рѣцетѣ пакъ на Гърцитѣ, слѣдъ като пролѣли за него Българитѣ толкозь кръвь и изиурили силыѣ си въ домогваніе да го подсовятъ.

Привземаніето на Цариградъ отъ Стратигопуло може да ся сматра повече като дѣло на Божій Промысль, защото градътъ е привзетъ безъ да ратуватъ нарочно противъ него, когато военачалникътъ пратенъ възъ другъ странѣ не е ималъ войскѣжъ достаточно, ни обеадны машины и нито ималъ на умъ таквозъ намѣреніе, когато еще и самъ императорътъ былъ далеко на възъ другъ странѣ — на Метеора.

Като ся научава за привземаніето на Цариградъ императоръ Михаилъ трѣгва отъ Метеорѣ и на 14 Августа пристига извънъ градътъ, на утренѣжъ влѣзва тържественно вътрѣ, а слѣдъ нѣкой день ся и вѣнчава вторый пѣтъ за императоръ на Цариградъ.

Балдуинъ не оставилъ мѣсто да не ходи по западныѣ владѣтели да ся моли за помощъ за да възпридобые пакъ изгубенѣжѣ си имперіѣжъ, но токо кажи че не намѣрилъ при никого другыго симпатіѣжъ освѣнъ пакъ при Папѣжъ Урбана IV, който ся запрѣталъ да повдигне новъ кръстовый походъ противу Цариградъ. Но Михаилъ като гледалъ че нова бура ся сбира да ся срупае пакъ на Истокъ, прибързалъ да испрати пратеницы до Папѣжъ, които, спорель свидѣтелството на Франци, сполучили да сключатъ съ Папѣжъ договоръ за съединеніе то на черквыѣтъ на тѣзи три условія: «Първо, да припознажѣтъ Гърцитѣ прѣвѣсходъ

ството на Панаж, въ черковните работи, второ да прибѣ-
гзатъ до него като на послѣдне сѣдовище и трете да
прислужува той въ всяко „и съ тѣзи врѣмешнѣ изрѣ-
къ Михаилъ сполучилъ за врѣме да се придобри съ Панаж
и да отклони приготвеното нашествіе отъ Западъ, а послѣ
вече и обстоятелствата се промѣнили и кървавите борби
между Западъ и Истокъ се прѣкратили.

(Извлечено повечето отъ *Исторіята за привземаніе-
то на Цариградъ отъ Френцитъ и властвованіето имъ
въ него*, съчинение С. И. Стаматіяди. 1865).

КРАТКИ ОЧЕРКИ ВЪРХУ ПРИРОДАТА И НАРОДЫТЪ ВЪ ЕВРОПА.

—0—

ШВЕЙЦАРІЯ

(Продълженіе отъ брой 11-ый).

Голландія (хлѣбна земя) е низка и еднообразна зе-
мя. Има обаче причини да се върва, че тоя видъ не е
былъ сѣкога таквъ. Може да се докаже, че равнището
на голландската земя много са е спустило. На нѣкои мѣ-
ста въ морето са намиратъ доказателства, че дното ту-
ка было суша прѣди нѣколко хиляды или стотины години.
Тѣй напримѣръ при заливъ Зюйдерзее са намиратъ на
морското дно таквызи катове земя, които прѣди врѣме сѣ
были на сухо, а при устіето на Рейнъ сѣ намѣрили раз-
валинитъ на една римска крѣпость. Въ блатата са нами-
ратъ цѣлы горы, потънали отсетивъ. Главната причина на
това промѣненіе е было морското приливаніе, което е до-
карвало голѣмы разрушенія. Голландскытъ лѣтописи прѣ-
брояватъ таквызи страшны злочестины до 200 отъ ше-
стый вѣкъ насамъ. Отъ тѣхъ трѣба да забѣлжимъ слѣ-
дующитъ: едно въ 13 вѣкъ. — Рѣката Емсъ съ своитъ
ледове пробила стѣната по край брѣга, истребила 33 се-
ла и повече отъ 20 мѣнъ стѣря и рыцарскы кѣщи. Въ
това врѣме сѣ са образovali заливъ Зюйдерзее и Дол-

лартъ. На врѣмето на Римлянетъ намѣсто Зюйдерзее стояло едно сладководно езеро, което было станжло отъ приливаніе на Рейнъ и което ся отдѣляло отъ морето съ широка суша. Тая суша прѣкъсало морето и на мѣстото на сладкото езеро, показалъ са голѣмъ морскы заливъ Зюйдерзее. Подырь триста години са случила друга страшна катастрофа: морето погълнало половината отъ область Швевенингенъ и погубило до 400 хил. жители. На 1855 и на 1861 малко было останжло да са потопи цѣла область отъ прокъсваніето на стѣнныѣ покрай Рейнъ. — Ако не бѣше имало дюнитъ и стѣнныѣ, по голѣмата часть на Голландія щѣше да са покрыва съ вода при сѣкы приливъ на морето и при сѣко прииждане на рѣкытъ.

Изгледа на Белгія е по разнообразенъ. По край Маасъ са издигатъ высокы рѣкове, а по Люксембургъ, Лютихъ и Намюръ са простиратъ вѣтви отъ Арденскыѣ планины въ Франція. Въ тѣзи гористы мѣста са срѣщатъ или необработены блатисты равнища, или обширны горы: рѣкытъ текжтъ по низкыѣ долове. Посрѣдъ Белгія са простира едно дълго и неистощимо равнище отъ камънны вжглища; то залавя една двадесята часть отъ цѣла Белгія и служи за единъ отъ главныѣ источники на нейното о-богатеніе и на нейното промышленно развитіе.

Главны отъ рѣкытъ въ Голландія сж. при устіята на Рейнъ, Маасъ и Шелида. Рейнъ са раздѣля на четиры рѣкава въ Голландія и водата му до толкози са смалява, щото едвамъ достига до морето. Прѣди 1809 той не можалъ даже да достигне до морето, но са загубвалъ изъ блатата и дюнитъ; въ тая година прокопали каналъ и водытъ на рѣката почнжли да достигатъ до морето. Рѣкавытъ на Рейнъ и на Маасъ правятъ много островы, отъ които по-забѣлжителны сж два: Бетуве, много плодородентъ, и Фелуве, съ пѣсчыва бесплодна земя.

Нидерландъ е богатъ съ езера и блата; отъ първытъ по-главно е *Гарлемското*, което станжло въ XVI в. отъ едно наводненіе, което погубило сичката околность, добитѣка и жителитъ на селото Нювейкиркъ. Двѣста години стояло това езеро и хората не смѣли да са заловятъ да го прѣсушжтъ, ако и да не е было по-дълбоко отъ три аршина. Най-сетнѣ на 1840 са заловили за тая

работа съ таквози присърдце и тъй искусно, щото сега то е почти сичко изсушено и обрънато на полдеры (вижъ по долу). Този исполнителскы трудъ е погълнълъ до 100 мил. гроша и са е свършилъ за 13 години съ голѣмы огненны тулумбы и черпала, и сега една десятина (около 6 дюйма) отъ тая земя струва до 3—4 хиляды гроша. Като изсушили езерото, намѣрили и купищата на удавеното село и на погнѣнлытъ хора.

Между каналытъ, които крѣстосватъ Голландія възъ сичкы страны, най-голѣмо вниманіе заслужва *Съверо-Голландскый*. Той е дългъ до 16 часа и до толкова е широкъ, щото два голѣмы корабли могатъ свободно да плавжтъ наспоредъ. За да не остава безъ вода канала, при него има голѣма машина да го пълни съ вода, когато са дръпнува морето. За този каналъ сж похарчили повече отъ 100 мил. гроша и сж го свършили за 6 години, отъ 1819 до 1825.

Полега (полдеры). Голѣма часть отъ землището на Голландія и на Белгія е плодородна не сама по себе, а благодареніе на неуморимый и постоянный трудъ, както и на изобрѣтателността на жителитъ. Отъ най-напрѣдъ това землище е было пѣсчливо и блатисто; а сега са е обрънжло на плодородны полдеры съ помощта на насипы, на тулумбы, на съкаквы черпала съ пара и съ вѣтръ, на каналы и трапища. Съкы полдеръ има видъ на дългъ четвероугольникъ, съ насипъ наоколо и обкопашъ съ дълбока вада. Върху насипа сж направены черпалнытъ машины и тулумбытъ, които изгребватъ водата отъ четвероугольника и я изливать въ вадата, която я завожда въ близкий каналъ или въ морето. Вадата запазва полето отъ добытъкъ. Вътрѣ изъ полето сжщо тъй има вады за събираніе на водата, а надъ вадытъ стоятъ вѣтрѣнницы, които биятъ водата съ крыльѣтъ си и не ѝ даватъ да гниѣ. Тѣзи вѣтрѣнны вады иматъ сношеніе съ вѣншната, която кара водата къмъ морето. По този начинъ съ трудъ и постоянство Голландезытъ обрънжли и блатата на плодородны полета.

Земята въ Белгія е по-малко плодородна, особенно въ онѣзи части, дѣто са простиратъ вѣтвитъ на Арденскытъ планины. Дори и по равнището са срѣщатъ беспло-

дны ивицы, между които по замѣчателна е тѣй наречената кампина на истокъ отъ Антверпенъ. Това е едно бла- тисто мѣсто, пуста и еднообразна равнина, засыпана съ пѣськъ, дѣто само тукъ-тамъ са срѣщатъ оскудни и пу- стали растенія. По-голѣмата частъ на кампината е оску- дена на вѣчно бесплодіе, нъ до по-малката частъ са е до- прѣла чловѣческата рѣка и вече на нея сж са явили ни- вы и ливады. Това чудно промѣненіе сж направили или свободнытъ или изгоненытъ селяне. Първытъ сж са залови- ли за бесплодната земя отъ сиромашія и сж можили да избѣгнатъ гладната смъртъ, а вторытъ сж проведены тука за наказаніе за тѣхнытъ прѣступленія. Съ своитѣ силы тѣзи хора сж достигли до удивителны слѣдствія: сега по кампината сж вѣдятъ най-добрытъ добитѣцы.

Въ Голландія е по-студено отъ Англія. Зимытъ ѝ сж студены. Плаваніето по каналытъ са запира цѣлы три мѣ- сеца и даже заливъ Зюйдерзее замръзва открай до край. Причината на този студъ сж многото вѣтрѣшны воды. Въздуха е много влаженъ, нъ силнытъ вѣтрове расирь- скатъ парытъ и запазватъ мѣстото отъ епидемическытъ бо- лѣсти. Вѣсточнытъ области сж по-здрави отъ приморскы- тъ западны. И лѣтото е неумѣренно: наврѣмени горѣщи- ната не са тѣрпи. Въобще климата въ Голландія е обла- ченъ прѣвъ повече отъ 8 мѣсецы и горѣщъ прѣвъ оста- нѣлытъ 4 мѣсецы. Зимата достига до 24 и повече гра- дуса подъ нулата; дѣто ще каже, разликата между тем- пературата на лѣтото и зимата достига до 60 градуса. Климата въ Белгія е умѣренъ, здравъ и мекъ. Въ при- морскытъ области въздуха е влаженъ, въ другытъ — по сухъ и здравъ.

Въ Голландія има твърдѣ малко ископаемы [произве- денія: тамъ не излазя никакъвъ металъ, нито пжкъ ка- мѣкъ за зидове; има само глина. Камыни вѣглища нѣма никакъ, има само много полета, покриты съ гнилы трѣвы, прѣобърнаты на *тезекъ* и сгодны за гореніе. Защото дър- вата и вѣглищата сж малко, за това Голландезытъ иматъ обычай да носятъ много дръхы. — Белгія е богата съ ископаемы вещества. Първото мѣсто между тѣхъ залавятъ камынытъ вѣглища и желѣзото, тѣзи главны дѣйцы на новата фабрична промышленность. Ваданіето на тѣзи руды

става на двѣ мѣста: до Люттихъ и до Монсѣ. На послѣднего мѣсто искарватъ ежегодно толкози въглища, колко то въ цѣла Франція. Въ Белгія излазятъ ежегодно до 5 мил. тонны въглища или около 4 милиарда омы. Желѣзото излазя на близу до рудницытъ за въглища, а до него излазятъ еще мѣдъ, цинкъ, сѣра (тефъ), стипца и различни други.

Голландія нѣма горы за строеніе, ако и да сж настѣли на сѣкадѣ бранищата отъ джбъ, букъ, габрь и дрѣ. По край канадытъ саятъ тополи и върбы, защото клонитѣ имъ сж нужны да подираватъ дюнитѣ. И животното царство е бѣдно и носи печата на блатиста страна; тука сж много жабытъ и другытъ земноводны, както и щрьцытъ, които са хранятъ съ тѣхъ. Щрьцытъ сж народната птица на Голландія и са намиратъ подъ покровителството на закона. Тая птица живѣе тамъ отъ Февруарія до края на Августа. Много сж сящо тѣй и воднытъ прилѣтны птицы. Въ Алкмаръ, градъ въ сѣверна Голландія, сѣка година става панаиръ съ лебеди, а сѣверната часть на острова Тексель са нарича страна на яйцата, зарадъ многото яйца отъ морскытъ птицы. Отъ четвероногогытъ, като извадимъ домашный добитѣкъ и зайцытъ, нѣма животно, което да заслужва вниманіе. Белгія е по-богата и по органическата си природа, особено на югъ. Едната пета отъ страната е покрыва съ дръвеса и нѣкои отъ тукашнытъ горы са намиратъ въ другочно състояніе, сир. гѣсты сж и пълны съ вълцы и мечкы. Белгійскытъ горы сж повечето крастовы (джбовы) и даватъ хубавъ матеріалъ за дюлгерскы работы и за гореніе въ таквози количество, щото са изнася ежегодно твърдъ много навънъ.

Етнографическый очеркъ. Жителитѣ на Голландія възлазятъ до три милиона и половина на 640 четв. мили; дѣто ще каже на една четвъртита миля живѣятъ 6,000 души. Жителитѣ на Белгія сж 5 милиона на 537 четв. мили, сир. по 9,200 души на една миля. Ще каже по гѣстотата на населеніето си Белгія залавя първото мѣсто.

Като извадимъ Еврентѣ и чужденцытъ, голандското населеніе происходитъ отъ германското племе и съставлява три главны елемента: Голландцы, Фламандцы и Фризцы. По числото си, языка и образованіето главенъ элементъ

сж Голландцѣтъ. Тѣхнѣй языкъ е станжлъ отъ долне-германскѣй, като сж са размѣсили много французскѣ думы, има си книжевноста и е официалнѣй и писменнѣй языкъ за сичкото царство. Фламандското население е прѣснхто по селата и запазва своето нарѣчѣ въ разговорнѣй языкъ. Фризѣтъ живѣѣтъ въ сѣвернѣй приморскѣ области и запазватъ и языка си, и нравѣтъ си, и обычаѣтъ си. Въ Белгѣй има по голѣмо разнообразѣ въ племената и нарѣчѣята.

По происхожденіе на населеніе си Белгѣй залавя срѣдне мѣсто между романска и германска Европа, както и древнѣй Белги были прѣходна степень отъ Галлѣтъ къмъ Германцѣтъ. Официалнѣй и разговорнѣй языкъ на по высокѣтъ классове на Белгѣйското население е французскѣй языкъ, нѣ това не ще каже, че тѣзи классове състоятъ отъ Французы: тѣй сж само пофранцужены келты. Това са познава отъ туй, че въ долнѣтъ классове, дѣто не са е вмѣжнѣло влѣніе на французскѣй языкъ и на французското образованіе, келтскѣй образъ са е запазилъ не само въ лицето и въ характера, нѣ дори въ языка и въ названіе *Валлоны*. Тука въ простѣй народъ са е запазилъ и древнѣй германскѣй елементъ отъ саксонското племе. По този начинъ белгѣйското народонаселеніе състои отъ клоновѣтъ на три главнѣ племена — германско, келтско и романско. Като нѣматъ обаче своя книжевноста, Валлонцѣтъ запазватъ келтскѣй типъ (образъ) до тогава, додѣто са намиратъ въ долнѣтъ классове; нѣ щомъ прѣминатъ въ по-горнѣй классъ на обществото, тѣ го загубватъ заедно съ языка и нравѣтъ. Белгѣй може да са раздѣли на два етнографическѣ отдѣла: келто-романскѣ съ два милиона души и германскѣ (фламандскѣ) съ 2½ мил. жители. Ще каже Белгѣй е повече германска отъ колкото французска.

Характера и народността на Фризѣтъ и на Голландцѣтъ сж са образовали и развили най-много подъ влѣніе на мѣстото, сир. въ постоянната и упорната борба съ природата на мѣстото. Тѣй сж были принудены да са борятъ, Фризѣтъ съ буйното море, а Голландцѣтъ съ бла-тистата равнина, често заливана отъ рѣкѣтъ. Отъ тая борба съ различнѣ непрѣатели сж са образовали и различнѣ характеры и народнѣй особеннѣсти.

Фризѣтъ сж са нарѣкли въ Исторіята благородны и свободны, и напѣлно сж заслужили това название. Робство у тѣхъ не е имало и никой отъ чуждестранцытъ не ги е покорявалъ. Това лесно са разбира: такъвъ народъ, който цѣлы вѣкове са е борилъ съ най-големый естественъ врагъ — океана, той не може да търпи ни външното, ни вътрѣшното робство. Фризѣтъ сж дѣца на морето, свободны и независимы, както и родственната стихія. И това съзнание на вътрѣшната и външна независимостъ са изобразява въ сичкото сжщество на Фриза, въ твърдото му постѣпваніе, въ смѣлый му образъ, въ откритый и пронищателный му погледъ, въ неблаговоленіето къмъ чуждото и въ голѣмата му любовь къмъ сичко отечествено, ако ще бы и по-долше. Народный характеръ на Голландцытъ са е сложилъ сжщо тъй въ борбата съ природата, нъ при други условия, за това той е добилъ други свойства. Голландеца побѣждавалъ наводненіята и блатата не заведнажъ, а по лека и при постоянно трудолюбіе и обмыслиніе, заради това въ душата на Голландеца сж са развили слѣдующитѣ качества: медлителность, мнителность, хладнокрвие и небързеливость въ обмыслиніето. За тѣзи качества са смѣятъ на Голландцытъ, нъ несправедливо. Трѣба да види чловѣкъ отечеството на Голландцытъ, трѣба да види земята, която сж отнесли отъ морето и рѣкытъ, трѣба да прѣгледа тѣхнытъ каналы, полдеры, дюни и язове, тѣхнытъ арсеналы и пристанища, камънытъ пѣтища и якы къщы, живописнытъ градища и села, чистытъ жилища и хубавы градины, разумността, смѣлостъта, практичностьта, чистотата и якостьта на сичко, що сж направили Голландцытъ, — трѣба да види сичко това, за да са увѣри, че въ дълбочината на голландската природа и на голландскый характеръ, на видъ тежъкъ и неподвиженъ, живѣе силенъ духъ, желѣзна воля, избобрѣтателенъ умъ. Голландеца обыча твърдѣ много чистотата и сичко кичливо, блѣскаво, пѣстро. Около него природата като е твърдѣ оскудна отъ онова, което украшава и услажда живота на чловѣка; страната като е влажна и лесно са обръща отъ дѣждовѣтъ на локвы и блата; Голландезина употребява сичкото си искусство, голѣмы усилия, постоянно трудолюбіе и сичкый си умъ, за да допълни онова,

което му отрича природата. Само необыкновенната чистота е могла да го запази здравъ посрѣдъ неимовърната естествена нечистота и мокрота; иначе той бы потънѣлъ въ калъ и бы са задушилъ посрѣдъ голѣмытъ мръсотии. Нъ като видѣлъ, че усилията му не отиватъ напраздно, то радостта за сполуката надъ скѣпата и дивата природа го накара да прѣскочи прѣдѣлытъ и да докара примѣриата си чистота до тамъ, щото да са обѣрне на страшно безвкусіе; Голландезина са е прѣдалъ съвършено на изкуственното и измысленното. Тая побѣда надъ природата, която намѣсто ясно слънце, намѣсто зелени горы и свѣтлы краски дава само сивы мъгли и облацы, докара Голландцытъ до голѣмата страсть да обычатъ пѣстрото и да си вапсуватъ не само кѣщата и стѣнытъ съ свѣтлы краски, нъ и стѣлата [на дръветата. Голландцытъ обычатъ търговіята и мореходството, за което ги и сравняватъ съ Англійцытъ. Днесъ Голландцытъ сѣ търговескы народъ, нъ не могатъ вече да са мѣрятъ съ Англійцытъ ни въ морска сила, ни въ обширността на търговіята си. Главното побужденіе у Голландцытъ, както и у сичкытъ търговескы народы, е позлата и богатството, и не е неправедно мнѣніето на нѣкои си, които ги осѣждатъ въ матрапазлѣкъ и въ силна любовь къмъ матеріалнытъ наслажденія. Дори и науката въ Голландія носи този печатъ и са занимава повечето съ по-близкото и полезното, нежели съ отдалеченото и неприложимото този часъ.

На изгледъ Голландцытъ сѣ высоки и снажны, синеоки и русы, повече тлъсты нежели жиласты. Тѣлото имъ е способно да търпи лошето врѣме и съкаквы лишения и трудове; отъ това тый сѣ здравы и живѣятъ дълго, макаръ климата да ѣне е благопріятенъ за чужденцытъ. Голландкытъ сѣ срѣдни на хубость, повече грозны отъ колкото хубавы. Лицето имъ нѣма израженіе, то е блѣдаво, очитъ имъ сѣ тъмны, безъ огънь, рѣцѣ и крака голѣмы, ръстъ едъръ, мѣснать. За забѣлѣкваніе е, че очитъ на Голландцытъ са разрѣзаны нѣкакъ на криво, като у Монголытъ. Зарадъ многото и подпухналото мѣсо на тѣлото имъ, Англійцытъ наричатъ Голландцытъ *миды*. — Народното облѣко са е почти загубило въ голѣмытъ градища и е дало мѣсто на европейското. У срѣднитъ и долнитъ

класове това облякло са е запазило наполовина и състои от няколко дръхы една върху друга. Обувать на нозьтъ си дървени обуца отъ липа или отъ топола, защото тѣзи обуца по-добрь пазятъ крака отъ влагата. Женытъ носятъ твърдѣ много карфицы, врахели и прѣстени, а на главытъ си тургатъ златны коронки, които са прѣдаватъ отъ рода въ родъ. Впечатленіе оставятъ тѣзи жены неприятно, защото дебелината имъ и многото дръхы ги правятъ четвъртыты. Голландскытъ ястія са отличавать отъ францускытъ и германскытъ. Чорбытъ и кашицытъ на ястіетата бивать много рѣдки, а зеленчуцытъ съкога варятъ въ гола вода. Главната часть въ тѣхната храна е морската рыба, послѣ телешкото и говеждото мѣсо, маслото и сыреніето. Простый народъ са храни съ млѣчны и брашненны ястія, съ картофи, съ сланина и укадено мѣсо. Най-обычливото ястіе на Голландцытъ сж морскытъ скабрицы. Спиртливытъ питіета не обычатъ, и пиянытъ хора сж твърдѣ рѣдко явленіе. Но и Голландцытъ иматъ своя ракія отъ француско гроздіе; туй питіе са нарича *джинг*. Обычливото питіе на Голландцытъ сж кафето и чая. Най-лошо кафе и най-хубавъ чай пиятъ Голландія. Пушаніето на тютюня е толкози распространено, щото женытъ са прѣдаватъ на това занятіе отъ сутрина до вечеръ и гоститъ си посрѣщатъ съ цигари.

Къщытъ сж направены отъ туфла и бивать пѣстры: туфлытъ червены, вара между тѣхъ бѣлъ, затворкытъ на прозорцытъ и вратытъ сж жълты или зелены, покрыва кафеніанъ. Отъ вѣнъ тѣза къщы показватъ голѣмо безвкусіе, нъ отъ вѣтрѣ сж удобны и добрь украсены. По земята постилать хубавы чергы, по стѣнытъ висятъ хубавы и скажны картины, огнищата сж покрыты съ фарфилъ, томбакъ и съ чинія. Въ студено врѣме Голландцытъ палатъ малкы подвижны печи (мангалы), направены отъ хубаво дърво и облячени отвѣтрѣ съ прѣстены сѣдове. Женытъ до толкози сж приучены на тѣхъ, щото ги носятъ и въ театрата, и въ църквытъ. Главната чърта на голландскытъ къщя е голѣмата чистота и скопосность. Стѣнытъ, затворкытъ, вратытъ, прозорцытъ, даже тротуара прѣдъ къщата блещатъ като огледало. За Голландката нѣма по-лошьтъ укоръ отъ укора въ нечистота. Голландската чистота мо-

же да са види най-добре въ малкый градецъ Брукъ. Тая чистота не са запира само на кѣщата, нѣ са простира и на жххрытъ, плѣвницытъ и улицытъ. Калдарѣма е направенъ отъ глечосаны туфли и никому не са позволява да ходи съ конь или съ кола. Трогуарытъ сѣж постлаиы съ синиы и червениы камъни и прѣдставляеатъ сѣкаквы фигуры; тѣхъ мыагъ и грѣагъ постоянно. Еще по-чистиы сѣж кѣщата. Въ Брукъ има до 300 кѣщы и сичкытъ сѣж напыстрены като играчки. Готварницытъ сѣж постлаиы съ чергы, а стѣнытъ или сѣж обмазаны съ хубава краска, или сѣж поккрыты съ мраморъ, съ чинія, съ фарфоръ. Сичкытъ сѣж дове блещѣтъ. Сынка тамъ нѣма, защото сичкытъ дръвчета са кастрагъ и стригѣтъ. Стеблата на сичкытъ дръвета сѣж напыстрены съ краски; напыстрены сѣж и чиніянытъ краища на редовѣтъ за цвѣтя. Жххрытъ сѣж сѣщо тѣй чистиы и яслытъ напыстрены. Сичкытъ яххрескы орадіа, като лопаты и пр. сѣж поккрыты съ лустро, а дръжкытъ имъ позлатены. Ведрицытъ и другытъ сѣж дове са исписаны отъвѣтъ съ бои, а отвѣтрѣ сѣж бѣлы. До колко почитатъ тамошнытъ хора тая чистота, види са отъ това, че иностранцытъ не могатъ да влѣзатъ въ тѣзи кѣщы. Даже императоръ Александръ I съ трудъ влѣзълъ въ нѣкои кѣща. Има много приказкы за тая чистота на Голландцытъ. Веднажъ въ Брукъ имало священникъ, който былъ доста краснорѣчивъ; нѣ колкото и да са мѣчилъ, не можалъ да привлече любовта на своето паство. Най-послѣ той са досѣдилъ: когато пристѣпвалъ къмъ стола за проповѣдь, той поченѣлъ да обува новы и чистиы обува. Това като видѣли пасомытъ, поченѣли да обычатъ и да славятъ своя пасторъ. Приказватъ, че една Голландка твърдѣ много мѣмрала Петра Великый, защото той влѣзълъ въ кѣщата ѣ съ калны ботуши.

Голландцытъ иматъ флегматическы, спокоенъ характеръ, и пѣрвытъ имъ черты сѣж хладнокрѣвіето, повѣхнѣлытъ движенія, равнодушіето и заедно съ това недовѣріето и подозрителността. Гландеца слуша съ вниманіе, нѣ отговаря съ голѣма неохота, полека и твърдѣ сухо. Той не е разговорливъ. Сѣжденіята му ставатъ полека, нѣ бывать вѣрны. Прѣди да са рѣши на нѣщо, той много врѣме мысли; нѣ като са рѣши веднажъ, не са оставя

додѣто не си достигне намѣреніето. Ще каже Голландеца е постоянь въ цѣлитъ си. Той обыча полезната дѣятелность, печалбата и търговіята, въ която е твърдъ почтенъ. Укоряватъ го въ сѣжностъ, нъ той не е сѣжерникъ, а спистява, за да употреби спистеното пакъ за себе си. Къмъ похвалнитъ му качества трѣба да отнесемъ и неговата благотворителность, неговата любовь къмъ отечеството и къмъ независимостта. Женитъ въ Голландія иматъ много добры качества: тѣй обичатъ домашный животъ, добры домакинны сѣ, чисты сѣ, добры жены и майки; въ тѣхнитъ рѣдъ са намира не само спчкото домакинство, нъ и възпитаніето на дѣцата, въ което са запазва строга набожность; въ празникъ сѣка майка счита за своя длъжность да чете на дѣцата си нѣщо отъ Евангелието или отъ друга душеспасителна книга.

Като сѣ тежки и неподвижны, Голландцитъ не обичатъ шумливитъ и силнитъ забавленія. Само по голѣмитъ градища ставатъ балове и театра, а въобще Голландцитъ не обичатъ ни танцуетъ, ни музиката. Единчкото имъ народно увеселение е плзганіето по леда. Зимата е силна и дълга; ще каже за плзгачитъ има широко мѣсто порѣкитъ и каналитъ. Върху леда стоятъ шатры, за кафенета и гостинницы; по нататѣкъ играятъ юрганджитъ и другы подобны. Нъ главното забавление е плзганіето. Жены и мжже сѣ парочны кости на краката са прѣдаватъ на това увеселение сѣ едно увлечение съвсѣмъ противоположно на голландскый характеръ. Много отъ тѣзи хора прѣминаватъ въ единъ часъ 3—4 часа разстояние и на сѣкадъ срѣщатъ курища хора и кола, на сѣкадъ са чуватъ разговоръ, смѣхове и выкове. Въ плзганіето си тѣзи хора играятъ на топъ, като подхвърлятъ сѣ прѣчки топа отъ одного на другыго. Голландцитъ обичатъ панаиритъ и надбѣгваніето на конь.

За Белгійскый типъ не може да са говори, защото Белгійцитъ не сѣ народъ отъ сѣщото происхождение. Може да са говори само за характера на два отъ главнитъ елементы на белгійското население — за Фламандцитъ и Валлонцитъ. Фламандцитъ сѣ отъ сѣщото племе, отъ което сѣ и Голландцитъ, както са види отъ тѣхный

языкъ. Тый происходятъ отъ клона на Южно-Германцытъ и сж здравы и якы; думата *Фламандецъ* въ Западна Европа означава чловѣкъ силенъ и едъръ. Нъ колкото и да сж родственны съ Голландцытъ, Фламандцытъ са различавать твърдѣ много отъ тѣхъ. Причината на това различіе е понятна. За Фламандца природата не е была мащиха. За да го прѣхрани, тя искала отъ него по малко напруганіе на ума и на тѣлото. Тѣлстата и плодовита земля е хранила изобилно и него и добитъка му; богатытъ жетвы укрѣплявали тѣлото му и растегвали коститъ му; нищо не го е стѣснявало, нищо не го е плашило. По тая причина живота му не е былъ тый тежкъ и труденъ, както на Голландца. Сичко това не го направило обаче празднолюбивъ и мързеливъ; напротивъ, като са умножавало населеніето на Белгія, когато нуждытъ ставали поголъмы и любовта къмъ обогатяваніе са услила, Фламандца напругалъ сичката сила на изобрѣтателный си духъ и, безъ да прѣстане да е добъръ селянинъ и земледѣлецъ, ставаъ и добъръ фабрикантъ и търговецъ въ градищата. Фламандца е мъжественъ и искусствата никдѣ между германскытъ народы не сж са развивали до таквази степенъ, както у Фламандцытъ. Нъ въ характера на фламандската народность има и доста тъмны чърты. Белгія, по положеніето си, дълго врѣме е была мѣсто за борба между германскытъ и романскытъ народы; вслѣдствіе на това населеніето са научило на беспокойства, на честы мѣняващия въ убѣжденіята, на непостоянство въ сичко тый, щото са е съставила връхъ това нарочна пословица. — По характера и по изгледа си Валлонцытъ са отличавать и отъ Фламандцытъ, и отъ Германцытъ и отъ Французытъ. Това сж хора отъ сръдень ръстъ, пусталы, нъ якы, съ черны космы и съ хлѣтнжли очи. Тый надминавать Фламандцытъ по сръчността, по хитрината и по домакинскытъ си способности, и стоятъ по-горѣ отъ Французытъ по прилежаніето и по важността на характера. Тый са сръдять лесно, като Французытъ, нъ гнѣвъ имъ скоро прѣминава. Въ трудолюбіето, изнамирваніето и будностьта тый не оставать по-долу отъ Фламандцытъ. Валлонца има топло чувство, нъ плитко; заради това тѣхната набожность рѣдко достига до дълбочината на духо-

вното същество, и често са обръща, споредъ невѣжеството, или на дебело суетвѣріе, или на невѣріе и безбожничество.

ЗАВРАЖЕНА.

(Изъ Шевченко)

—0—

Выкатъ та стенкатъ Днѣпръ широкій,
Лютый ми вѣтеръ завѣватъ,
Върбы высоки долу наведватъ,
Облакъ, какъ горы, подкревватъ.
А въ таймъ добжъ мѣсецьтъ блѣденъ
Низъ облакъ тукъ-тамъ не сяелъ,
Исто какъ корабъ въ синє ми море
То изнырнувалъ, то ся не давилъ.
Трети ми пѣтлы не бѣхжъ пѣли,
Сегдѣ бѣ тъмно, сегдѣ бѣ глухо,
Само во шумжъ звѣры ревѣхжъ,
Скърцаше негдѣ тамъ ясєнь-дѣрво.

Въ таквжъ добжъ подѣ горжѣхъ

Околѣ тажъ шумжъ,

Чѣрно — бѣло надѣ воджѣхъ

Нѣщо ся виднѣить.

Негли Вила не излегла

Майкжъ си да баратъ,

Негли чекатъ момче младо

Него да уморить.

То не было Самовила,

Тамъ дѣвойка ходить,

Тя сама не знаить, клєта,

(Завражена была),

Тя сама не знаить, луда,

Какво нѣщо править.

Такъ *магьосала* не нея

Вражалката стара :

Дома да не сѣдить, тѣжить,

Вънка да излегвать,
Да ся скытать въ поле, въ полонощъ
И съ дремкѣ да чекать
Млада' си козака,
Что отишелъ на чуждинѣ
Та неа оставилъ.
Обреколъ ся да ся върне
Мож' да не загиналъ!
Не ся покрѣхъ сосъ саванъ
Козацки му очи,
Лице не измѣхъ бѣло
Дѣвойкины слзы:
Орелъ му очи искѣдвалъ
Средъ чуждо ми поле,
Снагъ му вѣлцы изѣли, —
Таковъ нему ризикъ.
Нощъ а клета дѣвойка
Се него си чекать.
Не ще я, либе ѝ върно,
Не ще я пригърнить,
Нема ни дългъ ѝ косъ
То да раслетить,
Ни нейнѣ гиздавѣ главѣ
Съ кърпѣ да вързить,
Не въ постелѣж — во могилѣ
Сирота ще легнить.

Таковъ нейзъ ризикъ. . . о Боже мой милы!
Зачто, Боже, мѣчишь Ты, тѣ хубавицѣ?
За то ль, что такъ силно она залюбила
Козацкитѣ очи? . . . Прости ѝ о Боже!
Та кого да любить? ни майка, ни татка. . .
Единичка ѣ, какъ птица во край далеченъ.
Прати ѝ Ты срекѣж — она е още млада;
Че чуждытѣ люди ще ѝ ся смѣять.
Заръ крива ѣ птица, что гълѣба любить?
Заръ кривъ ѣ той гълѣбъ, что соколъ го убилъ?
Гълѣбца гукать и тѣжитѣ по него,
Ѥа летать го барать, во шуми широки,
Тя мыслить — гълѣбъ ся ѣ заскиталъ.
Честита тя птица: високо тя летать,

Достигвать до Бога — за либе си пытатъ.
 А клета дѣвойка кого ще пытатъ?
 И кой ще ѝ каже, кой може да знае
 Гдѣ либе пощува: во тъмнѣ ли горѣ,
 Иль въ Дунава быстрѣ онѣ коня пои си,
 Иль, може, zalюбилъ онѣ другѣ дѣвойкѣ,
 А нея забравилъ и черны ѣ вежды?
 Да бѣше тя имала орловы крыля,
 Задѣ спнето море нашла бы мило си либе;
 Убила бы нея, любила бы него,
 И жива бы легнала съ него во гробѣтъ.
 Не такѣ сърце любить: то другый не пушатъ,
 Не такѣ оно искатъ, какѣ Господѣ намѣ даватъ:
 Не ще то животѣ си, не ще то да тѣжитъ.
 «Тѣжи! Дума му казватъ и мѣкѣ му даватъ.
 О Боже мой, милый! Таква Твоя воля,
 Таковѣ и ѣ ризикѣ, таква и ѣ срека.

Она се токо ходитѣ, нѣмы уста ѣ,
 А Дитѣпрѣ широкой засналѣ и утихналѣ:
 И вѣтерѣ растералѣ чѣрныѣ мъгли
 И легналѣ при море да си почине,
 А мѣсяцѣ по небо шетатѣ и сятѣ
 Надѣ быстрѣтъ водѣ, надѣ шумѣ зеленѣ;
 Се около пусто, се около нѣмо. . . .
 Зададе ся плескатѣ. . . изѣ Дитѣпра широкой
 Малки дѣчица смѣйкисѣ излегли.
 «Хайдѣ да ся грѣйме!» Викнахѣ тѣ.
 «Сълнце вечѣ зайде.» (Тѣ бѣхѣ голы,
 Но съ гѣсты косы — бѣхѣ дѣвойки).

.
 «Си ли сте тука? майка имѣ выкатѣ:
 Нека мы пойдимѣ да търсимѣ вечерѣмѣ.

Па да поиграемѣ,
 Да ся порасходимѣ,
 Да запѣемѣ пѣсня:
 Ухѣ! ухѣ!
 Сламеный духѣ, духѣ!
 Родила ѣ мене майка,
 Некѣрстенѣ хвърлила ме.
 Мѣсецѣ, мѣсецѣ!

Златенъ мѣсець !

Дойди при насъ да вечеряшь
У насъ има козакъ младый,
Онъ си спава тамъ во търски,
На пѣрстѣтъ му сребренъ пѣрстенъ;
Младичекъ ю, чѣрновеждъ ю;
Найдохме го вчера въ поле
Въ чисто поле посвѣти ни
Доръ вѣщицы не си летятъ,
Дори пѣтли не сж пѣли,
Посвѣти ни. . . Нѣчто ходитъ!
Нѣчто тамо подъ джбъ шава.

Ухъ, ухъ!

Сламенный духъ, духъ!
Родила ю мене майка,
Некѣрстенъ хвърлила ме.
Засмѣяхъ ся вражски дщери. . .
Шума ся отзва; пискотъ, викотъ,
Вихри-Вилы, Самовилы
Ся задскыхъ тамъ подъ джбѣтъ.

Ся затулихъ и гледжѣтъ:
Нѣчто ся видѣтиъ,
Нѣчто лазитъ тамъ по дърво
На връхъ си застапа.
То ю было та дѣвойка,
Коя въ снъ си бладатъ:
Ето така я завражи
Старата вражалка!
До самыйтъ връхъ ся качи. . .
Забодъ я въ сѣрдце!
Ся опули п' околѣжъ
И си слезе долу
А край джбѣтъ вихри-вили
Мълчкомъ чекахъ я;
Хванахъ си тѣ дѣвойкѣ,
Па я уморихъ.
Пулѣхъ ся, чудѣхъ ся
На нейнѣтъ хубость. . .
Па запѣхъ трети пѣтли —
Тѣ ся скрыхъ въ водѣ.

Си запѣя сколовранецъ
 Нагоре летайки;
 Закукува кукувица,
 Тамъ на дѣбъ съдейки;
 Си запѣя славей-циге —
 Мѣсецътъ си зайде;
 А задъ горѣ тамъ чырѣтитъ,
 Орачъ пѣснѣж пѣтитъ.
 Чървѣтитъ по-надъ горѣ
 Гдѣ ходили Лѣсы,
 Замодрѣли по-надъ Днѣпръ
 Гробове високи;
 Зашумѣ си и дѣбрава,
 Та и гѣсты лозы.
 А дѣвочка спитъ подъ дѣбътъ
 Край друмътъ широкій.
 Сънъ дълбокъ ѳе хваналъ неѣ,
 Кога та не чуеъ.
 Какъ кукувать кукавица. . . .
 Тежко ѳе заспала.
 Въ тая добѣ, низъ дѣбравѣ
 Козакъ идитъ-вахать;
 А подъ него конъ му вранный
 Одвай, одвай стѣпвать.
 « Уморенъ си ты другарю!
 Днесъ ще ся починимъ:
 Близко домъ ни, гдѣ дѣвочка
 Врата ще отвориъ.
 Можъ бы тя ги отворила
 Другему, не мене. . . .
 Бърже, коню, бърже коню
 Хитай, коню, дома! »
 Уморилъ ся конъ му вранный
 Идитъ, соннувать ся —
 А во сѣрдце у козака
 Лежитъ люта змѣя.
 « Ето дѣбътъ гѣстолистый
 Еко! Боже милый!
 Вижъ, заспала ѳе, чекѣйки
 Гѣлѣбница моя! »

Конь остави на до нея:
« Боже, милый Боже!
Викать, па цѣлувать нея. . . .
Ничто не помогать!
Зачто, Боже, отлжчихъ
Мене тѣ отъ нея? »

Ся засмѣя, па ся загна
Бухна съ чело дѣбѣть!

Ходятъ дѣвойки въ поле да жиють,
Пѣсни си пѣють ходейки:
Какъ сына испращала майка,
Какъ ношемъ билъ ся съ Татары.
Ходятъ — а тамъ при дѣбѣть зеленый
Конь му стоитъ си ухилень.
А около коня лежитъ младый
Козакъ сосъ младъ дѣвойкѣ.
А млада мамы тихомъ си лазятъ:
Щеше ся нимъ да ги уплашатъ;
Видѣхъ мамы, че тѣ съ мѣрты.

— Бѣгайте нозѣ! казахъ тѣ.

Сбирахъ ся тамъ другарки,
Слызѣть си бришѣть;
Сбирахъ ся и другари
Ямъ имъ копаѣть;
И попове съ кѣрсти въ рацѣ;
Удрихъ въ клепала.

Па ги честно заровихъ,
Какъ что законъ даватъ.
И насыпахъ край друмѣтъ
Двѣ могилы въ нивѣ.

Нема никой да попытѣтъ
Зачто съ убиты?

Насадихъ надъ козакѣтъ
Ясикъ и яворъ.

А надъ главѣ у дѣвойци
Цѣрвена калинкѣ.

Па долетватъ кукавица
Надъ нихъ да кукуватъ;

И долетватъ славей-пиле
Пѣсни тамъ си пѣють,

Доръ изгрѣить въ небо мѣсець,
Доръ изъ Днѣпръ Самовилы
Си излѣзжъ да ся грѣить.

К. Жинзифовъ

Какъ ся умножава сиромашіята.

—о—

Благоденствіето и благополучіето на всякого чело-
вѣка зависи собственно отъ неговото повинованіе и по-
коряваніе на единъ законъ, който неоткъсвано е скаченъ
съ състояніето на сѣществованіето му. Трѣба да ся о-
сновава върху *произведеніето отъ трудъ* му за под-
държаніе на собственното му сѣществованіе — трѣба да
живѣе отъ потѣтъ на лицето си. Този трудъ може да е
повече привиденъ отъ колкото дѣйствителенъ. Малко едно
заниманіе ся изисква за увардваніе на здравіето ни, и е-
ще нѣколко пакъ за залгваніе и занятіе на умътъ. На-
истиня ный работимъ повече отъ тѣзи прѣдѣлы, за да си
искарамы което ни е нужно за живѣаніе, но туй изли-
шне работяніе ся подслажда отъ утѣшителнѣтъ онѣзи на-
деждъ, която сподирва всяко лице, че този товаръ ще да
прѣстане прѣди свършеніето на живота му.

Тая надежда на челоуѣка е дадена отъ Божій Про-
мысль за да не сматря челоуѣкъ животътъ като брѣме
и себе си осжденъ така на вѣчно окаянство, но за да
вижда въ работяніето голѣмо благодѣаніе изсипвано отъ
Бога на всички що могатъ да обуздаватъ настоящѣтъ си
пожеланія заради бѣдушето си отпочиваніе. Всяко лице,
ако ще бы и отъ най долній разредъ на обществото, мо-
же да произведе повече отъ колкото е неотвѣнно нуж-
дно за поддържаніето му, — може да спечели повече отъ
колкото харчи, и съ писание да прикѣта единъ часть отъ
трудътъ си за бѣдуше употребленіе. Непрѣвиденѣтъ зло-
честини, които по нѣкога оскърбяватъ частны лица, а по
нѣкога и цѣлы разреды отъ обществото, и които смазу-
ватъ онѣзи върху, които падать, не могатъ да образувать
никакво сѣщественно опроверженіе въ общото приспосо-

беніе на туй правило. Такъвизь непрѣдмыслены злочестини съставятъ само малкъ еднѣ часть отъ злинытъ, които ны озлобляватъ, и онѣзи които тѣй страдатъ трѣба да бждѣтъ увѣрени, че нѣма да ся прѣнебрѣгнѣтъ нито да ся поставятъ безпомощны отъ осталото общество.

Излишно е да привождамы примѣры отъ разнытъ начини, по които може да стане тая економія. Всякой нека си припомни какъ е иждивилъ врѣмето си, какъ е расположилъ произведеніето на работѣтъ си, паритѣ що е разнеслъ бесполезно и които му ся докарали скърбъ, срдствата за да печели, които му сѣ ся прѣдставили и които е той прѣнебрѣгнѣлъ, и благоврѣніето, което е изгубилъ за улучшеніето на състояніето си, и ако добръ и беспристрастно си направи смѣткѣтъ, ще намѣри, че само половинѣтъ отъ врѣмето, което е изпурилъ, да работи, было бы довольно за да оздрави останѣлото отъ живота си въ спокойствіе и благоденствіе.

Ако прѣдположимъ сто души надарены съ истытъ тѣлесны силы, и отъ които всякой да има по сто уврата земѣхъ отъ истото качество, явно е че по-работнытъ отъ тѣхъ ще имѣтъ по-голѣмото въздаяніе отъ трудоветѣ си. А отъ по-работнытъ онѣзи които сѣ изпурили по-малкъ часть отъ произведеніята си ще прикѣтатъ повечко за бждущето си употребеніе.

Сега ако единъ отъ тѣзи сто души, защото е нерасположенъ да работи, занемари работѣтъ си, и не произведе довольно за экономисваніе на нуждытъ си, разумѣва ся че ще ся обърне къмъ нѣкого отъ по-работнытъ и по-спистовнытъ си съсѣды, да му помогне тѣй отъ избытка на труда си, което може и да сполучи даромъ. Ако този не толкозь работливъ чловѣкъ можаше да бжде увѣренъ, че това даромъ помогваніе може да послѣдува и за напрѣдъ, твърдѣ е вѣроятно че той не бы ся постаралъ изново да работи колкото трѣба за поддържаніето си — щѣше да ся истяга, доволствуванъ съ надеждѣтъ на истѣтъ помощъ

Но ако въ началото на съставяніето на обществото или въ другъ кой да е періодъ на сѣществованіето му, бы станѣло съгласіе между членоветѣ му да си промислятъ оновѣ що имъ е нужно за поминуваніе, онѣзи които

немарятъ да по прикѣтатъ една часть отъ произведение-то на трудътъ си за бѣдуще употребленіе, известно е, че, освѣнь ако този законъ бѣде заварденъ съ най голѣмо вниманіе и бдигелность за да се изпълнява, онѣзи измежду тѣхъ които сѣ негодны и безъ начала, като сѣ увѣрены че ще имъ помагатъ съгражданѣ имъ, съвсѣмъ ще да занемарятъ и ще расхлабятъ работливостѣтъ си, и тѣй ще станѣтъ играчка на лошитѣ наклонности и прищѣвки за своѣхъ и на съгражданѣтъ си поврѣдѣ, както праведно очертава това и народната пословица: « Празенъ мѣжъ остръ ножъ. »

Туй прѣдилагано обстоятелство показва най-ясно безуміето на праздностьтъ, относително къмъ лицето, което е вече за повинно неѣхъ, и неправдата която чрѣзъ неѣхъ става на обществото.

— Безуміе наистинѣ защото е неразумно нѣщо най-работнытъ между гражданѣтъ да мислятъ че трѣба да даватъ отъ собственыи си трудъ за съдържаніе на празнытъ и лошитѣ, които нѣматъ никое право да изискуватъ таквозъ едно нѣщо; а неправда на обществото, защото нищо по-неправедно неможе да бѣде отъ това дѣто да иска нѣкой да вземе часть отъ избытка на другы, които съ трудъ и потъ сѣ го придобили и съ списяваніе сѣ го прикѣтали, за да покрые своитѣ нужды и да отбѣгне отъ послѣдицытъ, които прислѣждатъ празностьтъ и лощавинѣтъ.

Благоденствіето на всякъ частнѣ личность и на всякой народъ, който състои отъ частны личности, зависи отъ точното и вѣрното варденіе на условіята на работливостѣтъ и списяваніето, които ни сѣ налагатъ отъ Божій Промыслъ като часть на нашето сѣществованіе. Тѣзи условія служатъ както основа на коѣто сѣ основава и отъ коѣто зависи трайностьта на нашето благоденствіе. На тѣхъ смы задължены ний за богатството, що смы събрали, и отъ неговото варденіе зависи съдържаніето имъ за напредъ, и никой видъ Правительство, никой Кодикъ отъ законы неможе да заплъни лишеніето на тѣзи два договора. А съразмѣрно съ степенѣтъ на расхлабѣніето на тѣхното варденіе смалява сѣ и благоденствіето и благополучіето на онѣзи частнѣ личность, и съразмѣрно съ бройтъ

на частныѣ личности, които прѣнебрѣгватъ така благоденствіето си, трѣба да ся поврѣжда и силата и благоденствіето на цѣлый народъ, който състои отъ таквызи частны личности.

Тѣзи истинны, могатъ да ся докажатъ и опримѣрятъ съ резултатыѣ, които тѣ докарватъ на единъ окръгъ или областъ. Всяка частна личность, като живѣе отъ работѣтъ си въ видъ или въ пары, може да иждивява туй произведение отъ работѣтъ си или всичкото или часть отъ него, като прикѣтва останалото за бѣдущее употребленіе. Или ако туй частно лице не работи, трѣба да живѣе отъ избытка, който си е прикѣталъ въ прѣминѣлы години.

Тѣ сѣ единичкыѣ способности чрѣзъ които може една частна личность да ся премине — безъ щетѣ и безъ пагубѣ на обществото на което принадлежи.

Но ако отъ немареніе или отъ мързелъ нѣкой си, който и да е, несполучи да спечели колкото му е необходимо за собственното му изнуреніе, и при това ако нѣма нѣщо свое на което да ся облѣгне за съдържаніето си и ся принуди да прибѣгне на милостыѣ на съсѣдыѣ си или на стѣселяныѣ и съгражданыѣ си, за да му доставятъ онова що му е нужно, или отъ това което тѣ всякой день печелятъ, или отъ онова що сѣ си прикѣтали за бѣдущето си употребленіе, явно е че таквъ който е намалява благоденствіето на всякого отъ онѣзи частны личности на печалѣтъ или на имуществото на които той участвува нѣкакъ.

Сега нека прѣдположимъ, че бройтъ на таквызъ празны и мързеливы частны личности или лица, които и като работятъ не могатъ да си искарать всичко що имъ е нужно за живѣяніе, нараства до толкозъ щото става несъразмѣренъ съ бройтъ на жителитѣ отъ единъ таквъ окръгъ, село или градъ. Каквъ ще бѣде резултатътъ? Безъ друго въ таквъ случай резултатътъ ще бѣде общото осиромашаваніе на жителитѣ отъ този окръгъ, и съвършенното му опропастеніе, ако бы бройтъ на таквызито частны лица да слѣдува да ся размножава.

Народитѣ не загинувають само отъ сабытъ на завоевателитѣ и отъ нападаніето на моръ и гладъ; но съсипвать ся и отъ много други причины, между които сѣ и

бездѣлїето или праздносѣденїето, немаренїето за работѣ и роскошността или салтапатѣтъ. Защо жителитѣ на Англіѣ и Америкѣ сѣ най-богатитѣ народы на свѣта? Защото гражданитѣ на тѣзи народы не само работятъ но и списивать повече отъ другитѣ. Намъ ся е случвало да видимъ Англичаны и Американцы челоувѣцы милионисты и смы ся чудили съ тѣхъ, не за това само дѣто че пакъ работятъ и дѣня и ноця, но и за това дѣто че смы гы намѣрили списителивы и прикѣтници и въ яденїето си и въ облѣклото си и въ жилището си. А еще повече смы ся чудили съ тѣхъ, като смы гы виждали да отварятъ сѣкровищата си и да спомагатъ отъ произведенїето на списиванїето и прикѣтванїето си съ хыледы талиры за поддържанїе на челоувѣколюбивы, учебны и религіозны заведенїя.

А защо ный жителитѣ на това толкозѣ хубаво и плодовито мѣсто, каквото е нашето отечество, защо ный смы най-убогыйтъ, най-сиромашкыйтъ и най-бѣдныйтъ народъ на свѣтътъ? Защото, при друго можемъ да кажемъ и това че, една часть отъ жителитѣ работятъ, а друга часть минувать врѣмето си въ празнотѣ и ся хранятъ отъ трудѣтъ на работникѣтъ часть въ държавѣтъ; защото една голѣма часть отъ народѣтъ е лѣнива и не обыча да работи, или прѣзира работянїето като нѣщо унизително и укорно.

Но и тѣй като е, кой е пакъ сиромашъ между насъ? Не онзи ли който немари за работѣтъ си, слѣдовательно онзи който не работи колкото трѣба, или когото мързи и който не рачи да работи, който прѣзира работянїето или го сматра като нѣщо бесчестно?

Заради това и тамо дѣто има многобройны челоувѣколюбивы заведенїя, работянїето съставя неотлѣчнѣ часть отъ устройството имъ, и никой отъ онѣзи що живѣйтъ въ тѣхъ, освѣнъ болнытъ и които отъ старость сѣ станжли неспособны за работѣ, не ся исключава отъ задѣлженїето да работи.

« Въ потѣтъ на лицето си, ще ядешъ хлѣбѣтъ си, » казалъ Богъ на Адама и на Евѣ, когато гы испѣдилъ изъ рай; въ потѣтъ на лицето си всякой челоувѣкъ трѣба да яде хлѣбѣтъ си; работянїето е наказанїе за Адамовото непослушанїе, но пакъ то е опрѣдѣлено и за добро на челоувѣка; защото онзи който работи, онзи който въ потѣтъ

на лицето си яде хлѣбътъ си става и снѣженъ и здравъ; работнието и здравіето сѣ неразлѣчны. Работнието до-
ставя на челоуѣка не само онова що му е нужно за съ-
държаніе на живота, но и много еще друго що му е по-
требно за добръ и задоволенъ животъ. Работнието дава
срѣдства за упражненіе на всажденныѣ въ насъ отъ Бо-
га челоуѣколюбивы чувства, за приготвяваніе на болныѣ,
немощныѣ и лишеныѣ отъ помощь. Работата най послѣ
възвышава челоуѣка отъ ниского състояніе, въ което и-
накъ щѣше да сѣ намѣрва, и го прави истинно незави-
симъ. Онзи който работи осѣща достоинството си, и може
съ отворено и высоко чело да сѣ прѣдставя прѣдъ подо-
бныѣ си въ всичкиѣ обстоятелства на живота си.

Всичко това като имамы прѣдъ очи съвѣтуваме мла-
дыѣ най-вече да отбѣгватъ отъ все що клони да всѣе
въ сърдцата имъ отвращеніе отъ работѣ, — все що мо-
же да ги направи или нерадивы, или лѣнны, или праздно-
шатающы ся, защото тѣй и себе си ще поврѣдятъ и на-
родътъ ще направятъ злочестъ и окаянь.

ДЪЛГОЖИЗНЕННОСТЬ.

Животъ и Здравіе.

— 0 —

Колкото повече сѣ разработва, напоява, раскопава и
сѣ прѣравя дървото около кореньтъ си, толкозъ по плодо-
носно става, но колкото по-много плодъ дава толкозъ и
по-малко трае; а напротивъ онѣзи дръвѣя които даватъ
дивы, стипчавы и въскысемы плодове траятъ за много го-
дны; колкото за животныѣ по-свършенныѣ живѣѣтъ
сѣразмѣрно по-малко.

Планинскыѣ челоуѣцы, жителѣ на студеныѣ, умѣ-
ренно-влажныѣ и блаторазмѣсены мѣста, онѣзи които жи-
вѣѣтъ и сѣ хранятъ по законыѣ на природѣтъ, отмѣне-
ни отъ сладострастіята и злоупотрѣбеніята на удовольствіа-
та, селяныѣ, понеже упражняватъ тѣлото си въ работнието
и дыхатъ всякога чистъ въздухъ, като сѣ далеко отъ гра-
довѣтъ, дѣто го оскверняватъ хыледы животны мѣлкы и го-

лъмы, тѣзи които нѣматъ чакъ толкозъ развитъ умътъ си, и слѣдователно нито сж измѣчвачи отъ много идеи и свѣтски грижи и страсти, биватъ повечето дългожизненни, а най-вече женитѣ.

Като исключеніе обаче на туй общо правило намѣрватъ ся довольно примѣри отъ учены мъжѣ, които сж достигнали до дълбока старость. Така слѣдующитѣ философи, оратори и поети на стара Гръція живѣли, Епаминондъ 157 год. Солонъ 80, Горгія 108, Протагоръ 90, Ипнократъ 90, Анакреонтъ, Софоклей, Пиндаръ по 80, Демокритъ 109, Діогенъ 90, Зинонъ 100, Платонъ и Питагоръ 91 и др.

По нѣкога на нѣкои здравы чловѣци имъ изникнуватъ новы жѣбы и, тѣй да кажемъ, подмладяватъ ся за да поживѣятъ нѣколко години повече. Но пакъ изобщо, въ сгодны дадени обстоятелства, всяко животно може да живѣе осмукратно врѣме отъ онова що му е нужно да расте, тѣй що ако чловѣкъ расте до 18 и 20 години може да стигне до възраст 140 и 160, както и виждамы това по нѣкога.

Онизи който е роденъ отъ снажны и дългожизненны родители и има якъ стомахъ, да приима и смѣла достаточна храна сдѣлкована отъ твърды жѣбы, който има широки гърды, умѣренно сѣрдце и изобщо добро сложеніе, и упражни умѣренно дѣтороднитѣ си орадія, живѣе же далеко отъ бѣлата, или локвы и рѣкы и ся кѣпи и мѣе по-често, и еще повече ако и старъ вече като е си 7—9 часа най-малко, и ся движи и упражнява тѣлото си колкото може, отбѣгва же отъ всичко що распаля въображеніето и раздражня чувствата, и нито тѣлото си съ безмѣрны трудове, нито умътъ си съ много грижи изнуриява, нито душѣтъ си измѣчва съ скѣрбъ, гнѣвъ, завистъ и другы страсти, а размѣсомъ чете и работи, таковий праведно може да очаква снажно и неразболявано здравіе и дългожизніе.

Яденіето месо прави чловѣка по-якъ отъ колкото растеніята, сочивата и овошіята. За туй Англичанитѣ, като месоядци надминуваъ всичкитѣ другы народы въ тѣлеснитѣ сили. Френцитѣ прибиратъ Англичаны въ голѣ-

мытъ фабрики за жельзны работы, дѣто ся изисква голѣмъ силѣ.

Киселитѣ яденія ослабватъ стомахътъ и развалятъ жбытъ. Соленытъ, сушенытъ или пушенытъ и пърженытъ яденія развалятъ соковетъ; но и ароматнытъ, горещитѣ, лошытъ и подправенытъ врѣдятъ не по-малко.

За прѣдпочитаніе отъ всичко друго яденіе сѣ малко чорбестытъ и кашлынтѣ, защото сѣ умѣренно горещи и лесно ся смилать, а тѣ отлично ползувать старцытъ понеже сѣ вече сухи и нѣмать всичкѣтъ помощъ на жбытъ си.

Венерическытъ работы ослабватъ и умътъ и тѣлото, затѣпяватъ гледаніето, парализиратъ силытъ и ускоряватъ остарѣваніето. Но най-вече скратѣва днитѣ на чловѣка, та и колкото оставатъ прави ты и тѣхъ тежки и болѣзничавы друго едно невѣздържаніе отъ този родъ. Защото всичкытъ орждія, кои много кои малко, освѣщатъ гибелнытъ слѣдствія отъ туй невѣздържаніе а най-вече сърдцето, мозгътъ, умътъ, невритъ и зрѣніето.

Кафето и чайтъ раздразнятъ, докарватъ безсѣнищѣ, а по нѣкога и трепетъ безврѣмененъ.

Пушаніето на устата разваля жбытъ и ослабва стомахътъ, събира кръвтъ въ главѣтъ и въ гърдытъ, а отъ тамъ ся раждатъ главоболія, кръвоплютіе и чахотка.

Блазѣ на оногось който, като има другытъ нужды удовольствія на свѣтътъ, може по нѣкога да пѣтува и да обхожда и чужды мѣста. Нищо друго не ползува толкозь здравіето, а еще повече онѣзи които страдатъ хронически, колкото пѣтуваніето, което освѣтѣлява умътъ и разширява кръгътъ на идеитѣ съ вижданіето на новы работы, съ изучваніето на новы нравы и обычаи и чрѣзъ разговаряніето съ новы чловѣцы.

Отъ тѣзи за придобываніе помощъ иматъ най-вече нуждѣ онѣзи които сѣ прѣдадени на ученіе и въ писаніе, ученытъ, живописцытъ, които сѣдѣтъ повечето на едно мѣсто и прѣкарватъ недвижимъ животъ, такожде и меланхолицытъ, ипохондрицитѣ, еще и истерическытъ жены. А много е по-добрь ако туй пѣтуваніе става по нѣкога и пѣшкомъ, както иматъ обычаи въ Германіѣ да го правятъ.

Но въ всичко най-изгодно е да имамы всякога на

умъ мудрото онова заръчваніе : *Нищо неправи безъ мѣра*, и да отбѣгвамы отъ всяко прѣкаляваніе.

Старцитѣ могатъ повече да трайжтъ на постыніе, по-малко могатъ да трайжтъ онѣзи отъ срьднѣхъ порѣхъ, а е-ще по малко младыѣ и най-вече дѣцата. Но въ това 5 годишныѣ врѣмена правяѣтъ нѣкоякъ разлика. Така зимно-то врѣме изискува повече хранѣ отъ колкото лѣтото.

Сократъ съвѣтува да отбѣгвамы всякога отъ онѣзи ястія, които принуждаватъ чловѣка да яде и когато нѣ-ма ищахъ, сѣщо и отъ питіята които ни ся улаждатъ и когато не сме жедны; а най-лоше, разумѣва ся, отъ вси-чко това, е употребеніето на ракъжѣхъ или ромѣтъ, та подиръ тѣхъ иде виното, бирата и дрѣ.

Отъ разныѣ видове вина бѣлото или русото вино ся сматра като по-лесносмилателно и діуритическо, черното и щипчавото е по-питателно, а най-мѣчно за смиланіе е сладкото. Кога ще пиешъ вино туряй му всякога по мал-ко вода.

Кафето улеснява до пѣйдѣ смиланіето, възбужда мал-ко мозгѣтъ и въображеніето. За туй ползува ученыѣ и онѣзи що ся учатъ, но докарва безсънищѣ ако го пиешъ вечеръ и горчиво; а злоупотребеніето т. е. многото піе-ніе кафе съ врѣме докарва трепераніе на ставыѣ.

Гѣбыѣ много пѣтя докарватъ признацы на отравя-ніе, защото мѣчно ся распознаватъ онѣзи що сѣ добры за яденіе отъ нехвелитыѣ. Но и черапокожнитѣ, въобще да кажемъ, даватъ злосочіе, освѣнь *устрицы* когато ся ядѣтъ суровы, защото печеныѣ или вареныѣ мѣчно ся мелятъ; тѣй сѣщо и яйцата, които напротивъ лесно ся мелятъ когато сѣ рофкы.

Както ся гнусимъ отъ онѣзи жены които употребя-ватъ червило и бѣлило еше и кокетства, обаянія и омай-ванія за да ги любяѣтъ ужъ, за сѣщыѣ причины трѣба да отбѣгвамы и отъ таквызи ястія които угодяватъ на вку-сѣтъ съ разны подправки, но главно повреждатъ стома-хѣтъ. Или ищахѣтъ си за яденіе отваряны съ разны под-правки на ястіята, или невъздържаніето съ раздражител-ны цѣрове, все едно е. Тогазъ ставамы като крастави, които всякога имать нуждѣ отъ чесаніе и дръгнѣтіе.

Пиенныѣ раждаѣтъ повечето дѣца страждушы въ

мозгътъ, спазмодически и епилептически, т. е. такъвъз които падатъ отъ вѣкъ и страдатъ отъ чернѣтъ наричанъ болѣсть; а на старцытъ дѣцата биватъ слаби и мършавы.

Отегваніето на тѣлото и уморяваніето т. е. отмазняваніето показватъ поболяваніе, казвалъ Иппократъ. Но и прѣсякваното, смутливото и съ тежки сѣнища спаніе, спичаніето на стомаха, спираніето на потѣтъ и главоболіето сжщото показватъ. Въ такъвъ случай разумный и внимателный человекъ за прѣдваря или умѣрва злото съ успокояваніе и *dieta*, сирѣчь привардваніе отъ яденіе.

Но пакъ строгата діета и многото възняніе безъ да има нѣколко явны причинъ. прѣви тѣлото мекошаво и лесно разболявано еще и въспира человека отъ всяко удоволствіе и развеселеніе, което такожде не е толкозъ добръ, защото е мѣка за него да живѣе въ постоянъ страхъ и въ прѣмеждіе отъ поболяваніе.

Колко безумѣстно ся вижда това дѣто да гадаемъ за състояніето на вѣмето, сирѣчь за вѣтроветъ, за дъждѣтъ и дрг. като ся призирамы въ разны бѣлѣзы, каквото на примѣръ въ грацианята на гарванытъ, въ пѣяніето на пѣтлытъ и дрг. а да не ся вгледямы въ насъ си и да ся не услушямы за належашытъ смущенія въ собственното си тѣло отъ първытъ признацы на разны болѣсти които ны заплашватъ, и да не познавамы бѣлѣзытъ на буритѣ които има наскоро да ся строполятъ врѣзъ главѣтъ ни.

Най-послѣ ный ще повторимъ да кажемъ че нищо не поврѣжда толкозъ человека, колкото злоупотрѣбеніята изобщо на плѣтскытъ похоти и прищѣвки; тѣ и паметѣтъ изнемошяватъ и зрѣніето затѣпяватъ и стомахѣтъ ослабаватъ и животѣтъ скратяватъ и старостѣтъ или по-добръ свъртѣтъ ускоряватъ.

ИГИЕНАТА НА ЖЕНИТБАТА.

Благодаря на умствениый трудъ на родоветъ, новата цивилизация осжществи много и много успѣхы; по тя е още въ дѣтство колко до науката за развѣжданіето на човѣшкый родъ. Задачата за усовершенствуемостъ на ра-

зумното существо си остая още неръшена, тогава като трѣбаше ученитѣ на всичкитѣ въкове да се занимайтѣ най-напрѣдъ съ въпросътъ за доброто сложеніе на тѣлото ни.

Инакъ става съ по-долнитѣ животни. Единъ слѣдъ други опыты направены до днесъ върху добитѣка, посредствомъ опшри, спомогнаха да се подобрятъ много семейства животни и да добыятъ по-яко тѣлосложеніе. Човѣшкий разумъ не ограничи дѣйствието си върху екотоветѣ само; той отиде по-далеко: растеніята быдоха за него прѣдметъ на особено вниманіе.

Тѣй, съ науката и съ прилѣжаніето си човѣкътъ подчини на своята могущественна воля всичката природа която принуди да произвожда нѣкои феномени другомъ непознаты.

Днесъ много видове растенія и животни живѣйтъ, растѣтъ и се умножаватъ въ особни условія въ които ги турила човѣшката воля. Но посредъ толко чудеса издига се единъ страшенъ кой торжественно опровергава всичкитѣ човѣшки успѣхы. Право е да се опитаме що направиха врѣмето и знаенето за моралното и матеріално подобреніе на прѣвѣсходното существо? Погледнете на вселенната, испытайте съ вниманіе тѣя голѣмы собранія отъ лица, които наричаме народы. Що видимъ? Между толкова животни пѣлны съ животъ и съ здравіе, добръ хранены, добръ глѣданы, подчинены на всичкитѣ правила на игиената, въ обширни земи съ чудно плодородіе прѣменены съ съкаквы растенія, ний забвѣлѣваме единъ родъ човѣцы на кои тѣлесното сложеніе си е за окайване.

Каква противуположность!

Сякашъ, човѣкъ дойде на земята само и само за да направи да добруватъ другитѣ твари.

Какво е условіето на организма ни? Отъ кои откритія да научимъ какъ човѣкъ може да се развива и да се сохраниява чистъ отъ болѣсти?

На всички тѣя въпросы, медицинската наука колко успѣхы и да е осуществила, отговаря съ мълчаніе.

Можемъ ли рѣче притежаваме искусство да пазимъ здравето когато глѣдаме че зрѣлището което прѣдставя

тѣлесното състояніе на повечето лица въ днешнитѣ общества е явно отрицаніе на туй искусство?

Невъзможно е тукъ да кажемъ заблужденіята на вѣковетъ въ отношеніе на общото здраве; но, повтаряме, дълбоко е невѣжеството на човѣцитѣ върху способа който да усигори улучшеніето на тѣхний родъ.

Бытіето е основа на тая наука.

Рожденіето става отъ сближеніето на двата пола. А отъ дѣ да узнаемъ игиеническитѣ правила за да бы туй съединеніе на двѣ сѣщества да стане въ извѣстны условія способни да обезпечать въ майчината утроба здраво и яко зачатіе?

Медицината се ограничи да направи родословіето на родоветъ и наслѣдственнитѣ болѣсти; слѣдъ като пыта за тоя прѣдметъ статистикитѣ на двата свѣта, тя обнародва точно описаніе на болѣститѣ които идатъ съ плода на двѣтѣ нездравы особы.

Въ туй статистическо списаніе доказватъ че отъ браковетъ между ближни роднини съкой пѣтъ раждатъ се дѣца глухы, сакаты, нехеливы, халавы и пр. болѣсти кои прѣминуватъ изъ рода въ родъ.

А що стори обществото за да въспре умноженіето на тѣ сѣщества безокры и слабы и сакаты? Нищо. Ни единъ законъ който да възбрани на роднини колко далечны и да сѣ да стѣпатъ въ бракъ помежду си.

На туй виновато небреженіе слѣдствието бы това да надели земята съ полумрътви, кои отъ своя страна произвождатъ дѣца слабы, болничавы, негодны за нищо. Защо даватъ деньтъ на твари за кои живота е тѣжкъ товаръ?

Много сѣ фактоветъ да докажатъ грознитѣ сетнины за нашій родъ, отъ лошій обычай да се зиматъ двѣ лица безъ да се увѣратъ и тѣ самытъ, безъ да се увѣри и обществото за тѣхното здраве, за тѣхното неродство.

До когато игиеническата наука пропикне въ умътъ на масытъ трѣба обществото съ строгы законы да установи условіята на брака, трѣба фамилиитѣ прѣди нѣли да рѣшатъ будущето на дѣцата си, да се увѣратъ за състояніето на здравіето имъ, трѣба да се запрѣти жененіето между роднини.

Горко на тия родители кои са отдалечаватъ отъ това поучение, и кои гладни за пары, съединяватъ своитѣ еднокръвни сѣмове и дъщери; тѣй благопріятствуватъ произведението на болни и никакви сѣмства.

Трѣба колко е възможно момакътъ и момата да се и биратъ измежду ония съ които нѣматъ никаква кръвна связь.

В. Н.

Растеніята.

Връзъ двѣстѣ хиляды растенія има познаты до сѣга, и пакъ всяка година този брой расте и ся умножава чрѣзъ новы обхожданія по разнытѣ страны на свѣтъ и чрѣзъ по-точны издирванія на мѣстата.

Растѣніята не ходятъ като животнытѣ да си търсятъ хранѣ, но тамъ дѣто си сѣ хранятъ ся отъ въздуха и отъ влагѣтъ на землѣтъ.

Безвреднытѣ растенія иматъ въобще бѣль или кактѣвъ да е шаръ ясенъ и свѣтливъ, а ядовитытѣ напротивъ сѣ мракавы каквото татултъ, чемертъ и дрѣ. Отровнытѣ растѣнія нахлѣтъ повечето край блатисты мѣста и въ топлѣтъ страны дѣто ся намѣрватъ и ядовитытѣ животны, каквото кроталтъ или дрънчащата змѣя.

Растѣніята които ся сѣятъ и нахлѣтъ на множество, каквото сѣ разнытѣ житни плодове, ползуютъ челоувѣка, както и животнытѣ що живѣятъ на стада и съвкупно. Напротивъ единокытъ го навѣтуютъ и поврѣждатъ го.

Но пакъ има много ядовиты за челоувѣка растѣнія, които служатъ за хранѣ на другы животны, каквото *цикутата* и мѣчокътъ за козытъ и дрѣ.

Може да ся каже че никакво отровно растѣніе не никне въ студенытѣ мѣста, нито ядовито насѣкомо ся намира. Въ тѣхъ и вредителнытѣ растѣнія, каквото е аконитътъ (мангуна?) въ което Галатытъ или Келтытъ затопявали стрѣлытъ си да правятъ отровны раны, изгубя свойственното си въ другытѣ мѣста качество, тѣй що въ Швеціѣ го ядѣтъ на салѣтъ.

Житнытѣ растенія които сѣ като основа на хранѣ-

тъ на челоѣка никяхтъ на всждъ; но най-вече въ студеныѣ климаты на Европѣ и въ Азіи, отдѣто произхождатъ. Отъ египетскій папуръ древнѣтъ вземали хартіи, която была въ употребленіе тогазы. — Тръстѣта и др. служатъ да плетѣтъ отъ тѣхъ рогоски, кошпицы, зембили и да покрыватъ къщиата.

Финикѣтъ или хурмата дава твърдѣ сладкы плодове. Отъ корытъ на дървото плетѣтъ въжія, а отъ сокѣтъ или млѣзгѣтъ му правятъ едно опонително питіе като вино.

Бананеята, дърво въ Индіи и въ Америкѣ, дава благосочны плодове. Едно само стеблю отъ него дава колкото може да ся патовари единѣ челоѣкъ. Отъ листовѣтъ ѣ ставатъ сѣждове, съ тѣхъ еще покрыватъ колибытъ си, а отъ плодовѣтъ ѣ правятъ ремычки.

Хлѣбплодникѣтъ или хлѣбното дърво въ Океаниѣ, дава единѣ видѣ ѣщеи благосочны та храни тамкашнѣтъ жители, както главестыѣ кореніе на картофытъ хранятъ жителитѣ по разны други страны.

Кафейното дърво въ Арабіи, прѣнесено и въ Америкѣ, дава кафето, което е ѣдката на единѣ червенѣ плодѣ.

Отъ захаренѣтъ трѣстѣ и отъ коренѣтъ на цвѣклата ся исцѣжда единѣ медовитѣ сокѣ, който като изсѣхне става захарѣ.

Отъ нѣкои дръвѣя въ Америкѣ, като ты надраскуватъ, истича млѣзга или сокѣ като клей или смола, който, като изсѣхне, правятъ отъ него разны сѣждове и обуща. А то е еластическѣй клей (джагжѣлъ) и гутаперча.

Плодовѣтъ на костеновото дърво на много мѣста, поради изобиліето си, замѣняватъ хлѣбѣтъ въ хранѣтъ на челоѣцытъ.

А кой може изброи многовидныѣ дръвета които влѣзватъ въ работѣ за разны зданія и сгодныѣ за въ всякаквы поѣрѣбы на занаетыѣ, както и всякы опѣзи бычасты растенія, които усаждаватъ и гледѣтъ и вкусытъ съ разныѣ си цвѣтове и плодове въ разны времена на годинѣтъ? Ами, най-послѣ, безбройното множество на всякаквы зелія, знакове и сочива?!

И тъкачното искусство не употребява за платове само влѣнѣтъ, памукѣтъ, ленѣтъ и конопѣтъ, но служи ся

еще и отъ разни видове на копринатъ, отъ които единъ видъ въ Кытай надминува и блескътъ и твърдостъ на ленътъ.

Най-послѣ отъ едни дрова водятъ восъкъ, отъ други клей и сакъсъ, а отъ ѣдкытъ на костилкытъ на плодоветъ, както и отъ сѣмената на толкозь и толкозь растенія водятъ масло и за яденіе и за различно друго употребеніе.

Гноеніе земята.

У насъ иматъ обычай да оставятъ гноя (гюбрето) дълго врѣме на купъ за да изгние, на тогава наторватъ съ него нивытъ. Такъвзито гной не е толкова полезенъ, защото, отъ много стоене на купъ, изложенъ на дъжда и на вѣтъръ, изгубва отъ силата си, така що макаръ да показва по-скоро дѣйствието си на нивата, по туй дѣйствиѣ бива за малко врѣме. Напротивъ, прѣсний гной, който сирѣчь не е стоялъ на купъ за да угнива, и дѣйствува повече врѣме, и дава по-голѣмы ползы. Ето що казва едичъ писатель за тоя прѣдметъ. « Земи та распрѣсни на 10 уврата земя петь кола, съкоя отъ 933½ ока гной който неднага съ едно плитко оране покрый съ прѣстъ, но така що да се размиша съ нея. На друго мѣсто на сущата нива остави на купъ четири-петъ мѣсеца други петь кола гной такъвъ исто като она що го размиша съ прѣторавање; послѣ распрѣсни тоя купъ не на 10 но на 5 уврата. Подыръ това ори еднакво и двѣтъ мѣста, посѣвай ги пшеница, ечмень, просо каквото щешъ; и ще видишь че рожбытъ и на двѣтъ мѣста ще быдять равномѣрны. Прочее, ползата отъ прѣсний гной е двойна испрво, напоконъ може да стане тройна и четворна. » В.

Ескимосытъ.

— 0 —

Ескимоскытъ плѣмена сж распръснати по Гренландіѣ, по Лабладоръ, по сѣвернытъ брѣгове на Новѣ-Британіѣ и въ рускытъ владѣнія въ Сѣвернѣй Америкѣ. Тый имать здраво сложеніе, широко и плоско лице, чернѣ и острѣ косѣ и малкы очи.

Живота на тѣзи злочесты плѣмена е твърдѣ за забѣлѣжаніе. Главната имъ храна е рыба. Тый ловѣтъ китове, тюлени и моржи и са служатъ съ тѣхното мѣсо, съ тѣхнѣтъ косѣ, съ тѣхното масло и съ тѣхнытъ кости.

Съ маслото тый освѣщавать печалнытъ си жилища; коститѣ на едрытъ рыбы имъ служатъ за построеніе на ладіи и шайны, зѣбытъ на нѣкои други рыбы имъ служатъ за острила на маждрацытъ и малкытъ копѣя. Като нѣма по тѣзи мѣста дръве, Ескимосытъ не могатъ да си направѣтъ кѣщи; тый употрѣбавать за таѣж нуждѣ самыя мразѣ. Тый насичать ледѣ, нареждатъ го като камъни и си построеватъ по този начинѣ малкы кошары, высокы до два метра и постланы пакъ съ ледѣ. Ескимосытъ спѣжатъ на този ледѣ, като го покрывѣтъ съ мѣхъ.

Вѣтрѣ въ кошарѣтъ студя бѣва 9 градуса, когато отвѣнѣ достига до 20 и повече градуса. Селцата имъ състоѣтъ отъ 60 до 70 души. По-старый или по-искусный въ рыболовството извършва надъ другытъ нѣщо като заповѣдничество. Тый са облачатъ съ кожи отъ четвероногытъ; на главытъ имъ сѣкога стои гуглакъ, а на краката имъ ботуши отъ сѣщѣтъ косѣ или отъ кожѣтъ на тюленитѣ. Облѣклото на женытъ не са отличава отъ облѣклото на мъжѣтъ, освѣнѣ само по широчинѣтъ на ботушитѣ имъ, по крайницытъ на дрѣхытъ имъ и по угърлицытъ отъ лисичи, вълчи и други зѣбы. Ботушитѣ на женытъ сж широки защото имъ служатъ и за джебове: сичко вѣтрѣ тургатъ; а краищата на дрѣхытъ имъ сж обшити съ тънкы сѣппы кожи. Ще каже и тука на крайный сѣверѣ, на снѣговитытъ полета са полагатъ грыжы за украшеніе на женскыи полѣ.

Повечето отъ Ескимосытъ сж язычники. Тый имать

свои гадали и магьосницы, които са хвалятъ съ сношеніята си съ духоветъ и съ дара си да църятъ болеститъ. За нѣкои отъ Ескимоскытъ плѣмена върховното божество е една безмѣрно дебела жена, кривогледа и съ прѣгольмж опашкж. Тый почитатъ твърдъ много мѣсеца, за който тый мислятъ, че е населенъ и че кораблитъ, които пристагатъ по тѣхныгъ мѣста, идятъ отъ лунжтж. Ескимосытъ вѣрватъ че подырь смъртѣж челоуѣцѣтъ прѣмипаватъ прѣзъ много съзвѣздія, за да са очистятъ постепенно и да станжтъ достойны за приѣманіе на лунжтж.

Ескимосытъ не сж жестоки. Тый по нѣкога са прѣдавать на дивы влеченія, нъ това не е отъ жестокость; то е отъ желаніе да добѣжтъ матеріалны удовольствія. Ако нападатъ на разбитытъ корабли, тый го правжтъ за хранжтъ, която са намира въ тѣхъ, сир. въ кораблитъ. Т. И.

ГОРЕСТНЫ ПРИПОМНЕНІЯ

ВЪ СПОМЕНЪ.

НА КОСТАКЯ СЛАВЧЕВИЧА. *)

—0—

Напраздно търсихъ всякъдѣ
Честитость, земно щастіе,
Не найдохъ ази никдѣ
Освѣнь печално бытіе! . . .
До колкото сѣрдца допрѣхъ
Не видѣхъ ни едно да тупа,
Не срѣщихъ друго не познахъ
Освѣнь у всички гордость глупа...
Сѣрдце разбито нося днесъ...
И отъ всякъдѣ вечъ злочестъ
Азъ ранитъ си притаявамъ,
И хладенъ зритель ся явявамъ
На тѣжъ комедіѣ прѣдъ менъ
Що ся играе всякой день...
Очи ми често слъзы точатъ

*) Въжъ Право год. VII брой 25-й Некрологѣтъ.!

На общаѣ ни участь сочатъ...
Но вы ся смѣйте и тогазь...
И азъ ся смѣяхъ като васъ,
И смѣяхъ ся, и скѣрбъ незнаяхъ,
И честь и бѣдуще мечтаяхъ;
Но не създадохъ нищо азъ
До днесъ, до тозь послѣдень часъ!
Отдавиѣ вещь смѣхътъ угасиѣ....
И онова отъ него що останѣ
Показва на промѣнѣхъ
Що става въ всячко на свѣта:
Какъ щастieto обраѣа гѣрбъ,
И радостѣта става на скѣрбъ!

* *

Недѣйте, о, не прѣскайте несгодно
Огньтъ на любовѣтъ въ земѣж безроднѣ —
Тамъ дѣто ся въздышкы само раждатъ,
Тамъ дѣто скѣрби само ся обаждатъ
И дѣто рано и безврѣменно
Настанува мрѣтвило умственно.
Тозь огнь който никой не отрича.
Недѣйте го безжалостно пилѣ,
Да не отива праздно, нафиле,
Тамъ дѣто нищо не обрича...

Да ль нѣма огнь слѣнцето?

Но, вижъ, исчерпва ся и то;
Когатъ на хладный полюсъ грѣе,
Изгубва топлинѣ; хладѣе,
И нѣма силѣ въ свойтъ жегъ,
Да растопи ни бучкѣ ледъ.

Отъ свѣтлы мысли рой порой,
Сънь сладкѣ заглавили ги
Желаемъ да ся сбѣдне той;
Но щомъ начало ся яви
На сбѣднуване, видѣлъ бы
Какъ бързо прѣсыщеніе
Ще дойде и ще порази
Туй на сънь наслажденіе...
А бы ли спазенъ този сънь
Тогазь остава ни барѣмъ

Съ мѣлявѣ красота прикрита
 Страсть не прѣдѣльна, но честита
 Въ надеждѣ ты ще ны крѣпи
 Прониквать бо заритѣ ѿ
 Прѣзъ тѣзи бурны облацы
 На нашійтъ животъ земный.

Надѣйте ся но никога !
 Да вы не блазни и това,
 Че въ тѣзи хладны общества
 На тѣзи зернятъ земѣ
 Вы щете да намѣрите
 Свѣтътъ вы който си мечтайте,
 Свѣтътъ какъвто го желайте,
 Душата що го отрастява,
 Сърдцето що го отгоява.

Тозъ сънь пазѣте, старцы вы !
 Когато тамо стигните
 Прѣдѣлтъ ни живота си,
 Единъ цвѣтъ вы ще видите
 Да украси сетнето вы,
 Жилище ; тозъ цвѣтъ ще е
 Оназъ любовь коятъ лѣе
 Бескрайно благоуханіе.

* * *

Безумни тѣзъ що подражавать
 И слѣпо истиннѣтъ обожавать.
 Ахъ ! истиннатъ е божество
 Коего всичко челоувѣчество
 Да гони трѣба, и да бѣга
 Отъ негъ както му прилѣга;
 Но на мнозина ты е мила
 Та ѿ приносятъ и кадила.

За туй ли щото съ хладнѣ ты рѣжъ
 Отъ насъ отмахва радостѣтъ ?
 За туй ли щото безъ да погрызва
 Съ силнѣ рѣжъ покрывѣтъ дрѣва
 Та ни показва изгнилий трупъ
 Отъ сухы кости грозный купъ
 Тамъ дѣтъ животъ смы гледали
 И красотѣ смы мыслили

Или зашот' загася радостѣхъ
И начертава жалостѣхъ ?

Истинна ? но ако тыя е богъ,
Той богъ е строгъ, жестокъ
Що прѣска дѣто и да е
Печаль и сътованіе,
Що мѣчи и измѣчева
Всичко, всѣду и всякога ;
Отъ нейнытъ върлы стрѣлы
Самъ Богъ ся негли не бои !

На хубостѣхъ истинната що е ?
Не е ли черви, прѣсть вонеща ?
Ами на радостѣхъ ? — Дѣт' ся смѣе,
Тамъ скърбъ и сълзы да посрѣща !
На славѣхъ истинната
Не е ли сжщото и тыя :
Празепъ повапленъ гробъ великъ ,
Скоро забравенъ паметникъ ?
А на животѣхъ ? — Нищо ; смъртъ ;
На гробищата шепъ прѣсть !

О свято заблужденіе !
Ако прѣдъ тебе не прѣкланя
Кольно другый кой да е,
Къмъ тебе азе ще да хранѣхъ
Всегда благоговѣніе !
За мене ты си самото
Най-величайше Божество ;
И тука ако ный държимъ
Трушицѣ земно щастіе
И него теби го държимъ,
И то знамъ дѣло е твое.
Отъ истиннѣхъ туй добро
За насъ ты си го снастрило !

* * *

Като призракъ ся скытамъ азъ
Прѣгърбенъ, сѣдъ, повѣнѣлъ, блѣдъ ;
Смѣхътъ ми вече смѣхъ не е
А горко приозжбване ;
Истинѣлото ми сърдце
Вечъ гробно мѣсто сякашъ е,

И въ мене животъ не личи —
Мрътва гармонія ечи.

Смъртъта въ менъ вжтръ дѣто е
Къмъ външна смъртъ мя тика;
Къмъ мрътвецытъ мя влече
Незнайна сила по велика!
За менъ въ цвѣтата мирисътъ
Темянъ е мрътвы що кадятъ,
А музикжтъ — пѣсни жалны
Напѣви горестни, погребални!

.....

.....
* *
Обычамъ, ей, въ потайный часъ
Въ мрътвешкый градъ да мыслиж азъ,
Кондисвалъ съмъ често ноця
По срутенытъ му къщя.
На мрътвытъ е той поне
Тихъ намегникъ и мълчеливъ;
Но хладно погребалище
На всяко чувство пакъ не е.

Градътъ на мрътвытъ е градъ
Спокоинъ, миренъ, чистъ и святъ,
Градъ чистъ каквото е смъртъта,
Каквото мрътватъ тишина!
И има тамъ прибѣжище
И нѣдра утѣшителны,
Тамъ дѣтъ мълчи нещастіе,
Тамъ дѣтъ безмълвіе цѣвти!

О, чувство има камъкътъ,
И сърдце има мръморътъ.
Азъ често виждалъ съмъ ноця
И сутринь слъзы катъ роса; —
Обычатъ ны камъниетъ. . . .

Но чловѣшката душа
Не ся смилява никога!

Обычамъ, ей, въ потайный часъ
Въ мрътвешкый градъ да мыслиж азъ;
Кондисвалъ съмъ често ноця
Въ тѣзъ мълчаливытъ къщя,
И чулъ съмъ нѣкой гласове

Тый нѣкакъ странно да ечать :
 Шумъ отъ въздышкы сякашъ бѣ
 И отъ цѣлувкы мясканіе;
 Блудящи сякашъ-че звѣзды
 По гробищата прѣснжты
 Сѣмъ виждалъ все по двѣнки,
 Влюбены мрѣтвы сѣнки;
 Оплакванія чувалъ сѣмъ
 И шепижтія катъ на сѣнь
 Да размирявать въ тѣмнотѣ
 Онѣзь священныѣ мѣста.

И видѣхъ, помнѣхъ, сѣнки двѣ
 По-надалечъ отъ другыѣ
 Уединено да сѣдяхъ
 И гледахъ ся милаимъ,
 И чуваше ся какъ тупѣхъ
 Най-силната гърдытъ имъ :
 Въздышкы ми ся счувахъ,
 Любовны заклинанія
 Отъ пламеннѣ любовь дълбокѣ...

Увы, судьбина! О, жестока!
 То бѣ отдавна, нѣкога;
 Не бѣше привидѣніе:

.....

Но привидѣніе не е
 И туй що видѣхъ пакъ сега
 Единъ отъ тѣзи двата
 Мрѣтвецъ по край вратата
 Кѣмъ гробътъ го заносять
 А другата? — На бракъ ихъ водять.

Цариградъ, 1873.

ИЗЪ ШЕВЧЕНКО.

Ой! три друмове широки
 Въ поле сѣрѣшнихъ ся;
 На чуждинѣ 'зъ Украина
 Братя отидохъ;
 Оставихъ старѣ майкѣ;

Первый женъ си остави,
 Второй сестрѣ, а най-малкый —
 Младѣ ми дѣвойкѣ.
 Насадилъ стара майка
 Три ясени въ поле,
 А невѣста насадила
 Высокѣ тополѣ;
 Три яворы насадила
 Сестра — при долинѣ,
 А армасана дѣвойка —
 Чървенѣ калинкѣ.
 Не ся хваналѣ ясени,
 Топола изсѣхна;
 Изсѣхналѣ три яворы,
 Калинка повѣхна.
 Не ся врѣщать до три брата.
 Плачѣть стара майка,
 Плачѣть жена со съ дѣца си
 Въ не топлениѣ стаѣ.
 Сестра плачѣть — баратѣ
 Брата на чуждинѣ
 А армасанѣ дѣвойкѣ
 Въ тѣмѣнь гробѣ зарывѣжатѣ. . .
 Не ся врѣщать до три брата, —
 По свѣтътъ ся скитѣтъ,
 И три друмови широки
 Съ тѣрниѣ сѣ зарасли.

Москва, 11 Юлія 1872

К. Жилзифовъ.

ЖИТЕЛИТЪ НА НАШИТЪ УСТА.

—0—

Употребеніето на микроскопа ни подари откриваніето на безбройно множество невиджаны съ око животинки, които живѣятъ, растѣтъ и са умножаватъ съ удивителны бързина и плодовитость.

Тѣзи животинки иматъ своитѣ особиты обычаи, навицы и употребенія споредъ различныѣ формы, които отличаватъ една фамилія отъ друга.

Тѣй като отъ тѣзи животинки, повечето могатъ да са видѣтъ само съ микроскопъ; едно уголѣмнително стъкло,

науката ги нарича микроскопически. Безбройно число таквизь животинки живѣхтъ было вътрѣ въ нашій организмъ, было отвѣтъ, и са хранихтъ съ вещества, които съставляхтъ нашия свѣтъ.

Чудното е че тѣзи животинки си иматъ особитъ съставъ, глава, очи, трупъ, граи и пр. както другыѣ животны!

За да си съставимъ една точна мисль за числото на тѣзи животинки, стига да прегледамы вътрѣшната частъ на нашитѣ уста.

Человѣкъ са смайва отъ удивленіе кога види различниѣ видове животны и растенія, които си избрали за живѣлище различниѣ органи на тѣзи празнина, която наричамы уста.

Най-многобройныѣ паразиты — наричатъ са тѣй защото живѣхтъ на готово доставена тѣмъ храна — сж *микрофиты*, растеніе отъ фамиліята на гъбытъ. Прегледаны съ микроскопъ нашитѣ уста приличатъ на една широка поляна покryга съ сѣдбы между които легіоны животны търсѣхтъ средство за живѣніе.

Успѣхытъ на положителната наука, изнамѣрваніето на осѣвършенствуваны ордія не оставихтъ комай ни най-малко съмнѣніе въ тайныѣ на природата. Какъто человекъ са храни съ месо и съ произведеніята на земята, на реда си той служи за поддръжка и спазваніе на една чета микроскопически животинки. Тѣй въ този свѣтъ всичко което има сжществованіе спомага за всеобщата хармония на твореніето.

Трѣба да ви кажѣ и това че присѣтствіето на паразиты въ насъ, произвежда опасны слѣдствія — болести дору и смъртъ по нькога. Тѣмъ трѣбва да отдавамы многобройныѣ болесты, които, въ нькол случаи правѣхтъ живота черно тегло; на вредителного нѣмъ дѣйствиѣ върху жбытъ трѣбва да отдавамы болеститѣ върху джвкательныѣ органы.

Не трѣбва да забравямы че въ такъвъ случай, пазеніето на нькол прости правила отъ игіената — **ЧИСТОТАТА** — сж доволны за да ни отърватъ отъ тѣзи тодѣкозъ безпокоителны нечистотіи.

Въ днешние врѣме едно множество лѣкарственны средства са прѣпорѣчватъ непогрѣшны за болестытъ на жьбытъ и за чистота на устата: повечето сж безполезны, нѣкои даже намѣсто добро причиняватъ зло.

С. С. Б.

КЪМЪ ЧИТАТЕЛИТЪ НА "ЧИТАЛИЩЕ."

— 0 —

Прѣди три години въ обявленіето си за издаваніето на това Періодическо Списание, редакціята му наедно съ Настоятелството, извѣстяваше на публикѣтъ, че то ще ся занимава *съсъ все що ся относѣ прямо или косвенно до изобилнытъ произведенія на чловѣческыйтъ разумъ и чловѣческѣтъ вобще дѣятелность*. Три години вече ся минѣхъ, отъ какъ съсъ всичкы усилія на редакціитъ и Настоятелството, туй Списание ся е сѣлило да върви по полето на тѣзи обширнѣ програмѣ. Но сполучило ли е то цѣльтъ си? Това е пытаніето на което трѣба да отговоримъ днесъ искренно и да ся помѣчимъ за послѣденъ пѣтъ да намѣримъ потрѣбныйтъ цѣръ.

Ный разбирамы че за таквъзъ Періодическо Списание може да ся каже че е достигнѣло цѣльтъ си, когато го видимъ да ся е сдобыло съсъ спомоществователи, на които отъ приносѣтъ да може не само да посрѣща разноскытъ що ставатъ за издаваніето му, но и да печели за да ся улущава, което е единственната награда на Дружеството що е прѣдприѣло да го издава. Но еще на вторѣтъ години Настоятелството на « Читалище » быде приудено да ся отзове прѣдъ публикѣтъ, че, по злополучіе, това Списание не само не ся вижда въ състояніе да може да покрене разноскытъ за издаваніето на шестѣтъ печатны листове, обрѣчены еще отъ начало на издаваніето му, но бѣдствува и да прѣстане съвсѣмъ да ся не издава. А въ третѣтъ години, започенѣтъ съ новы усилія, разби то о равнодушіето на тѣзи къмъ които ставахъ повторителны възванія, то бѣ достигнѣло токо речи до прѣстава-

ніе, ако да не бѣхж искренныѣ насърдчванія и дѣйстви-
телниѣ помощи на нѣкои благонамѣренны наши съотече-
ственници да го съживятъ.

Ето защо казвамы ный че нашето Періодическо Спи-
саніе не е изпълнило и не е достигнало цѣльтъ си. Но
кой е кривъ за това? Да ли немареніето на Настоятел-
ството или неспособността на редакціитъ да заинтере-
сугатъ читающитъ публикѣ? Наистина нѣкои, които сѣ-
дятъ работитъ повърхностно, поискаж да стоварятъ всич-
китъ кривицѣ само върху редакціитъ. Но хора които по-
знаватъ по-добрѣ работитъ и сѣдятъ за тѣхъ по-издѣл-
боко намѣрватъ че злото лежи другагѣ и че не сѣ само
редакціитъ отговорны за не успѣваніето на това едничко
у насъ Періодическо Списание, а еще по-малко Настоя-
телството. Добрата воля и стараніята както на Настоятел-
ствата, които сѣ ставали въ разстояніе на истекшиѣ три
години, тѣй и на редакціитъ които сѣ ся занимавали съ
това Списание, ся проявяватъ въ усиліята които сѣ тѣ
полагали за поддържаніето и възможното му унапредваніе,
съ прѣодоляваніе на всички прѣчки и спѣнки що сѣ срѣ-
щали, при всички лишения и недостатъци въ които сѣ ся
намѣрвали. Но що сѣ могли да направятъ едниокитъ ре-
дакціи безъ участіето еще и на другитъ наши учены; или
що сѣ могли да сторятъ настоятелствата безъ участіето
поне на по-големитъ часть отъ публикитъ, въ едно та-
квось прѣдприятіе, каквото е издаваніето на едно Періоди-
ческо Списание, което има за цѣль да задоволи толкось
воиющы нужды?

И дѣйствително, кои сѣ нашитъ учены що сѣ рабо-
тили въ това Списание по програмитъ му върху *изобил-
ныѣ произведенія на човѣшкыѣтъ разумъ*? Не сѣ ли
туй тѣ всички що ся виждатъ въ блѣдыѣ страници на
Списаніето, и то съ по едно обаждане и неповтарваніе
вече? А кои сѣ и онѣзи отъ публикитъ що имамы днесъ
на които можемъ да ся надѣемъ да станатъ спомощество-
ватели и да поддържатъ изданіето на туй Списание въ до-
могваніето му да слѣдува по тѣзи широкѣ програмѣ? Не
сѣ ли токо-речи най-бѣднитъ нейны членове — нѣколко
учители само отъ по-главныѣ народны училища, десетина
лъкари и единъ твърдъ оскуденъ брой отъ други любо-

читатели? Искане ли доказване че и въ единтъ и въ другтъ случай броятъ на еднитъ и на другитъ е твърдъ ограниченъ и недостаточенъ? Но ето че отъ тѣхъ е чакало и чака нашето Списание поддържаніето си, повишеніето и унапредваніето си.

Но пакъ безъ да негодува къмъ нѣкога частно и безъ да ся отчаева отъ лошето положеніе въ което ся намѣрва « Читалище » Настоятелството на това списаніе полага всяко усилие да го прокара прѣзъ тѣзи мѣчнитъ за него обстоятелства и взема всички възможни мѣрки за неговото между народтъ разпространеніе; а като ся старае за поддържаніето му то ся мѣчи да го направи, все пакъ по програмѣтъ му, да бѣде съдържаніето му таквозъ щого да привлече за спомоществатели и читатели и онѣзи лица отъ публикѣтъ които сѣ по-многобройни отъ горѣказаннитъ, каквото сѣ учителитъ и отъ основнитъ народни училища и ученицитъ отъ по-горнитъ училища, и всички онѣзи които во врѣме на почивкѣ обичатъ да ся занимаватъ съ прочтаніето на любопытни нѣща. За тѣзи цѣль Настоятелството рѣши щото при прѣдметитъ които ся изискуватъ отъ обявленіето му, обнародвано прѣдъ захващаніето на изданіето му, да съдържава еще и нѣща достъпни и на по-прости читатели и да има единъ особенъ отдѣлъ само за учители и ученицы.

Управленіето на редакціѣтъ на « Читалище » за новѣтъ години по това прѣдначертаніе Настоятелството възлага на двамата наши извѣстни на публикѣтъ писатели що ся намиратъ за сега въ Цариградъ, на г. Д. Цанкова и на бывшійтъ до сега приврѣменнъ редакторъ г-на. П. Р. Славейкова. 1) Г-нъ Цанковъ ще ся занимава главно съ

1) На пріятелитъ ни тука а най-вече на почитаемиѣ съчленове въ Читалището ни е добръ извѣстно че не бѣхъ взелъ на себе си Списаниемъ Читалище да го списвамъ именно азъ, а само да разреждамъ това що бѣхъ ся общали други да пишѣтъ и да прибавямъ по нѣкога малки нѣкои ракоти що не бы достигало за допълненіе на редовнитъ броеве на книжкитъ. Но, когато изданіето вече започенъ на таквыѣ условіа и съ таквыѣ надежды, съ жалость видѣхмы какъ нечаяно останѣ всичкыйтъ тосаръ на мене да бѣждѣ щъ не щъ редакторъ на Читалище.

отдѣлътъ за училищата, а г-нъ Славейковъ повече съ другата частъ на списаніето. При това пакъ Настоятелството ся е споразумѣло и съ други еще нѣкои учены, които ще участвуваатъ съ трудоветъ си въ списаніето и приканва еще всички изобщо и всякого особно отъ ученитъ ни, който желае да земе участіе да пише въ туй списаніе каквото вижда за нужно и полезно, като ся обѣщава

Въ мѣсто таквози въ каквото смы тука, дѣто никакъ почти библиотекъ нѣма и въ врѣме таквози, въ което освѣнъ учителското званіе азъ имахъ и други толкозь главоболи и расправи отъ разны прѣслѣдованія и побръкванія на работата ми, не бѣ ми възможно да изпълнявамъ тази останала врьзъ мене длѣжностъ ни толкозь даже колкото можахъ да ся служѣмъ отъ скуднитъ си знания. Но да спрѣмъ съвѣстѣмъ и да прѣкасемъ изданіето видѣ ся и менѣ и на другаритъ ми съчленове по-ухрабно и по-тщетно отъ колкото да силѣмъ и да слѣдуваме изданіето както можемъ всякога все пакъ въ надеждѣ че нѣма да ми оставятъ досущъ самъ, ако не онѣзи на които ся надѣяхмы да пишѣтъ а то другитъ наши учены. И тѣй продължавахъ да работѣмъ не като нароченъ редакторъ на Списаніето Читалище а като членъ на Заведеніето Читалище, което ся интересуваше въ одържаніето на прѣдпріетото отъ него Списаніе.

То ся видѣ и азъ самъ признавамъ че не съмъ направилъ нищо или твърдѣ малко нѣщо ся е постигнало съ това това що съмъ работилъ до свършеніето на годишнатъ относително до главнатъ щѣлъ на Списаніето; но азъ направихъ онова което можахъ и смѣтамъ за постигнатъ желаніето както мѣсто тѣй и на братіята ми съчленове, желаніе — да спазимъ животътъ на Списаніето за по-честитъ дни, когато бѣше явѣно че инакъ щѣше да умре, и при положеніето ни не оставаше надежда да ся възстанови тѣй лесно колкото бихмы искали. А както и да е въртѣло туй Списаніе, прѣзъ тѣзи години все пакъ то е било единичныйтъ органъ който можѣ да поддържа колко-годѣ хлабавитъ инакъ сношенія между Читалищата въ отечеството ни и за насъ е доста утѣнително това дѣто, като сключамъ годишнатъ, какъ и да е намѣрваме ся прѣдъ едно по-свѣтло положеніе за бъдущето на Списаніето и на очакванитъ отъ него добры слѣдствія.

А дѣто и за напредъ пакъ оставамъ да земамъ участіе въ редакційата на Читалище не е освѣнъ защото на приказваніята на Настоятелството не сѣ ся обадили еще пера по-вѣщи. П. Р. С.]

отъ своиѣ странѣ, Настоятелството и едно по силитѣ си възнагражденіе на онези които бы искали за трудѣтъ си.

Отдѣлѣтъ за училищата ще слѣдува тъй щото ще съставя особенѣ книжкѣ, за които могатъ да станѣтъ и частны спомоществованія съ цѣнѣ $\frac{1}{4}$ лирѣ; а цѣнитѣ на цѣлото Списание скупомъ остава същата както и минѣлѣтъ годинѣ, т. е. четири бѣлы меджидіи на годинѣтъ.

Изданіето за новѣтъ годинѣ започенва както и отъ начало да избѣзва по три печатны листовѣ на всякы петнадесетъ дни; така ще и да слѣдува то прѣзъ цѣлѣ годинѣ, ако не бы иѣкои неспрѣвидены прѣчкы или новы съображенія основаны на опытъ за по-добрѣ да изискатъ издаваніето му отъ мѣсець на мѣсець въ шесть печатны листовѣ, както лани.

Его това е което искамы да кажемъ на читателитѣ на «Читалище» и изобщо на Българскѣтъ публикѣ, съ цѣлѣ надеждѣ че гласѣтъ ни ще намѣри добъръ отзывъ отъ странѣтъ на толкозъ многобройны лица, които иматъ голѣмѣ нуждѣ отъ единъ такѣвъ органъ, какѣвто ся домогва да стане Періодическото Списание «Читалище.»

• Ц-градъ, 30 Септ. 1873.

Отъ Настоятелството на Періодическото Списание «Читалище.»

РАВНОСЪТКА НА ПОБРЪМЕННОТО СЪПИСАНІЕ

“ Ч Ж Т А Д И Ш Е ”

Да дава

1872-3.

Година Трѣтя

1872-3.

Да зема

За отъ 457 спомоществованія
 По гр. 80 едното гр. 36,560
 „ Азіо на монетѣ „ 118⁵⁰
 „ Взаетъ отъ кассѣтъ Читалищ.

36,678⁵⁰
6,772

Гр.

43,450⁵⁰

Паруцѣ, 30 Септ. 1873.

За 1,100 тѣла, книга и кори Гр.
 „ Порто раз. спомоществованія „ 9,191
 „ Печатаніе 1,100 тѣла . . . „ 3,955
 „ Редакціѣ на двама редакт. „ 8,640
 „ Подвързѣ и крѣпѣ марашѣ „ 10,846
 „ Порто писма и раз. дреболи „ 1,315
 „ 473⁵⁰

Гр.

34,420⁵⁰

За въ вересія на недѣльбѣ, спомощ.

9,030

43,450⁵⁰

НАСТОЯТЕЛСТВОТО.

СПОМОЩЕСТВОВАНИЯ НА ПОВРЪМ. СПИСАНИЕ

« Ч И Т А Л И Щ Е »

Година III.

Градове	Спом.	Плат.	Неплат.
		гр.	гр.
Пловдивъ	27	1,600	560
Сливенъ.	26	2,080	
Тулча.	26	2,080	
Свищовъ.	28	1,920	
Желъзникъ.	10		900
Г. Ряховицъ.	10	600	200
Букурещъ.	15	480	720
Галацъ.	13	1,040	
Кюстендилъ.	13	1,040	
Русчукъ.	13	500	540
Ямболъ.	8	640	
Дупница.	9	400	320
Разградъ.	8	640	
Софийъ.	8	640	
Самоковъ.	8		640
Чирпанъ.	10		800
Прилѣпъ.	9	720	
Котелъ.	8	480	160
Тръвна.	8	380	260
С. Казанешти.	11	880	
Калоферъ.	6	480	
Довечъ.	6	480	
Браила.	5	400	
Хаскою.	6	160	320
Коприщница.	6		480
Казанлъкъ.	7	80	480
Пиротъ.	5		400
Ени-Загра.	4	320	
Росія и Австрія.	29	1,630	690
Разны изъ Е. Турція.	30	1,860	540
Ц градъ на разны.	84	5,600	1,120
Тулча.	5	400	
	457.	27,530.	9,030.

СЪДЪРЖАНІЕ

НА

ПОВРЪМЕННОТО СПИС. "ЧИТАЛИЩЕ.", ЗА ГОДИНА III.

—0—

Страници.

Ангорскитѣ козы	267.
Англіѣзи Англичанитѣ	372.
Атила	1,034.
Библиографія. Ключъ на науката	86.
Българіѣхъ подъ турското господаруваніе	387, 483.
Бяди полезень	766.
Бѣснотата и побѣсенитѣ кучета	927.
Българскій языкъ, наука за звуковетѣ	1,010.
Бойка войвода (стихотвореніе)	1,034.
Вѣстнициѣхъ	74.
Ветошари	289.
Величіето на Океана	533.
Важно наумѣваніе	959.
Гърцитѣ, Латинитѣ и Българитѣ. 291, 579, 771, 963,	1,059.
Ганки, чехскій книжовникъ	954.
Гноеніе на земята	1,134.
Горестни припомненія въ споменъ на Кост. Славчевича	1,136.
Днешното състояніе	31.
Длъжността и гражданитѣхъ	119, 328.
Двѣтъ най-хубави гранки	156.
Два поета въ сравненіе, Станко Вразъ и Вершмартъ.	187.
Двѣ чужди книги	191.
Діарбекъръ	270.
Доброто употрѣбленіе на врѣмето	288.
Двойното движеніе на земитѣхъ	355.
Двата календара	373.
Двѣ думи поради програмата на Габровскитѣ училища.	827.
Діакитѣ на Борнео	858.
Дългожителностъ, животъ и здравіе	1,125.
Естествена Исторія	40.
Една златна дума	284.
Епиграми (стихотвореніе)	290.
Естественната и политическата исторія	461.
Една стѣпка напредъ въ науката	990.
Ескимоситѣ	1,135.
Жестокоститѣ ми ся сломи (стихотвореніе)	386.
Жеравѣтъ	769.

Жителитѣ на нашитѣ уста	1142.
За въспитаніето на дѣцата	15.
За земледѣліето	141.
Забѣлѣжка	239.
За краснорѣчіето (споредъ Волтера)	275.
За тѣлесното пригодаване на дѣцата	279.
За копринарството	727, 817, 902.
За правото	759.
Значеніето на двѣтъ думы на Г. Бончева поради Г. уч.	981.
Завражена (пъзъ Шевченко)	1,150.
Изборътъ на книги за прочитаніе	421.
Изборътъ на Белоногата (стихотвореніе)	936.
Игнената на женитбата	1,129.
Изъ Шевченко	1141.
Іуда Искаріотъ	672.
Къмъ самооществователитѣ на «Читалище»	1.
Критика	82, 662, 746.
Къмъ сиромаситѣ братія (стихотвореніе)	87.
Какво нѣщо е солидарность	528.
Книжевность	536.
Къмъ онѣзи що искать да сѣ първи	572.
Камениитѣ вѣглища	631.
Кукумѣвката	651.
Кратки расказы за природата (геологически)	722.
Кратки очерки върху прир. и народътъ въ Европа.	735, 793, 878, 996, 1,102.
Какъ да ся учи по тѣзи азбукъ	993.
Ключъ на науката	1,056.
Какъ ся умножава сиромашіята	1,120.
Къмъ читателитѣ на Читалище	1,144.
Лордъ Странфоръ	2.
Лъвъ 5-ый и Българитѣ	99, 195.
Любопытности отъ Естеств. Исторіи (куковицата)	363.
Маршалъ де Молте въ Турціи	10.
Нѣщо за училщата и учителитѣ	67.
Нѣщо за прѣводитѣ (отъ Іосифа Югмана)	77.
Нѣщо за Българското правописаніе	176.
Нравствеността	185.
Новы свѣдѣнія за модытъ	286.
Новы книги	376, 477, 859.
Нѣщо за топлината	410, 508.
Нѣколко думы върху земледѣліето	443.
Науката	559.
Никола Копърникъ	867.
Описаніе на Явѣ	46.
Описаніе на градъ Прилѣпъ съ околността му.	167, 427.
Отъ селското и домашното ступанство.	448.
Одринъ (описаніе)	466.

Отговоръ на Г. Дриновата критика	675.
Описаніе на Древнѣхъ или Старѣхъ Македонцѣхъ	943.
По женското образованіе	31.
Пажкѣтъ	43.
Полза отъ съдружаваніето	131.
Плпството (продълженіе отъ брой 24 г. II)	220, 312.
Празнуваніето на Рождество Христово въ сѣвѣр. народы	263.
Песня за продѣтъта	543.
Происхожденіето на човѣкъската индустрія	560.
Помагай си самъ	605, 832.
По възпитаніето на женѣтъ	920.
Природнѣтъ науки като срдѣство за образ. и просв.	844.
Поясѣтъ на земѣтъ	847.
Писмо до Читалището	865.
Причини, по които не сѣ все еднакви умст. сп. у хората	886.
Пловдивъ, събужданіето на Българитѣ	914.
Поетъ и станъ (стихотвореніе)	961.
По възпитаніето на дѣцата	1,056.
Раскошността у насъ	27.
Раймондъ и Маріина (повѣсть)	49, 344, 434.
Размышленія за женскѣтъ полъ	151.
Рождество Христово	258.
Разны	577.
Растеніята	1,132.
Султанѣтъ въ походъ	63.
Споменъ на Лордъ Странгфорда (стихотвореніе)	194.
Смѣхъ и плачь	366.
Стихотвореніе	482.
Самоотвърляніето на властѣта	561.
Содомонъ дѣо Ко	567.
Слово сказано въ Бъл. Читалище въ Цариградъ	655.
Спромасы смѣ, какво ще правимъ	895.
Турцитѣ въ Европѣ и тѣхнѣтъ боеве	60.
Трудъ и работа	464.
Трѣба ли да бѣдемъ здрави за, да бѣдемъ полезни	596.
Физиката	183.
Характерическѣтъ най-главенъ знакъ на Слав. языкъ	454.
Черна гора и Черногорцитѣ	245.
Чезненіе и тукъ	384/5.
Чехія	520.
Чумата на рогатѣтъ животны.	551.
Юначеството на единъ Отцелюбивъ дѣщерѣмъ	145.
Ювеналъ Римскѣтъ сатирикъ	642.

Извиненіе.

Просимъ извиненіе отъ онѣзи наши спомоществователи които турямы между неплативштыѣ. За редовность на смѣткыѣ ный бѣхмы прииудены да извѣстимъ това; но знаемъ твърдѣ добръ че тѣхното до сега неплащаніе не послѣдува освѣнь отъ прѣчкыѣ които произлѣзохъ испослѣ въ това дѣто да имъ ся праща Читалище по пощѣтѣ.

Извѣстіе.

Настоятелството за изданіе на Читалище извѣстява че за сега е назначило г-на Н. А. Живкова да ходи по вънъ и въ негово име да събира както спомоществованія за Списание то Читалище, тѣй и волны помощи за поддържаніе на туй Списание, еще и за Македонскѣтъ Дружинѣ, която ся труди за поддържаніето на българскы училища въ онѣзи българскы селенія, които заглѣхналы въ невѣжество сѣ притиснѣты отъ грѣцизмѣтъ.
